

ԼՍԽԱԳԻՐ
ԿՐՈՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ
ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՇՏՆԱԿԱՆ ԷՐԱՏ. ԵՐՈՍՏՆԵՐԻ ԶԱՅ ՊԱՏՄԱՐԲՈՒԹԻԱՆ

ԿՈՐ.
ՇՐՋԱՆ 1956

Լ.
ՏՈՒԻ

«Сйон» مجلة أرمنية شهرية، أدبية، ثقافية، للغة والبيان

"SION," an Armenian Monthly of Religion, Literature and Philology
Printed in JERUSALEM

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

— «Նախանձ սան Բո կերիցէ՛ զիս»

Երև

257

ԿՐԾՆԱԿԱՆ

— «Մեկ ՈՆ»ին պակասը

ԻՍԱՀԱԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

261

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ

— Մայրավանքի սանիֆներէն...

ԱՇՏԻՇԱՏ

265

— Առեղծուած

"

266

— Պարտեալ իշխանը

ԱՆԵԼ

266

— Հնձուորներ

ՌՈԶԱ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

267

— * * *

ՅՈՎՀ. ՇԻՐԱԶ

267

ԳՐԱԿԱՆ

— Սրբունի Տիւսաբ

Յ. ՕՇԱԿԱՆ

268

ՊԱՏՄԱՆ - ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

— Պապ Արեակունի

ՀՐԱՆԴ. Բ. ԱՐՄԷՆ

272

ԵՐԱԺՇՏԱԳԻՏԱԿԱՆ

— Միջնադարեան հայ կոմպոզիտորներ

ԱՐԱՄ ԵՐԵՄԵԱՆ

277

ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ

— (Խել) Յովհաննէս Թլկուրացի

Ն. ԵՊՍ. ԾՈՎԱԿԱՆ

281

Շահան Ռ. Պերպերեան

ԽՄԲ.

286

Կեսանիս Բաշխումը

ՇԱՀԱՆ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

287

Երուսաղէմի տաճարը լուծման համբու մէջ

289

Տեղեկագիր Ս. Աբղղոյ Նուիրակութեան յԱմերիկա

ԿԻՐԻՆՂ. ՎՐԴ. ԳԱՅԻԿԵԱՆ

303

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

— Հեռագիրներ

313

— Եկեղեցական - Բեմական

313

— Պատեօնական

314

— Վերադարձ Ս. Աբղղոյ Նուիրակին

816

— Պատեօններու փոփոխութիւններ

316

ՏԻՐՈՒՆԻ

— Հանգիստ Դեր. Տ. Պարգեւ Եպս. Վերանեսեանի

317

تصدرها - بطريركية الارمن الارثوذكس المدير والمحرر المسؤول - صاحب النياحة الاسقف هايازون أبراهيان

العدد ١٠ - ١١

تطبع في مطبعة دير الارمن - القدس

أكتوبر - نوفمبر ١٩٥٦

Proprietor - His Beatitude the Armenian Patriarch of Jerusalem. Armenian Patriarchate, Jerusalem.

Editor - Bishop Haigazoun Abrahamian. Armenian Convent, Jerusalem.

Printed by the Armenian Convent Printing Press, Jerusalem.

—≡ Ս Ի Ո Ն ≡—

Լ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1956

ՀՈԿՏ - ՆՈՅԵՄ

ԹԻԻ 10-11

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

“ՆԱԽԱՆՁ ՏԱՆ ՔՈ ԿԵՐԻՑԷ ԶԻՍ”

Անցնող քանի մը շաբաթներու ընթացքին, Երուսաղէմի Սրբոց Յակօրեանց Միաբանութիւնն ու Հայ Ժողովուրդը առ հասարակ տոգորուեցան նախանձաշուգուծեան ոգիով մը ընդդէմ ազգային խղճմտանքը խոցոտող տգեղ արարքի մը ու անոր հեղինակին:

Այդ անորակելի արարքն էր վրդովիչ զրպարտազրի մը տրուիլը Յորդանանի կառավարութեան՝ Ս. Աթոռիս նախկին Տեղապահ Եղիշէ Արքեպս. Տէր-տէրեանի կողմէ, ի մասին Միաբանութեանս աւագ անդամ Տ. Տիրան Արքեպս. Ներսոյեանի: Իբրև հետեանք այս զրպարտազրին, Տ. Տիրան Արքեպիսկոպոս հեռացուեցաւ իր հողերը Տունէն, հակառակ թափուած ջանքերու և ժամանակաւոր յաջողութեան՝ զինք Երուսաղէմ պահելու: Ս. Աթոռոյ վարչական դեկը իր ձեռքին մէջ պահող անձին կողմէ սարքուած այս սադրանքով երբ Միաբանութեանս ամենէն բանիբուն, զիտակից և Աթոռանուէր անդամը վանքէն բռնի կը հեռացուէր, նախ ենթական կը զրկուէր, իբրև Միաբան Սրբոց Յակօրեանց Ուխտին, Երուսաղէմ մնալու իր անկապաւելի իրաւունքէն, և ապա կը ստեղծուէր վտանգաւոր և աղիտաւոր նախընթաց մը որ կանգ պիտի չառնէր Տ. Տիրան Արքեպիսկոպոսի հեռացումովը միայն:

Այս տնաքանդ մտայնութիւնը խռովեց առողջ մնացած հոգիները Միաբաններու մեծամասնութեան: Որոնք լեցուած՝ նախանձախնդրութեան ոգիով լծուեցան Աստուծոյ ու Ազգին այս նուիրական Տունը մաքրագործելու աշխատանքին:

Նախանձախնդրութեան ոգին այնքան կենսական է մարդկային ընկերութեան բարոյական առողջութեան համար որքան սիրոյ առաքինութիւնը անոր հոգեկան կատարելութեան համար: Նոր կտակարանը լեցուն է դրուագներով ուր Աստուծոյ արդարութիւնը պէտք կը զգայ միջամտել ազգու և ուժգին կերպով, մէջտեղէն վերցնելու համար բարոյական կարգ մը խռնչնդոտներ որոնք արգելք կը հանդիսանան սիրոյ և սրբութեան օրէնքներու տիրակալութեան: Այս կարգէն է, օրինակ, չուանէ խարազանը զոր մեր Տէրը շինեց մաքրագործելու համար Աստուծոյ Տաճարը զոր ոմանք վերածէր էին «Աւաղակաց այր»ի:

Նախանձաշուգուծեան պոռթկում մըն է նաև Պօղոս Առաքեալի խիստ դատաստանը հաւատքի մէջ «նաւակոծեալ»ներու մասին զորս, կ'ըսէ, «Մատնեցի Սատանայի, զի խրատեցին չհայհոյել»:

Ուրեմն երբ սրբութիւններ կ'արհամարհուին ու կ'ոտնակոխուին, երբ հոգիներու գայթակղութեան առիթներ կը տրուին ու երբ ճշմարտութեանց դէմ արքայութեան տեղի կ'ունենան, ասպարէզը պէտք է մնայ նախանձայու գութեան ողիին հրապարակը մաքրելու համար:

Վանքեր Աստուծոյ տուններ են: Անոնք սահմանուած են ըլլալու ազ. թանուէր կեանքի, կրօնական կարգապահական կենցաղի և մտաւորական առանին աշխատանքի խաղաղ վայրեր: Ասոնց վրայ եթէ աւելնայ նաև կրթութեան վառարան մը ըլլալու առաւելութիւնը վանական հաստատութիւնը կը մօտենայ իր կատարելագոյն տիպարին: Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց դա. րաւոր վանքը վերելի նպատակներուն ծառայելով հանդերձ ունի բնորոշիչ ու. ըիշ նպատակ մը որ յատուկ է իրեն միայն, այսինքն պահպանութիւն Տնօր. նական Սրբավայրերու:

Երբ վանք մը շէյի իրեն համար նախասահմանեալ նպատակներէն, բոյ կը դառնայ բարոյական ներքին վատասեման որ իրաց բնական ընթացքով կ'յայտնի հոգեկան և իմացական կեանքի քայքայման և կազմալուծման: Նմա. աղիտաւոր ճամբու մը վրայ դրուեցաւ, դժբախտաբար, Սրբոց Յակոբեան վանքը անցնող վեց եօթը տարիներու ընթացքին:

Այն անձը որ կանչուեցաւ Տեղապահական պաշտօնին, 1949ին, Եր. չանկայիշատակ Տ. Կիւրեյ պատրիարքի վախճանումէն յետոյ, դժբախտաբար չկատարեց Տեղապահ մը պահանջուած զրեթէ միակ պարտականութիւնը, որ է իր պաշտօնի անցնելէն 40 օրեր վերջ ընթացք տալ նոր պատրիարքի ընտրու. թեան զործողութեանց: Աններելի միջոցներով և անարդարանալի պատրուակ. ներով Աթոռ սուգի մէջ պահեց ամբողջ եօթը տարիներ: Հակառակ վանական ներքին կանոնի, Տեղապահական ժամանակաւոր պաշտօնը զրեթէ մնայուն պաշ. տօնի վերածելէ վերջ ալ՝ ծանրօրէն թերացաւ վանական և պատրիարքական Հաստատութեան մը զխաւորի իր պատասխանատուութեան մէջ: Առ երեւոյթս այնպէս ցոյց տրուեցաւ որ վանական զործերը և կենցաղը կը գտնուին պահան. ջուած բարձրութեան վրայ. սակայն խիստ ցաւ է մեզ յայտնի իրականութիւնը որ բարոյական փտախտ մը արդէն իսկ բոյն դրած էր վանքին ղեկը իրենց ձեռքին մէջ պահող խաւերուն մէջ և կը սպառնար վարակել ամբողջ Հաստատութիւնը:

Քանքարներ, որոնք չէին պակսեր վանքին մէջ և որոնցմով օժտուած էր նոյնինքն նախկին Տեղապահը, թաղուեցան վատնումի վարչամակներու մէջ: Մտքի և հոգիի լոյսեր դրուեցան գայթակղութեան զրուաններու տակ: Վանքի կրթական և մշակութային մակարդակը զգալիօրէն իջաւ: Տնտեսականը զրեթէ քայքայուեցաւ: Եթէ այս բոլոր անշքացման մէջ կարևոր բաժին մը ունէր Արար-Հրեայ պատերազմը և անոր յաջորդող անորոշութեան շրջանը, սակայն պատասխանատուութեան մեծագոյն բաժինը կը մնայ դարձեալ նախկին Տեղա. պահին և իր համախոհներուն վրայ:

Սուրբ Տեղեր անշքացան խնամքի պակասէն և շատ բան տուժեցին կրօ. նական իրենց օգտակարութենէն: Ուխտաւորներ յաճախ վերադարձան երու. սաղէմէն՝ աղբիւր գացող և ծարաւ վերադարձող մարդոց հոգեվիճակով: Ոչ ոք, որոնց հոգիին մէկ անկիւնը տակաւին վառ կը մնար Ս. Յակոբը միշտ իր պայ.

ծառութեան մէջ տեսնելու երջանկութիւնը, կրնար չխռովիլ ի տես այս ընդհանուր նսեմացման: Սակայն, դժբախտաբար, մարդկային տկար և ոչ ներքին նկատումներ ունեց կողմէ, վանական իշխանութիւնը իրենց ձեռքին մէջ պահողներու հետ մեղսակցութիւնը ուրիշներու կողմէ, զրեթէ անգործութեան մատնուած պահեցին պարկեշտութեան պատնէշին վրայ մնացած սակաւաթիւ Միաբանները, այս անսխալանձեղի երեւոյթներուն դիմաց:

Ամէն ինչ սակայն այս անցաւոր աշխարհի վրայ չափ ու սահման մը ունի: Ընդլզուծի բաժակները լեցուեցան երբ նախկին Տեղապահը յանդգնութիւնը ունեցաւ զաղտնապէս արգելք հանդիսանալու Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետին Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վազգէն Ա.ի Երուսաղէմ ուխտի գալու և այդ առնչութեամբ եպիսկոպոսական ժողով գումարելու կամքին: Աններելի այս արարքը որ պետական արգելքի ծաղտում զոյգեցած էր, նիւթուեցաւ նախկին Տեղապահի կողմէ լոկ այն նկատումով որ եկեղեցւոյ Կերազոյն Գլուխը ակնատես չըլլայ իր իսկ ստեղծած բարոյական աւերածին. ոչ ալ՝ լուծեան դատապարտուած սրտցաւ Միաբաններ, առիթէն օգտուելով, իրենց հոգեկան վիշտերը բանան իրենց Հագեւոր Հօր: Մոռացութեան անդունդը պիտի նետուին այդ առթիւ նախկին Տեղապահին զոհերիկ արտայայտութիւնները եկեղեցւոյ Սրբազան Պետին հանդէպ: Սակայն անմոռանալի պիտի մնայ անբարկխիղճ պատասխանը որ նա տուաւ բարձրաստիճան պետական պաշտօնեայի մը երբ նա բարեացակամօրէն հարցուց. «Կը փափաքի՞ք որ Ձեր կաթողիկոսը Երուսաղէմ գայ». նախկին Տեղապահին սառեցնող պատասխանը եղաւ. «Ես՝ զինք չեմ հրաւիրած...»: Միաբանութեանս նորոգ հանգուցեալ բարեյիշատակ Պարզ եպիսկոպոսի մեծագոյն վիշտը, որ միասին գերեզման տաբաւ, եղած էր իր կրօնական Պետին և Հագեւոր Ինոքին նկատմամբ ցոյց տրուած այս անորակելի ընթացքը:

«Մարդ ի պատուի էր և ոչ իմացաւ»: Երեք հարիւր տարիներու ընթացքին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս մը կը հաճի պատուել Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքութիւնը և Հայ Ժողովուրդը իր շնորհաբեր ներկայութեամբ: Միաբանութիւն և Սպիրմահայութիւնը կը զրկուին այս շնորհէն և պատիւէն լոկ Տեղապահի մը շահագէտ և անխոստովանելի նկատումներէ բխող չկամութեամբ... որովհետեւ Վեհ. Հայրապետի բարի փափաքներուն մէջն էր նաեւ Երուսաղէմի Առաքելական Աթոռը իր օրինաւոր զահակալով օժտուած տեսնել. մինչ Տեղապահի հաշւոյն կուգար պահել իր ներկայ դիրքը քան վտանգել զայն պատրիարքական ընտրութեամբ: Այն օրէն ասդին աստուածաշնչական ծանօթ «Ձեռքի» զրեց անդառնալի վճիռը խիղճերու և հոգիներու «պատին» վրայ. «Մանէ, թեկեղ, Փարէս». (Չափուեցար, Կշուեցար, (պակաս գտնուելով) բաժնուեցար):

Վերելի խօսքերուն նպատակը չէ երեք կրկին դատապարտել անձ մը որուն զործերը արդէն զինք դատապարտած են: Ըսուեցան անոնք, զրեթէ յակամայս, դալու համար սա եզրակացութեան թէ Երուսաղէմի մէջ պատահած զէպքերը «Աթոռի կռիւ» չէին, ոչ ալ՝ երկու բարձրաստիճան հոգեւորականներու միջև տեղի ունեցող «ցուլամարտ», ինչպէս ոմանք այնքան տղայական

ծանծաղամտութեամբ ուզեցին որակել այս պայքարը։ Պատահածը իր խորքին և էութեան մէջ, Տիրոջ Տան նախանձով վառուած հողիներու խաղաղ բայց ուժեղ բռնկում մըն էր, ընդդէմ անոնց՝ որոնք մենասիրական և զեզմարար գործունէութեամբ փորձած էին նուիրական այս Տունը վերածել «Աւագակաց ալք»ի։

Միաբանութեանս զրպարտուած, զրկուած և հեռացուած երէց անդամ մը անունը կրնայ իբրեւ դրօշակ գործածուիլ, սակայն այդ անունին և խորհրդանշանին ետին կեցող և գործող իրականութիւնը Աթոռանուէր այն անմեղ Ոգին է որ սեպհական եղած է դարերու ընթացքին Սրբոց Յակոբեանց Ուխտեալ Միաբանութեան ընտրելագոյն տարրերուն։ Այդ Ոգին շեշտուած ձեւով երեւան եկած է յատկապէս տագնապի շրջաններուն, այդ տագնապի զսպանակները եղած ըլլան դուրսէն կամ ներսէն։ Ս. Աթոռոյ բարձրագոյն շահերուն նուիրուած այդ Ոգին գործած է երբեմն Պարոն-Տէր, Շղթայակիր, Գուրեան կամ Գուշակեան մեծ անուններու և անձերու մէջ, որոնք այս Աթոռին առած են նոր փայլ և նոր վերելք։ Սակայն այդ Ոգին աւելի յաճախ լուռ և անաղմուկ գործած է համեստ, զրեթէ անանուն այն կարգաւոր և աշխատաւոր ընտիր Միաբաններուն մէջ, որոնց միակ իտէալը և փառքը եղած է Աստուծոյ և Ազգին այս օրանձալի Տունը աղօթքի և աշխատանքի հաստատութիւն մը տեսնել. այս խոնարհ հօգիները այդ իտէալի իրադործման համար զիշերներ կը լուսցնեն Լոյս Կերեզմանին վրայ հանապազօրեայ հայ պատարաղ մը մնչելով։ Բեթղեհէմի Յաւիտենական Աստղը կ'ողջունեն Նրնդեան մթաստուեր Այրին մէջ ամենօրեայ հայ պաշտամունք կատարելով։ Վերջապէս այս նուիրեալ հօգիները «Արդարութեան Արեգակը» կը փառարանեն Ս. Յակոբայ ազգային պարծանք Մայր Տաճարին մէջ առաւօտեան լոյսին հետ։

Այդ Ոգիէն թելադրուած, արտասահման ծառայող պարտաճանաչ Միաբաններ, երբ իմացան որ Ս. Աթոռը ստիպողաբար պէտք ունի իրենց ներկայութեան, համախմբուեցան Մայրավանք միանալու համար Ս. Քաղաքի մէջ գործող նոյնքան նախանձախնդիր Միաբանակից եղբայրներուն։ Եւ միասնաբար ուխտեցին Ս. Աթոռոյ վերելքի աստուածահաճոյ և ազգաշէն գործը լաւագոյն հանգրուանի մը հասցնել։

«Նախանձ տան քո կերիցէ դիս»։ Այս խօսքը եղած է և կը մնայ նշանաբաններէն մեծը Սրբոց Յակոբեանց զինուորեալ Ուխտին։ Այս նշանաբանէն կ'առնեն իրենց թափը այն դէպքերը որ տեղի ունեցան վերջերս Երուսաղէմի մէջ։ Այս նշանաբանի լոյսին տակ դիտուած՝ այդ դէպքերը կ'առնեն նոր իմաստ և կը դառնան աւելի յստակ և բիւրեղացած մինչև իսկ բժոտած աչքերու։

Միաբանութիւնս ներկայիս ևս առաջնորդուելով Աթոռանուէր նախանձախնդրութեան այս յաւերժական Ոգիէն, Տեղապահութենէ դադրեցուց՝ այդ պաշտօնը չարաչար և չարաշահօրէն գործածող անձը և նոր Տեղապահ ընտրեց՝ անոր զօնը, Տ. Տիրան Արքեպիսկոպոսը։

Այժմ ճամբայ կ'ելլենք, ապաւինած Աստուծոյ օժանդակութեան և Ազգի համագործակցութեան, վերստին շէնցնելու, կրկին պայծառացնելու Տիրոջ Տունը և զայն դարձեալ մատուցանելու Աստուծոյ փառքին և Ազգի ու եկեղեցիի բարձրագոյն վայելքին։

ԿՐԹՆԱԿԱՆ

“ՄԷԿ ՈՃ”ԻՆ ՊԱԿԱՍՈՐ

(ԹԱՐԳՄԱՆՁԱՅ ԼՈՅՍՈՒՎ)

Քիչ անգամ կ'անդրադառնանք մեր կեանքին մէջ գաղափարական այն իրականութեան որ է միութիւն, իմանալի և տրամախոհական այն իրականութեան որ է դրութիւն, բայց միշտ ալ կը տառապինք անոնց պակասէն: Մեր հոգին կը գտնէ իր անդորութիւնը երբ միտքը կը խորհի իր հանգիստը գտնել: Բայց մեր միտքը կը հանգչի միայն այն ատեն երբ՝ թէ իրմէ ներս՝ ու թէ իրմէ դուրս, գաղափարական իմանալի ու առարկայական շօշափելի իրականութիւնները հասկնայ ոչ թէ անջատ անջատ մասերէ և կամ տարրերէ կազմուած զեզ մը այլ միութիւն մը, դրութիւն մը: Ահա թէ ինչու մեր սոսորհայ խօսակցութեան մէջ, յաճախ կը տառապինք ու սա հարցումը կ'ուղղենք մեր խօսակցին «միտքդ ի՞նչ է եղբայր»: Այս պարագային մենք մեր խօսակցին բառերուն մէջ ամբողջական միութիւն մը չենք տեսած մտքով, բառերը զեզ մը կը ներկայացնեն փոխանակ դրութիւն մը որով «բան» մը և «միակ բան» մը ուղուի հասկցնել: Ասկէ կը հետեւի, հոն ուր որ նպատակ չկայ դրութիւն չկայ:

Մեր տառապանքը մեծ համեմատութիւններու կը հասնի երբ մեզմէ ներս՝ անշօշափելի և մեզմէ դուրս՝ շօշափելի բազում մասեր կամ տարրեր պարունակող իրականութիւնները հասկնալ փորձենք:

Իմ և քու մտքին համար դիւրին է հասկնալ եւ այդ՝ մէկ ակնթարթի մէջ, «գրիչ» կամ «գիրք» շօշափելի իրականութիւնը:

Կը տառապիմ և կը տառապիս սակայն, երբ անշօշափելի գաղափարական իրականութիւն մը «բարի» և «չար», «ազգ» և «գեղեցիկ» և կամ «անհատ» և «ազգ», «աշխարհ» և «տիեզերք» շօշափելի իրականութիւն մը փորձեմ կամ փորձես հասկնալ: Առաջին իսկ վայրկեանէն, միտքը այսպիսի պարագայի մը, ինքզինք զինա-

թափ կը հռչակէ ու կը թողու որ երբեմն բնազդը բայց միշտ անմիջական զիտակցութիւնը զինք կառավարէ: Եւ մանորինակ իրականութեանց մասին երբ կը խօսին մարդիկ ու մենք պատահի որ չկարենանք հետեւիլ անոնց խօսքերուն և մտածումներուն, կամ այն է որ կը թողունք և կը հեռանանք և կամ այն է որ կ'ընդմիջենք նիւթը փոխելու զիտաւորութեամբ ու կ'ըսենք «այսօր օդը շատ գեղեցիկ է, այնպէս չէ՞»:

Ըսինք անցողակի այս բաները որպէս զի չենք կարեւորութիւնը և անհրաժեշտութիւնը այն իրողութեան ինչ որ պարզել փորձեցինք քիչ մը վեր:

Արդ, երբ որ բառերը քով քովի գան և յօրինեն քերթուած մը, կամ երբ որ ձայնները քով քովի գան և յօրինեն երաժշտական կտոր մը, դրուած կ'ըլլան որոշ միութեան և որոշ դրութեան մը մէջ, զգեցած կ'ըլլան Ձև և կամ Ոճ: Եթէ պատահի որ Ոճի մը ենթակայ և միութեան մը մէջ անուած (քերթուածին կամ երաժշտական կտորին) բառերը կամ ձայնները յանկարծ չուզեն հպատակիլ և դուրս գան միութեան մէջէն, անհասկնալի բան մը յառաջ կուգայ, այդպէս ալ կեանքի մէջ: Անհատը՝ որ նիւթի, մտքի և հոգիի ամբողջութիւն մըն է, անհասկնալի բան մը կը դառնայ, երբ կորսնցնէ ինքզինք, իր որոշադրած նպատակը իրագործելու ընթացքին, յանկարծ ապրի որ մը նիւթին համար, որ մը հաճոյքին, ուրիշ օր մը գաղափարի մը համար և այսպէս շարունակաբար:

Այգերն ալ սակայն, անհատներու պէս կը ներկայացնեն ամբողջութիւն մը: Պատմութեան մէջ իւրաքանչիւր ազգ ունեցած է իր դարաշրջանները:

Տարակոյտ չկայ որ պատմական ամէն դարաշրջան (époque) բոլոր ազգերու մէջ ունեցած է իր որոշ Ոճը. ունեցած է այն ընդհանուր Ձևը որուն ներքեւ տիրակալուած են կեանքի գրեթէ բոլոր մակարդակները և կամ ասպարէզները: Այլ խօսքով, մարդկային քաղաքակրթութեան անցեալ մէկ շրջանին, կեանքը ըմբռնելու և ապրելու որոշ միութիւն և դրութիւն մը եղած է: Եղած է շրջան մը երբ մարդիկ կեանքը կ'ըմբռնէին գաղափարապաշտական դրու-

թեան մը մէջ. ու արուեստները, բարոյականը, կրօնքը, քաղաքական ուղեգիծը, իմաստասիրութիւնը, իրենց վրայ առած էին գաղափարապաշտական գրոշմը. ու այս գրոշմը իջած էր մինչև ընտանեկան յարկարաժինը, կենցաղագիտութիւնը ու մինչև անհատ:

Եղած է ուրիշ դարաշրջան մը ուր մարդիկ կ'ենքուած են գաղափարական գրութեամբ: Հերոսներ պատելու, հերոսներ ներքողելու, հերոսներ նկարելու, երգելու և տուններու մէջ հերոսներու մասին յաճախ խօսելու:

Թերեւս մեր դարաշրջանը կարենանք կոչել զգայարանապաշտական կամ գոյացապաշտական և բաւական մըն ալ «քիչ» մը ասկէ քիչ մը անկէ՞ի դարաշրջան:

Այս իրողութիւնը բաւ կ'ըլլար հաստատել նիւթ անգամ մը մարդ այցելութեան երթար մասնաւորաբար Միացեալ Նահանգներու նոր աշխարհը:

Բանը՝ որ մարմին եղաւ և բնակեցաւ մեր մէջ: Ունայն տեղը չէր որ Համաշխարհային եկեղեցիներու Համաժողովին մէջ մեր դարու լուրջ և մեծ մտածողները խորիմանալով և ներգգալով ստագնապը մեր դարուն» բանաձևեցին «*Christus est spes mundi*» «Christ is the hope of the world».

Ոճը այն է պատմութեան մէջ, ինչ որ է նկարագիրը անհատին մէջ: Անգամ մը որ Ոճը ստեղծուի թէ՛ անհատին և թէ՛ դարաշրջանի մը համար, դարաշրջանն ու անհատը կը ստանան անոր կնիքը:

Եթէ բոլոր ազգերը ունեցած են իրենց Ոճերը՝ զանազան շրջաններու, հայ ժողովուրդն ալ, անշուշտ, ունեցած է զայն:

Մեր ազգային և եկեղեցական պատմութեան մէջ յատկապէս Ե. դարը եղաւ այն դարաշրջանը ուր որոշ կերպով զտնուցաւ, կեանքը իր բոլոր երեսներով ապրելու և ըմբռնելու Հայկական «Մէկ

կեանքը առնելու և մեկնելու գրութեան մը մէջն ենք ուր գրեթէ ամէն օր կը լսենք «արդիականութիւն», «աշխարհը փոխուած է», «նորութիւն պէտք է» բացատրութիւնները, որոնք ոչ միայն կը քամեն ըսողին ալ նաև լսողին ալ միտքը և հոգին:

Ձկայ, կը խորհիմ, Ձևը, Ոճը և «Մէկ Ոճ»ը որով կեանքը մեկնուէր, իր բոլոր երեսներով:

Երբ «Ոճ» կ'ըսեմ և կամ «Ձև», «կ'ըմբռնեմ» բան մը որուն ձևը և կամ ոճը կայ, ի՞նչ պէտք է ըլլայ այդ բանը:

Իմ մտածումովս ու հաստատ համոզումովս պէտք է ըլլայ այդ բանը՝ Մարդեղացած Աստուածը պատմութեան մէջ:

Ոճը: Հայ հաւաքական ընդհանուր գիտակցութիւնը գրուեցաւ գրութեան մը մէջ: մեկ Ձևի և մեկ Ոճի կնիքը ստացաւ: Եթէ հայ կեանքին զեալը կը հոսէր, արուեստի, կրօնքի, բարոյականի, քաղաքական ուղեգիծի զանազան գետակներու մէջէն, բայց հոն՝ ուր կը հոսէին անոնք, ալ հիստեցան և ուղղուեցան տարբեր ուղղութեամբ: Վերին աստիճանի կարեւոր է նպատակը. վասնզի նպատակն է որ վերիվայր կը շրջէ գրութիւն մը, կը յեղաշրջէ նկարագիր մը՝ որոնցմէ պայմանաւորուած են մեր հաւաքական դժբախտութիւնն ու հաւաքական երջանկութիւնը:

Ե. դարուն մէջ կատարուած յեղաշրջումը պատճառ եղաւ հայ հաւաքականութեան:

թեան երջանկութեան: Այդ յեղաշրջման կորիզը եղան Աստուածաշունչ մատենային հայերէնի թարգմանութիւնը և հայ գրերու գիտը:

Իրաւամբ մեր Ոսկեդարեան Ոճը կոչած ենք Սահակ-Մեսրոպեան Ոճ, քանի որ այս երկուքը գլխաւորաբար եղան նոր Զեյն ասեղծման զսպանակները ու գլխաւորեցին այդ յեղաշրջումը: Ու անգամ մը որ գրեւորեցաւ Ոճը, և Վէկ Ոճը, հայ գրականութիւնը, հայ արուեստը, հայ բարոյականը, հայ կրօնքը, հայ քաղաքական ուղեգիծը, ու ամէն ինչ որ հայ էր, ինքզինքը գտաւ դէպի մէկ ուղղութիւն թռիչքի մը մէջ: Սահակ-Մեսրոպեան Ոճին յատկանշները տոկունութիւն, պարզութիւն, մարդկային, սրտառուչ, զուսպ և շնորհալի, վեր և վեհալացիկ, յայտնուած կը տեսնենք հայ ճարտարապետութեան մէջ, մանաւանդակարչութեան մէջ, շարականներուն մէջ վերջապէս, ամէն ինչ որ հայ կեանքը կը շինէ Վսահակ-Մեսրոպի նկարագրին համաձայն է:

Մարդեղացած Անեղ Բանին ներկայութիւնը Թարգմանչաց ասեղծած Վէկ Ոճին էութիւնն է: Մենք խորապէս քրիստոնեայ ժողովուրդ ենք: Մեր հայրենասիրական զգացումն ալ եղած է խորապէս քրիստոնէական: Վկայ՝ Վարդանանցը: Մեր ժողովուրդը չէ կրցած առօրեայ կեանքն իսկ ըմբռնել առանց «Յիսուսի Քրիստոսի»:

Թարգմանչաց մատենագրութեան էջերը անգամ մը որ թղթատենք, բաւ կ'ըլլայ մեզի համար հասնիլ այս հաստատ եզրակացութեան:

«Յորժամ վասն Քրիստոսի տկարանամ, յայնժամ զօրացեալ լինիմ»:

«Լաւ ևս լիցի պարծել տկարութեամբս, զի քնակեսցէ յիս զօրութիւնն Քրիստոսի»: Առաքելական այս ոգիէն տիրապետուած եղան ոչ միայն մեր մտաւորականները և հոգեւորականները, այլ նաեւ քաղաքական և հանրային գործիչներն ալ, հարուստն ու աղքատն ալ:

Այս ոգիէն ներշնչուած հայ գիւղացին ամէն առաւօտ պիտի երգէր «Թրչնեա՛լ է Աստուած, յիշեա՛լ է Աստուած. հօ՛, հօ՛, հօլարա եզօ ջան»:

Մարդեղացած Աստուծոյ Ծունչը և Ծնորհը ծաւալած կը գտնենք մեր ժողո-

վուրդին ամբողջութեանը պատտաւին վրայ: Բայց մեր սփիւռքը:

Մեր սփիւռքը կը տառապի այսօր Վէկ Ոճի պակասէն: Եթէ հատորներ կարելի էր լեցնել հասնելու համար այն եզրակացութեան թէ՝ Թարգմանչաց սերունդը գտած էր իր հանգիստը ինքզինքը իրագործելու միակ Ոճի մը ճամբայէն, նոյնը կարելի է ընել հասնելու համար այն եզրակացութեան որ մեր սերունդը ինքզինքը իրագործելու համար վնասուելի մէջ է Վէկ Ոճի մը երջանկաբեր ներկայութեան: Պէտք է վերստին զաննք մեր կորսնցուցածը, որպէսզի կրօնաւորը, արուեստագէտը, գրողը, գիտունը և հայ հաւաքականութիւնը ըլլայ Վէկ Դրութեան ենթակայ ամբողջութիւն մը: Մեր ներշնչման միակ աղբիւրը պէտք է ըլլայ Աւետարանը և Հայաստանայց եկեղեցին: Պէտք չէ որ մեզի բռնեն. «Միտքդ ի՞նչ է, հայ ժողովուրդ»:

«Միասնականութիւն» բացատրութիւնը և բացականչութիւնը կրնայ թերեւս հայ հոգիները յուզել այսօր: Բայց, բառին ստուգաբանական իմաստը ի՞նչ է: «Միասին ըլլալու» ի՞նչ: Կրնա՞նք միասին չըլլալ սակայն: Ըսել ուզուածը, ուրեմն, միուրիւնն է փոխանակ Միասնականութեան: Այն միութիւնը որուն քիչ անգամ կ'անդրադառնանք մեր կեանքին մէջ ինչպէս քիչ անգամ կ'անդրադառնանք այն միւս իմանալի և տրամախոհական իրականութեան որ է դրութիւն:

Բարեկամ սիրելի. ի՞նչ կը խորհիւ թէ պէտք է խորհնք մենք իրեւ հայ հաւաքականութիւն: Բան մը սակայն որ մի և նոյնը լսօսելով ու գործադրելով է որ կրնանք կրաշխաւորել «միութեան» և «գրութեան» իրագործումը:

Սփիւռքի մեր հայ ազգային և եկեղեցական իրականութեան մէջ շատ շատ են «միութիւն»ները:

«Բոլոր ճամբաները Հոռմ կը տանին» կ'ըսենք յաճախ միմիկարելով մենք զմեզ, բայց ի՞նչպէս բոլոր ճամբաները Հոռմ տանին երբ «Հոռմ»ը ինքը չկայ:

Մեր հոգեւոր, իմացական, բարոյական ու գեղագիտական Հոռմը պէտք է Թարգմանչաց սերունդի իրագործած «Անեղ Բան»ին Հոռմը ըլլայ: Այն կեդրոնը՝ որուն

պէտք է ուղղուին հայ ժողովուրդը միաւորող ամբողջութեան բոլոր գիծերը: Այն մայրաքաղաքը՝ ուր բոլորս ալ պէտք է վճռենք մեկնիլ, Պէտք է սեպհականացնենք զանձերու Գանձը: Այս շարժումով մենք գտած կ'ըլլանք մարդկային ամենէն կենսական ապրումը:

Մարդիկ ամէն բանէ առաջ և ամէն բանէ վեր կը խորհին երջանկութեան մասին: Ի՞նչպէս ընենք, ի՞նչ ընենք որպէսզի երջանիկ ըլլանք: Կը տառապինք երջանկութեան համար:

Աշխարհի քաղաքակրթութեան պատմութեան մէջ ոչ մէկ «մտածում» միւլըրիւն և իմաստասիրական դրուրիւն կրցած է յաւիտենական և ճշմարիտ երջանկութիւնը տալ մարդոց: Պիթակորասէն սկսեալ մինչև Պէրկասն, մինչև մեր օրերու մտքի առաջնորդները:

Էսպէս երջանկութիւն չկայ, անշուշտ, այլ երջանիկ եղողներ կան. ինչպէս գեղեցկութիւն չկայ, այլ գեղեցիկ առարկաներ կան. կամ քրիստոնէութիւն չկայ, այլ Քրիստոս և քրիստոնեաներ կան:

Արդ, երբ հայ արուեստագէտը, հայ կրօնաւորը, հայ քաղաքագէտը, հայ բարոյագէտը, գիտունը, ընտանիքը և անհատը ինքզինքը կը զգայ տիրապետուած Քրիստոսի Անձին մնայուն ներկայութեամբը իր ներաշխարհին մէջ, ինչպէս էր պարագան Ե. զարուն, անպայման կ'ունենայ մտքի և հոգիի վերին և վերջնական աստիճանի հանգիստ և զոհացում, և կը յայտարարէ թէ ինք երջանիկ է: Կեանքի մէջ ամէն ինչ որոշ իմաստ մը կ'առնէ, ծնունդէն մինչև մահ ու անդրանցնելով այս վերջին իրականութիւնն ալ կրնայ ըսել թէ կ'երթամ յանձնուիլ մահուան, Անմահութեան առաւօտը և յաւիտենականութիւնը ողջունելու համար: Ողջունելու յաւերժական Հոռմը Աստուծոյ Արքայութեան:

Մեր ազգային գիտակցութեան մէջ, մեր տառապանքներուն էն ահաւորը մեծումն է Քրիստոսի Անձը նկատել իբրև գերագոյն իրագործելի նպատակ, իբրև ներշնչում միակ Ազգիւր:

Հաւատալ Աստուծոյ, հաւատալ Քրիստոսի էապէս կը նշանակէ ընդունիլ Անոր գոյութիւնը, բոլոր անհաւատները էապէս կը մերժեն Անոր գոյութիւնը: Յոյսը տակա-

ւին իրագործելին ակնկալութիւնն է: Անք ակնկալուածին և ընդունուածին իրարու հանդիպման, բաղխումի՝ իմացական և հոգեկան իրողութիւնն է: Այս հանդիպումն ծագողը զգացումը այնքան լի և ամբողջական բեկրանք մըն է որքան լի է և ամբողջական իրագործուած նպատակը:

Կը հաւատամ թէ կրնանք մենք ևս, հակառակ որ ժամանակով և միջոցով երկար հեռաւորութեան մը մէջ գտնուինք Թարգմանչաց սերունդէն, հաւատալ, յուսալ և սիրել զՔրիստոս: Սահակ, Մեսրոպ, Եղիշէ, Մովսէս Քերթազ, Դաւիթ Անյաղթ, Գրիգոր Նարեկացի, Ներսէս Շնորհալի հայ երջանիկ այդ սուրբ հոգիները հայ հաւաքականգիտակցութիւնը շողեցին՝ հայ կեանքը իր բոլոր երեսներով ըմբռնելու, արտայայտելու և ապրելու Մէկ Ոճի միութեան և գրութեան մէջ: Մէկ Ոճը որ գերազանցապէս Հայկական է և գերազանցապէս ալ Քրիստոնէական: Մենք պէտք է թողունք, միանգամ ընդ միշտ զմեզ ամբողջութեան և ծուլութեան դատապարտող, մեր միտքը և հոգին սնանկացնող, մեր ստեղծագործական աւիշը ցամքեցնող, մեր Հաւատքին, Յոյսին և Սիրոյն վտանգ սպառնացող յաճախ կրկնուած սա մտածումները «արդիական և գիտական դարու մէջ կ'ապրինք»: պէտք է ազգ և եկեղեցին բարեկարգենք, պատշաճեցնելով մեզի, մեր դարունը:

Ո՞ր արուեստագէտ նկարիչը, կամ երաժիշտը կամ քանդակագործը ինքզինքը պատշաճեցուցած է նիւթին: Ո՞ր արձանն է, կամ ձայնն է կամ խօսքը որ համարձակած ըլլայ զլուսի բարձրացնել արուեստագէտին դէմ:

Մայքըլ Անճելի հանճարին հարուածներուն ներքեւ մարմարը պիտի մաշէր, հալէր, տառապէ՛ր որպէսզի Մովսէսի արձանը ըլլար:

Եթէ թոյլ արուել ինծի, ես ի բոլոր օրտէ կ'աղօթեմ որ հայ ամբողջութիւնը յանձնուի Քրիստոս — Արուեստագէտին որպէսզի Անոր Աստուածային Յաւերժ Շնորհին և Սիրոյն ներքեւ մենք երեսնաք, ներկայ մեր ազգային և եկեղեցական պատմութեան մէջ, որպէս Մեկ Ոճի իրագործում:

ԻՍԱՀԱԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ՄԱՅՐԱՎԱՆՔԻ ՏԱՆՈՒՆԵՐԷՆ...

ՏԻՐԱՆ ՄԲԱՆՁԱՆԻՆ

Լուսինն կապոյս, արծաթ փմայֆ
Կը ցնցուղէ

Մովաբու ցուրս լեռներէն
Մինչեւ կասարը Զիթենեաց...
Գեքսեմանի, Զորն Կեդրոնի,
Քաղաքն ամբողջ
Արայազարմ Մարգարէին
Վարճամակում կրակմարէն
Իր դարաւոր մեղերն կարծես
Լուսն կը համրէ:

Ու լրոսքիւնն
Ինչպէս եփում «այսօր»ումն հաց,
Սուրբ Քաղաքի բընակիչներն
Հետքդնէսէ կը մարսեն:

«Ծովը Մեռեալ» չարագուշակ
Իր մաղծին մէջ անդրնդում
Ինչգինքին վրայ յար խորակում
Իր ամլութիւնն կ'եղերերգէ...:

Զարն ու բարին, գիւտին մէջ
Կ'ըլլան եղբայր ու կը ննչեն
Դէմով անմեղ, ինչպէս մահուան
Օրորոցին գեղեցկացած
Պիտի ննչեն յաւերժօրէն...:

Տանարը հին Եհովայի,
Իր փառքին մէջ այրիացած,
Լուսնկայի շողերուն տակ,
Կ'ողբայ յուշերն իրմէ մէկնած...:
Յանկարծ սակայն կ'արձանանայ
Լուսնայափոխ սեղաններու
Քաւալզուր կործանումին...:

Լուսինն ինչո՞ւ
Իր փմայիքն մէջ ամօքխած,
Այն կը դառնայ արձագանգին
Որ կ'ալիփուի գմբէքներէն Գողգոթայի.

«Այսօր չարիք, այսօր խաւար,
Իմ զաւկընք ի՞նչպէս կ'ըցեր
Են հաւաքել
Մեղերու պէս, վերերու պէս,
Իրենց արտին,
Որոնց համար Սիրքս սրտի...»:

Բայց լրոսքիւնն հետքդնէսէ
Կը ծանրանայ կապարի՝ պէս
Մայրավանքի գմբէքին վրայ,
Նոնիներուն, ճանիքներուն.
Ու լուսնկան՝ անմեղ վրկան
Պատմութեան մեծ հոգիներուն
Մայրավանքի Սուրբ Սեղանին
Պատարագի՛չ...:

Կուգան հիմա շարան շարան
Եւ կը տեսնեմ մտածումի իմ աչքերով,
Բոլոր անոնք որոնք մեռան
Մայրավանքի բարոյն համար,
Որոնք արիւն ու գողափա՛ր
Տրին լուսնի իրենց վերջին...:
Ու հոգիներն «Հացըն Կենաց»
Երբ շրջներուն իրենց առին
Այդպէս ինչո՞ւ
Գլուխը կախած իբրեւ ըսուեր
Մայրավանքի ճանիքներէն
Անձայն անոնք բաժնուեցան...:

Լուսինն կապոյս, արծաթ փմայֆ
Կը ցնցուղէ...
«Ծովը Մեռեալ» իր ամլութիւնն
Կ'եղերերգէ...:

...
Լուսինն մեռէ՛ր՝ Ծովուն գրկին.
Լոյսի նշխարն Մայրավանքի
Սուրբ Սկիւնէն կ'արճալուսուի...:

Ա. ՇՏԻՇԱՏ

ԱՌԵՂԾՈՒԱԾ

Եթէ Աստուած իմ, չէիր, չէիր կրնար մարդուն մէջ,
Դընել հոգի մը ազնիւ ու զաղսնօրէն հոն ցանել
Ամենասեղծ քու աջովդ, վերամբարձող հոմիս ի խոյ,

Որ հակառակ դիպուածին ու հակառակ աշխարհի
Հաճոյքներուն ցեցհանգոյն, կարենար ան վերանալ
Ու հասուննալ զաղսնաբար, բոպէներուն հրպելէն,

Հետքհետէ ամրացած, ինքզինքին մէջ ապահով,
(Հասակն ինչպէս նոնիին), զսնէ՛լ, տեսնէ՛լ, շօշափէ՛լ,
Ըմպէ՛լ ոգին հոգւոյն ի՛ր, մէջ Ոգիիդ քո՛ւ Հոգւոյն,

Ինչո՞ւ ուրեմն դըրիր, Պատկերիդ դրոճը ու շունչ,
Որ ան այսպէս եղծանէր, զանոնք բերէր հաւասար
Հողին, գետնի՛ն երկրաբաւ. ու վիրաւոր իր մտէն,

Ու իր սրտէ՛ն զարնւած, երբար զսնել մութ դամբանն...:

Ս. ՇՏԻՇՍ.Տ

ՊԱՐՏԵԱԼ ԵՇԵԱՆԸ

Դաւոյն վրայ վերջապէս, սրբազան մութը կ'իջնէ
Ինչպէս մեռելը դանդաղ՝ իր փոսին մէջ հանգիստի.
Ճնշող եւ սէգ լուսնեան անհուն խորհուրդը սրին՝
Կը նայի ետ օրերուն, պարտեալ իշխանը տրտմ:

Կան՝ զոններուն իր անքիւ ցուրտ մարմինները անքաղ.
Եւ իր ետին անաւոր գեղեցկութիւնն ու հանկն ալ.
Խիզախ լեզուին հարուածով բացուած վերքերն անխաղաղ,
Կ'արիւնին դեռ անէծքի շեւերուն մէջ լռելեայն:

Լ. Բուած հիմա, եւ նոյնիսկ՝ սիրելիէն իր անմահ.
Վրան հիւանդ իր խղին երկաթը ծանր մեղներուն,
Եւ մտածման ամպերն ալ պատած երկինքը յոյսին:

Պիտի մնան, այդպէս հոն, ծերութեան մէջ իսկ անխոնջ
Վրէժխնդիր դէմքերն այս. դառըն՝ իշխանը պարտեալ,
Մինչեւ որ մութը պատէ դաւոյն հետ միտքը փարթամ:

Ս. ՆԵԼ

ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆՔ

Հ Ն Ջ Ո Ւ Ո Ր Ն Ե Ր

Հորիզոնից մինչ հորիզոն ծովի նրման արտը ոսկի,
Այիքում է արևի տակ մէկ հեզանազ, մէկ փոթորկուն,
Ու կարծես թէ հրդեհում է հուր շողերից արեգակի,
Բայց ծփում է, տատանում է, հուրհուրում է՝ չի բըռնկում:

Դերանդիններն են շողշողում արևի տակ իրր ասուպներ,
Ու զայիս են հնծուորները կանգնում ահա արտի եզրին,
Նրանց առջեւ քիստերը բոց, հասկերն ինչպէս վառուող ջահեր
Տատանում են, հուրհրում են, զարնում են լայն կրծքերին:

Դերանդիններն են շառաչում, հասկերն են լուռ փռում լաս-լաս,
Աղջիկներն են փոցխում զուարթ, խուրձեր կապում արեւակէզ,
Քրտինքը թուխ ճակատներին փայլփլում է ինչպէս ալմաս,
Եւ հնծում են, եւ փոցխում են, եւ հալում է արտը կարծես:

Դղրդում է կոմբայնն հեռում հորիզոնի վրայ դեղին,
Ու ժպտում է, նայում արտին, այն թուխ տղան մեքենավար,
Սիրոյ քնքուշ երգը խառնած իր զործիքի դղրդիւնին,
Նա երգում է, նա հնծում է իր դէմ փռուած արտը վարար:

Արեւն հանդարտ թեքում է ցած, ժպտում յոգնած հնծուորներին,
Որոնց հուժկու, լայն ուսերին գերանդիններն են շողշողում,
Հնծած արտի խողանները թողած հեռում ոսկեդեղին,
Յոգնած քայլում, շտապում են, նրանք արդէն զառնում են տուն:

Դիւղը հեռում իրիկնային մշուշի մէջ ծայնով անուշ,
Կարօտ մօր պէս աչքը ճամբին նրանց արդէն կանչում է տուն,
Եւ իջնում է արեգակի ցուքերի հետ ոսկեմշուշ,
Հորիզոնից մինչ հորիզոն խաղաղութիւն, խաղաղութիւն:

ՌՈՉՍ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

*
* *

Մայր իմ, մի մազդ էլ սպիտակելիս՝
Իմ սրտի բոլոր լարերն են լալիս:

Թէեւ որդի չես կռւում կորցրելի,
Բայց կորածներն են գլխիդ ծիւն դրել:

Աշխարհից ուրիշ ոչինչ չեմ ուզում՝
Նոր ծիւն չդնի մագերին քո ծիւն:

ՅՈՎՀ. ՇԻՐԱԶ

ԳՐԱԿԱՆ

ՍՐԲՈՒՅԻ ՏԻՒՍԱՐ^(*)

ՄԱՅՍՈՒ

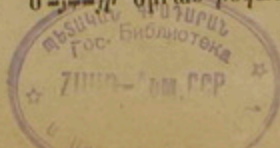
ՍՐԲՈՒՅԻ իսկ levantin այս կինը մարդ էր փորձուի վայրկեան մը նոյնա-
ցընել հեղինակուհիին և ենթարկել անոր
մէջ ինքնակենսագրութեան տարբեր բան մը
որ պէտք չէ զարմացնէ մեզ, քանի որ
մարդոց տոհմին վէպերը իրենց անձնաւո-
րութեան արտացոլումներն են արուեստի
գործին վրայ։ Իրաւ վիպասան մը Տիկին
Տիւսարի ապրումներուն որոշ շրջանէն կա-
րող էր անուազն նկարագրել խտացնող
խոշոր վկայութիւններ սեւեռել։ Սոսեցայ
իր ծնունդէն, անդրանիկ պարմանութենէն
և այն ազդեցութիւններէն որոնք կանխող
դարու կէսերուն հարուստ ընտանիքի մը հո-
գեխառնութիւնը կը յօրինէին, Եւրոպական
բարքեր, levantin հոգեբանութիւն, լայն
չափով սնապարծութիւն, զրամ, վայելք,
հաճոյքներ և այն մասնաւոր երանգը կըր-
թութեան որ այդ օրերուն պարտադիր էր
աւագ տուններէն ներս։ — ատիկա մասնա-
ւոր դատաւունքով տունին մէջ զաւակնե-
րու կրթութիւնն էր։ Ըսէք՝ կանոնաւոր
դպրոցներու պակաս, ըսէք՝ սնափառու-
թիւն, ըսէք՝ Եւրոպան կապկելու թիթեու-
թիւն։ Իրողութիւնը իրողութիւն է և հասա-
րակաց՝ այդ ժամանակուան բոլոր մեծա-
հարուստ տուններուն։ 1830ին աւելի հե-
տաքրքրական երևոյթներ արձանագրուած
կը գտնենք երբ կ'ուսումնասիրենք կեան-
քերը Զարթօնքի սերունդին բոլոր դերա-
կատարներուն։ պատուելիներուն զարա-
շրջանն է։ Միևնոյն ժամանակ շրջանն է
ուսումնաժարութեամբ փառաբաններու։ Գիտենք
միայն որ Տիկին Տիւսար տունին մէջ մաս-
նաւոր դասերով տիրապետած էր ֆրան-
սերէնի։ Գիտենք դարձեալ որ խորունկ
արհամարհանք ունէր մայրենի լեզուին հան-

դէպ։ ու կը զարմանանք սա իրողութեան
վրայ երբ գիտենք մանաւանդ որ իր մայրը
ազգային կրթութեան համար աշխատող ա-
ւագորհար կիններուն մէջ բացարձակ աշ-
խատող մըն էր։ Բախտին հեղինակուհի
հերու հայրենանուէր ընկերութեանց մեծ
և անդրանիկ սա հիմնադրուհիին զաւակը
իր ամենէն ընկալուչ տարիները ըլլայ ան-
ցուցած հմայքին մէջը օտարոտի ազդե-
ցութեանց։ Մայր մէկ պիտի հերոսուհիին
տիպարը երբ կը գծեմ՝ ինքզինքս կը զա-
տեմ հասարակաց կեցուածքէն։ Գաղտնիք
չէ որ հրապարակը գուշակեց վէպին տկա-
րութիւնը, բայց մեծաշողիք փառաբանեց
(և ատիկա՝ նոյնիսկ զատապարտութեան
ձևին տակ, ինչպէս Զօհրայինն է) վէպը
հիւսող, պաշտպանող, պարտադրող զաղա-
փարներու systèmeը։ Ըսի թէ ինչո՞ւ ա-
տանկ դրութիւն մը հիմնովին կեղծ էր ու
փոխառիկ։ Այդ իսկ պատճառաւ Մայրի
տիպարին ծանրութիւն մը ճարելու համար
ես կը մնամ զուրկ որեւէ նպաստէ, գիր-
քէն ինչպէս հեղինակէն։ Դժուար էր հոն
Օր։ Սրբուհի Վահանեանը տեսնել։ Նոյն-
քան զժուար՝ 1860ին մեծ միտքին, զա-
ղափարադրութեան, ապրումներուն արձա-
գանգները առնել։ Ամբողջ շատաբանու-
թիւնը (Տիկին Սիրա ստեղծուած է այդ շա-
տաբանութիւնը կրիտիկ։ այսպէս ոչ մէկ
պատճառ՝ իր դոյութեան, այնպէս որ հարկ
չիմ տեսնել իր տիպարը առանձին նկատու-
ղութեան առնելու։ Մայրան փոխադրե-
ուած է Աղբիակահանի կղզի մը, քիչիկ մը
արեւադարձային բնութեան մը տարտամ
նկարագրութիւնները շահագործելու ի հա-
շիւ վէպին) այդ Մայրի, որ հիացում ազ-
դեց Եղիաներու, Պէրպէրեաններու, հասա-
րակ տեղիքներն են կանխող դարու կէսե-
րուն լրագրական գէղերուն։ Ոչ մէկ իրա-
ւունք՝ մեր մէջ անոնց նորութիւնը արժե-
րել փորձելու։ Ոչ մէկ իրաւունք՝ մեր մի-
ջովայրին մէջ անոնց ընտելացումովը յա-
ռաջ գալիք բարիքին վրայ շահարկելու։
Այնպէս որ բարքերէն, մտածումներէն աղ-
քատիկ այս կինը երբ ուզենք տեսնել բուն
իսկ իր դերին մէջ, այսինքն վէպի մը հե-
րոսուհի ըլլալու պայմաններուն մէջ, այն
ատեն տագնապը կը մեծնայ աւելի աստի-
ճանով։ Տիկին Տիւսարի արկածախորհրդան
երեւակայութիւնը պէտք է, այնքան անըն-

(*) Հասուած՝ Յ. Օսականի նոր լոյս տեսած Համա-
պակիր Արեւմտահայ Գրականութեան գործի
Դէպի ԻՐԱՊԵՏՆԵՐ սեռուցիկ նախաժողովի հասցէին։

դուների իրադարձութիւններու թնճուկ մը իբրեւ այդ գեղանի աշխիւն նետելու համար վէպին էջերուն։ Ռոմանթիք վէպին ամենէն կատաղի աշխատաւորը՝ Ժորժ Սանը անգամ պիտի դժուարանար այդ քան իրարու անկապակից դրուագներ հիւսելու որպէսզի այդ տիկինը ինքզինքը պարզէր մեզի Պոլիս, Ֆրանսա կոմսերու տունին մէջ տարօրինակ հիւանդութեանց մահիճներու վրայ, և այդ ամբողջ իրադարձութիւնները նպատակ ունենար ծառայեցնել քանի մը մեզի համար չանցնող գաղափարներու պաշտպանութեան։ Մեր մտքին մէջ չսեղմուիր իր սիրահարին ետեւէն Բարիզ մեկնող այդ սիրահարը ուրիշի մը հետ պատկառած տեսնել և այդ տեսարանէն նուազած՝ փողոց ինկող և մարդասիրաբար զինքը իր զղեակին մէջ ընդունող կոմսի մը խնամքին անպատանած գեղանի հայուհիի մը պատկերը։ Աւելորդ է ասանկ անքնական պայմաններու մէջ պարզ հեղինակին քմահաճոյքովը սկիզբ առնող սիրային արկած մը նկատի առնել լրջութեամբ։ Աւելի քան աւելորդ՝ Մայրի տառաման լատատկերտող միւս կինը, Հեթիքա, որուն ո՛չ ֆիզիքը և ո՛չ ալ հոգին չեն պատկանիր մեր ժողովուրդին։ Տիկին Տիւսար այս Հերիքային մարմինը կը յօրինէ դասական արձանագործի մը պէս, ախորժեղով, ինչպէս կ'ըսեն, մուրճը ձեռքը՝ պողպատէն մարմարէն հանելու համար մեռած արձան մը։ Չեմ հետեւիր այս նկարագրութեան աւելորդ շքեղանքին։ Կնիկ մը նկարագրելը գրեթէ մեր մէջ արուեստի սեռ մը եղած է այդ թուականներէն մինչև հիմա։ Տիկին Տիւսար աւելի դժբախտ է քանի որ պարտաւի վրայ կ'աշխատի։ Արեւելեան գեղեցկութեան այդ հաստ ներկայացուցիչը՝ Հերիքան, անշահական է դարձեալ իր հոգեկան յօրինուածութեան տեսակէտէն։ Մարդ տկամայ կը հարցնէ։ Ի՞նչ պէտք ունէր այդ կինը այդ աստիճան ատելու Մայտան, որպէսզի զայն կործանելու համար անոր սիրածը ձգէ իր հրապոյրներուն ներքեւ։ Անշուշտ կեանքին մէջ շատ բաներ կը խուսափին մեր հասցութիւնէն, մանաւանդ մեր իրենցմէ պահանջած պայծառ պատասխաններէն։ Պարտաւոր եմ յայտարարել հոս որ նոյնիսկ Շիտանեանին մէջ այս աստիճան անկարելի կին մը չունի գոթութիւն։ Տիկին Տիւսար չի կասկածիր իսկ

թէ արուեստի գործի մը մէջ մարդերը ունին խորհրդանշական տարողութիւն, թէ առնուազն պարտքին տակն են իրենցմէ աւելին ըլլալու, որպէսզի իրենց վրայով մեզի թելադրեն հոգեկան այն փորձարկութիւնները որոնք արուեստագէտին ջիւղերը շարժման հանեցին անոր ընկալուչ տարիներուն։ Կի՞ն կը պակսէր Տիկին Տիւսարի, նոյնիսկ անմիջական չըջապատին մէջ, սեռեւելու համար իր ամուսինը խաբող տիպարը որ հարստութեան մէջն իսկ իր մեղքերը բոյծի կը դնէ, և ատկաւ ընելով՝ ինքզինքը կը կարծէ ըլլալ արժեւորած։ Իբր ֆիզիք և իբրեւ հոգի ամբողջութեամբ ձախողանք այս կինը, անկարելի պարագաներուն, հանդէսին մէջ ոճրագործութեան իսկ կը ձեռնարկէ, տարճանակ պարպելու ուրիշի վրայ և իր մտադրութեան մէջ կ'արգիլուի գրեթէ հրէշային միջամտութեամբ մը մարդասպան ըլլալու։ Ով որ Մայրան կը կարդայ, կը գայրանայ այսքան անբաւական ապրումներու հանդէս մը պարզող սա կնոջ ներկայութեանը վրայ այդ էջերէն ներս։ Կին տիպարներէն երրորդը, այդ գիրքին մէջ, Սիրանն է անպայման զօր հակառակ իմ բոլոր բարեկամեցողութեանս չեմ կրնար դարձեալ իբրեւ կենդանի անձնաւորութիւն մը արժեւորել։ Պոլիսը ձգող և Ադրիականեան կղզի մը (Քորֆու) իր այրիութիւնը դուարձացնող, չըսելու համար կանաչեցող տիպարի մը կերպարանքին ներքեւ անիկա պիտի ըլլար առնուազն հասկնալի։ Քորֆուն, Լիքոյէն ասաջ, ոստանիկ զբօսաշարք մըն է մասնաւորաբար իրենց հրապոյրներուն և առողջութեանը մէջ թեթեւակի խանգարուած զգացող կիներու համար։ Քսան տարի առաջ ինձի տրուեցաւ պատեհութիւն Սիրայի թխով գերմաններ և ուսեր տեսնելու այդ կղզիին մէջ։ Հասկնալի և իրաւ կիներ էին, հիւանդութեան զալկախառն կարմիրը երեսներուն, արտում և ուրախ, շնորհալի ինչպէս անմատոյց, աժան խուզարկութիւններու քայց բարձրօրէն ումանթիք արկածներու համար հեշտախտաւոր հետաքրքրութիւններով։ Անոնց հետ իմ խօսքերուս ընթացքին այնչեղ իմ մշտքին Տիւսարի Սիրան, քայց հերքուելու ճակատագրով, նոյնիսկ այն պարագային ուր Մայրի Սիրան իսկապէս ըլլար տէրը գիր-

քին մէջ պարզուած ուղեղին, դարձեալ կը մնար անկարելի ինչպէս անիրական: Գրքի այդ պատգամները, միմիկարողի այդ օժուան կեղծիքը, չպարը, մանաւանդ խղճմտանք վարողի ֆրանսական վէպէն փոխադրուած իր կերպարանքը որնէ աղերս չունի կիսաշխարհիկ կրններու այն տիպարին որ հիւանդներու ամառանոցները, ջուրի քաղաքները, մենաւոր կղզիները և բացառաբար օժտուած ծովափները կ'ընէ այնքան խորհրդաւոր, անուագն իրաւ՝ կեանքին վերայ, և հասկնալի՝ վէպին մէջ, եթէ երբեք վիպողը արուեստագէտ մըն է, այդ բաները նուաճելու չափ ընկալուչ զգայնութեամբ մը օժտուած, եթէ ոչ խելքով: Սիրան, ըսի վերը, երկրորդ կէտն է Մայտայի, անոր կարելի պատաւութեանը: Տարիքէն այսպէս պայմանաւոր այս կինը բոլոր պատահութիւնները կը մէկտեղէր իր վրայ, ոտքի նետելու համար անուագն Տիկին Տիւսարի մայրը զոր չեմ գիտեր ո՞ր մեղքին համար տիպարէ այնքան տառապող այդ կինը չէ յաջողած մարմնաւորել իր երեք վէպերուն մէջն ալ: Տիկին Սիրա գրագէտ է, խորհող է, փորձառութիւն ծախող է, արձագանգ է, առանց ինքզինքը ըլլալու, Մայտային երկրորդ կեսը, երեսը: Տիկին Տիւսար երեք վէպերուն մէջ ալ կ'ախորժի հիւանդներ զննել: Մայտային մէջ այն աղջիկը որուն հոգեվարքին ներկայ ըլլալու համար գրեթէ յուզիչ տեսարան մը յարգարած է վիպասանը, ինչպէս նաև ճակատագրական մատանին (նշանին մատանին Մայտայէն առնելու չափ յուզիչ փափաք պարզած է իր մահուան անկողինին վրայ: Մատանին այս փոխանցումը հիւանդին ամբողջ վէպին *fantastique* եղելութիւնները զսպանակող շքեղ յերկրանք մըն է, վասնզի հիւանդ աղջկան ձեռքէն շերտաւոր միջոցաւ գողցուած այդ մատանին աւելի յետոյ եւրոպա գացած Տիգրանը խաբելու պիտի գործածուի, Մայտային զինքը մերժելու հնարմունքը փաստարկող) կը կրկնուի միւս երկու վէպերուն մէջ ալ: Արդար ըլլալու համար ստիպուած եմ խոստովանել որ ամբողջ այդ վէպերուն շէնքերէն և անձնաւորութիւններէն այդ հիւանդ աղջնակներն են որ վիպական որոշ շնորհ մը կը պտտցնեն իրենց հետէն: Սիւնային մէջ յուզումը իրաւ իսկ

է այդ բոլոր ամբողջ մարմնող աղջկան ցաւին դիմաց: Մարդ ակամայ կը փորձուի այդ երեք յաջողակ մահերու *pénombre*ին մէջը կարծես նախատեսել Տիւսարի ահաւոր հոգեվիճակը, երբ դատապարտուած իր աղջկան կիսամեռ մարմինը Բարիկէն կը փոխադրէ Պոլիս, հանգչեցնելու չարաշույ մահիճին մէջը և ապրելու այն քանի մը ահաւոր շարաթնները որոնց ընդմէջէն խառնաշ, զմայլելի այդ գեղեցկութիւնը, պարման աղջկան մարմինը կաթիլ կաթիլ կը փտտի և ժաննակներու մէջ մահուան հարս կ'ըլլայ: Կը հաւատամ թէ Տիկին Տիւսար մարդոց ճակտին գրուած ամենէն մեծ զարհուրանքը տարաւ խնթեցած: Այդ զարհուրանքը իր վէպերուն մէջ այդ աղջիկներուն վրայ կախ էր միջամտելի մը պէս:

Երբ կը ձգենք կրններու շարքը, մտանալու համար այրերուն, միշտ այդ վէպին մէջ, մենք չենք աւելի բարեբախտ՝ հանդիպելու համար քանի մը իրաւ այրերու: Եթէ կրններ անկարելի, սուտ, շինծու են, այրերը աւելի դժբախտ են վասնզի խամաճիկներ են ամբողջութեամբ, առանց ոսկորի կակղամորթներ, որոնց վրայ արգահատանքն իսկ շատ կուզայ մեզի: Մարդ կը հարցնէ թէ ո՞ր ժողովուրդին կը պատկանի այդ Տիգրանը, որ լուսնի լոյսով սէր կ'ուստէ երիտասարդ այրիին և յետոյ՝ նախանձող կնոջ մը անձարակ, բոլորովին վրան բաց խաղին զոհ՝ կ'երթայ եւրոպա, այդ կինէն խաղցուած, մատնուած, բաւ սեպիւղ իր սիրածին իրմէն պաղիւր իբր փառտ՝ այդ մարդը կ'անցնի Անգլիա, կ'առնէ կին մը, անոր հետ պսակուելու համար կ'անցնի Թրանսա, կ'իյնայ աչքին՝ զինքը փնտռելու եկած Մայտային, առանց անոր նուաղիլ տեսնելու, յետոյ կը շարունակէ ապրիլ այդ կնոջ հետ... սիրելով միշտ Մայտան: Լուսնային այս արկածներուն մէջ անոր արդէն տկար անձնաւորութիւնը հիմնովին կը քաշուի: Գուշի երբ կը դառնայ Պոլիս և իրեն սիրահար շերտաւոր ոխակալ տարճանակէն կ'ազատէ Մայտան: Այս բոլոր արկածախրդրութիւնները մարդիկ պիտի ներէին սովորական թերթօններուն մէջ, բայց երբեք՝ զրական յաւակնութեամբ ճարտարապետուած գործի մը մէջ: Ուրիշ գծուար մտածուելիք և զետեղուելիք անձնաւորութիւն մըն է շերտաւոր սիրահարը որ անոր սև

աշուրներուն համար յանձն կ'առնէ ամէն կարգի շոշորդութիւններ, իր վերջին պահուն ֆրանսական թերթօնի մը մէջ, վայել այլուրութեամբ մը իրականութեան ամէն զգայարանքէ, կը փութայ կացութիւնը փրկել՝ Տիգրանը տեղեակ ընելով Հերիքայի գաւերուն:

Անձնաւորութեանց այս շքախումբը, քիչ մը լայն տեսնուած, այլևս աւելորդ կ'ընծայէ Մայրայէն դուրս միւս վէպերուն մէջ ալ վերլուծում: Տիկին Տիւսար կը հետեի թերթօնական վէպի դասական թէքներին: Միշտ գծրախտ կին մը ու իր կերպանակը: Միշտ հիւանդ աղջիկներ: Երբեմն, բերանփոխի համար կարծես, հայրեր, մայրեր (մանաւանդ Աբու-Էմ Կաշուհի) որոնց պակէր սակայն ցեղային հարազատութեան տարտամ իսկ շնորհ: Ու մարդ չի կրնար հնարցնել այս կնոջ, հերոս կը պակէր որպէսզի ստիպուած ըլլար այսքան սուտ ու փուտ անձնաւորութիւններու վրատահիլ կառուցման որոշ կարողութիւն, վէպ մը քաւեցնելու քանի մը զազադադիւն տուրքեր: Վերերը ըսի թէ որքան չահեկան պիտի ըլլային այդ վէպերը և լայնօրէն պիտի փրկէին իրենց վրիպանքը իբրև արուեստի գործ եթէ երբեք գէթ տիպարային առաքինութիւններու ըլլար հաւատարիմ մնացած այդ մարդերու ստեղծիչը: Հետաքրքրական է որ Տիւսարի ստեղծութիւնները կանխող մեր քանի մը վէպերը (Մամուրեան զխաւորարար) կրկինն նոյն մեղքերը որոնք կը թուին թարգմանական վարժութիւններու ծնունդ ըլլալ: Տիկին Տիւսարի համար մասնաւորաբար մարդերու իրականութիւնը փոքրագոյն իսկ տալնալ մը չէ արժամ, զբաղած ըլլալով ատոնց առիթով քանի մը կարկտան գաղափարներ արժեւորելու մեծ ու հերոսական հարցով: Մըտքով կը տարուիմ Ահմետ-Քան Ահմետ-Քան վէպին որ իր բոլոր անբաւարարութիւնները կը դիմաւորէ պարզ իր հերոսներուն վճռական իրականութեամբը: Իրապաշտ վէպին ամենէն մեծ ճիգը, Ահմետ-Քան Ահմետ, նոյն պայմաններով իր կառուցման բոլոր թերութիւնները կը յաջողի դիմակալել, ըլլալու համար յաղթանակ մը, որովհետեւ իր տուած մարդերը աւելի քան իրաւ են: Այնպէս խօսիր Վաթիկ-Քան Ահմետ վէպին բոլոր անձնաւորութիւններէն որոնց ամենէն

յետինն իսկ ութսունական թուականներուն կը պատկանի անջնջելի հարազատութեամբ: Նոյնիսկ ումանթիք Բուրուր (Ահմետ-Քան Ահմետ, Սիպի) ծանրակառոյց իր պուպրիկութիւնը զարդամուրութեան մէջէն կերպ կը գտնէ գնելու, և մնալով հանդերձ իր չիկ մը երազունակ, fantastique (վէպին առաջին մասը), կ'ըլլայ իրաւ կին մը վէպին երկրորդ մասին մէջ: Տիկին Տիւսարի բոլոր անձերը ոչ մէկ ժողովուրդի կը պատկանին և ատով դուրս են լրջութենէ: Եթէ զբաղեցայ այսքան ատոնցմով՝ պատճառը իրենցմէ դուրս շրջանային ճաշակներու մասին իրենց բերած վկայութեան մէջն է: Այդ օրերուն մարդիկ կը հաւատային վէպ գրել ճիշդ նոյն այլուրութեամբ որով տասը տասնըհինգ տարի առաջ կը գրէին թատրոն: Իրականութեան զգայարանքը մեր գրականութեան մէջ կը մտնէ Իրապաշտներով: Մեր Ռումանթիքները (վաւերականները) գծուարութեան մէջ չէին իրաւ բանաստեղծներ ըլլալու, քանի որ այդ պարտքին համար ունէին տրամադրելի առնուղի սեպհական յոյզեր: Ու մենք ունեցանք յաջող բանաստեղծներ այդ սերունդէն: Վէպին նկարագրին է ինքնիրմէ դուրս ելլելու կարողութիւն մը, ուրիշը ըլլալ կրնալու ընդունակութիւն մը: Որքան ատեն որ այս հիմնական տուրքը կը պակսի որեւէ գրողի, դժուար է ոճով, մտածումով, նոյնիսկ արկածախնդրական կառուցներու հանդէպ որոշ ընդունակութիւններով անցնիլ թուութիւն առջև և լեցնել ... 300 էջ: Տիկին Տիւսար այս միայն բրած է և պատժուած:

Տիկին Տիւսարի անձը խորհրդաւոր, նոյնիսկ հրապուրիչ կողմերով հանդէս մը եղաւ աւելի քան քառօրյա դար: Իր անունը կապուած է մեր իրաւ բանաստեղծներէն մէկուն, անքակտելի եղբրականութեամբ մը: Իր գործը, գէթ իբր մտադրութիւն՝ պարկեշտ, նոյնիսկ առաքինի տարաք մըն է: Իր օրինակը՝ աւելի քան խանդավառիչ: Այլևս մատի չեմ փաթթիլ անոր իրաւունքը Զարթօնքի սերունդին մէջ իր որոշ տեղին: Որքան ալ համեստ, այդ տեղը ունի միջին հրապուրչ մը այդ օրերը դատողին աչքին: Մայր մըն է, կին մը ըլլալէ առաջ, բայց մանաւանդ զրոյ մը ըլլալէ առաջ:

Յ. ՕՇԱԿԱՆ

ՊԱՏՄԱՆ-ԲԱՆԱԿԱՆ

ՊԱՊ ԱՐԺԱԿՈՒՆԻ

Գ. Ա. ՈՒՆԵ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԳՆԱԺԱՄ

Դաւաճան քաղաքական կեանքի մէջ, որ Շապուհի բանակներու առջեւ ինկած Հայաստան եկան: Դաւաճան իրենց հաւատքին, ուր երկուքն ալ ուրացան քրիստոնէութիւնը և պաշտօնցին Մազդէզական կրօնը, և ոգի իր ըսին աշխատեցան տարածել զայն Հայաստանի մէջ: Իսկ Վահան Մամիկոնեան, մոռցած իր քրիստոնեայ տիկինը, մոռցած իր քրիստոնեայ զաւակը Սամուէլը, ամուսնացաւ Շապուհի քոյրերէն միոյն, Որմիզգուխտի: Ընկալ մը անապիւն ձեռքով՝ հազար թէ դառն գոհացում կրնայ տալ մեզ: Եւ վերջապէս, դաւաճան հայ ժողովուրդին, որուն կարգերը աւելցան ցին, քաղաքները կործանեցին, և այր ու կին բազմութիւններ կոտորել տուին⁽¹⁶⁾:

Մամիկոնեաններու ջատագով պատմիչ Փաւստոսն է որ կը ներկայացնէ այս դաւաճանները, մանաւանդ Վահան Մամիկոնեան, ու է կանկած չձգեր անոնց նկարագրին և գործին:

Վերելի երկուքն կը միանայ Մարգպետական ցեղէն Գղակ⁽¹⁷⁾:

Ինչպէս բացատրել որ Մարգպետական տոհմի անդամներէն, այնքան նուիրուած Արշակունի գահին, ինչպէս Հայր Մարգպետ և Դրաստամատ, գտնուի մէկը՝ Շապուհին ծառայող, բացի Պարսիկի կողմէ:

եղած փայլուն և հրապուրիչ խոստումներէ տարուած: Գղակի մասին մեր այս ենթադրութիւնը կը զօրանայ, երբ Արտագերտամրոցի պաշարման ատեն, ալ աւելի չափուցիչ խոստումէ տարուած, Գղակ կը փոխէ դիրքը, ինչպէս կը տեսնենք իր տեղին:

Մերութան Արծրունին շատ ալ պնդելու հարկ չունէր՝ համոզելու Շապուհը, որ Մերութանին պարսկական գումարտակներ յանձնէ, Հայաստանը պարսիկ նժարին մէջ գնելու: Թանկագին պատեհութիւնը եկած էր, և ժամանակ կորսնցնելու չէր հայ աշխարհէն բիւզանդական ազդեցութիւնը արմատախիլ րնելու: Երկաթը տաք տաք ծծուելու է Շապուհ գիտնալու էր որ Արշակ թագաւոր, Անդով Սիւնի, Վասակ Մամիկոնեան և Բիւզանդական կուսակցութեան միւս նախարարները չէին քննարկ: Արշակ զադրեցուցած էր պայքարը իշխաններու դէմ և զանոնք սիրաշահելու ետեւէ էր: Ներսէս կաթողիկոս տարի մը առաջ Պոլիս զրկուած էր, անշուշտ կայսեր օգնութիւնը ապահովելու:

Ինք պարսկական բանակ մը շարժման գրուեցաւ, Զիկ և Կարէն զօրավարներու հրամանատարութեան տակ, և առաջնորդութեամբ Մերութան Արծրունիի, Վահան Մամիկոնեանի ու իրենց հայ գործակիցներուն, Մարաստանի կողմէ մտան Հայաստան, մինչ Արշակ թագաւոր կը գտնուէր հարաւ Անգեղ տան գաւառին, իր բանակի մանաւանդ հեծելազօրքի համար առատ ուտեստեղէն աւելի գիւրութեամբ հոծ ճարուելուն⁽¹⁸⁾:

(16) Փաւստոս, Դ, 23, 24, Խորենացի, Դ, 36, Փաւստոս, Դ, 50, 59:

(17) Փաւստոս, Ե, 6: Ammianus, XXVII, 12, 5, Պատմաւ մը չկայ կասկածելու թէ Ամմիանոսի յիշած Cylages-ը Գղակէն ուրիշ մէկը ըլլայ, մանաւանդ որ անոր ներքինի մը եղած ըլլալն ալ կը գրէ: Փաւստոս ներքինիին անունը տեղ մը Դղակ կը կոչէ, յետոյ Դղակ:

(18) Փաւստոս, Դ, 23:

Մերուժան Արծրունիի առաջնորդած բանակը անխնայ աւերածութեան մարտուեցաւ: Արշակ թագաւորի հրամանին տակ գտնուող զօրքը ստուարաթիւ չլլալուն, արքան կը խուսափէր բաց դաշտի մէջ ճակատելէ պարսիկ բանակին դէմ, և այս պարագան կը քաջալերէր Մերուժան Արծրունին սանձարձակ գործելու: Մին միւսի ետեւէ գրաւեցին և կործանեցին Արտաշատ, Վաղարշապատ, Երուանդաշատ, Բագրեւանդի Զարհաւան, Աղիհովիտ գաւառի Զարիշատ, յետոյ Վան քաղաքները: Գանձերը կողոպտուեցան: Բնակչութիւնէն շատեր սրակոտոր եղան: Հայ և հրեայ բնիկները գերի տարուեցան: Դարանաղիք գաւառի Անի ամրոցին մէջ թաղուած Արշակունի թագաւորներու գերեզմանները բացին, ոսկորները գերի տարին, հեթանոսական այն աւելորդապաշտ հաւատքով թէ՛ Սմենք հայոց թագաւորներու ոսկորները մեր աշխարհը կը տանինք, որ այս աշխարհի թագաւորներու փառքը, բախտն ու քաջութիւնը այստեղէն թագաւորներու ոսկորներուն հետ մեր աշխարհը փոխադրուին⁽¹⁹⁾:

Բիւզանդական կուսակցութեան նախարարներէն շատեր, ինչպէս նաև ուրիշ իշխաններ, շտապով փախուստ կուտային, ապաստան փնտռելու Բիւզանդական հողամասի վրայ, կամ անառիկ լեռնային ամրութիւններու մէջ:

Մերուժան Արծրունի և Վահան Մամիկոնեան՝ փախստականներու կիները ձերբակալել տալով պահեցին բերդերու մէջ: Անոնց առաջարկուեցաւ ընդունիլ Մամզէզական կրօնը, և մերժելուն՝ չարչարանքով սպանուեցան: Վահան Մամիկոնեան չխնայեց նոյնիսկ իր խորթ քրոջ՝ Համագասպուհիին: Տիկինը Գարեգին Ռչտունիի կինն էր: Գարեգին փախուստ տուած իշխաններու հետ Վահան տանջել տուաւ Համագասպուհին, անոր առաջարկեց կրօնափոխ ըլլալ: Տիկինը մերժելուն, Վահանի հրամանով մերկացուցին զայն, և Վանայ միջնաբերդի բարձր աշտարակէն գլխիվայր կախեցին մինչև մեռնիլը⁽²⁰⁾:

Սիւնեաց գաւառի մէջ անսահման ա-

տելութեամբ վարուեցան, իրենց վրէժը լուծելու համար Անդոկ իշխանէն, Արշակ թագաւորի անեղէն: Մարդ և կին, ով որ կրցան սպանեցին, մանուկներուն ներքինիացնելով, Պարսկաստան ղրկեցին⁽²¹⁾:

Մերուժան և Վահան, Քրիստոնեայ եկեղեցին բիւզանդական ազդեցութեան սնուցանող և քաջալերիչ համարելով, եկեղեցին և եկեղեցականութիւնը ենթարկեցին հալածանքի: Յունարէն ամէն զիրք որ գտան փճացուցին, «որովհետև, կ'ըսէ Ռորենացին, այդ ժամանակ դեռ հայերէն զիր գրականութիւն չկար, և եկեղեցւոյ կարգը կը կատարուէր յունական լեզուով»: Կը խոշտանգէին եկեղեցականները, ըսելով թէ թերացած են տուրքեր գանձելու մէջ, որովհետև այդ առնի պետական հարկերու գանձումը յանձնուած էր կաթողիկոսներուն, որոնք այդ պարտականութիւնը կը կատարէին թեմերու եպիսկոպոսներուն և քահանաներուն միջոցաւ⁽²²⁾:

Այս դէպքերուն թուականը մօտաւորապէս 364 կամ 365ին էր: Ռորենացին կ'ըսէ թէ Մերուժան Արծրունին՝ Արշակ թագաւորի մահէն վերջ գործադրեց իր հարիւրները: Բայց այդ հաւանական չթուիր: Արշակի մահը 367-370 տարիներու մէջ եղած կրնայ ըլլալ, երբ արդէն Բիւզանդիոնի արքունիքը, ձախաւեր դաշինքը ոտքի տակ առնելով, Հայաստանի գործերուն միջամուխ ըլլալու համար զօրաւոր քաջիկ կ'առնէ: Իսկ ծանօթ ըլլալով Շապուհի խառնուածքին, գծուար է ընդունիլ թէ՛ ձերուսի աղուէսը այդքան պիտի ուզասէր Հայաստանը իր ազդեցութեան տակ ձգելու համար, երբ դաշնագրի զլխաւոր պայմաններէն մէկը ըրած էր այդ, իրեն աչքին այնքան կենսական խնդիրը:

Ապա, 364 Փետրուարի մէջ Յովիանոս կայսեր յանկարծական մահը, հազիւ ութ ամիս կայսերական ծիրանին կրելէ վերջ, յարմարագոյն պատեհութիւնը կ'ընձնէր Շապուհին հայկական հարցը լուծելու: Ամմիանոսի վկայութիւնն ալ կը միտի 364 կամ 365 տարեթիւին, երբ կը գրէ թէ պարսիկներու թագաւորը զօրադունդեր կը յղէր Հայաստան, աճապարելով մեծամեծ

(19) Ammianus, XXV, 7, 12: Փաւստոս, Գ. 24, 55, Խորենացի, Գ. 35, 36:

(20) Փաւստոս, Գ. 59:

(21) Փաւստոս, Գ. 58:

(22) Խորենացի, Գ. 36:

ձիգերով այդ երկիրը իր գերիշխանութեան տակ ձգել, այն կեղծ պատճառաբանութեամբ թէ, Յովիանոսի մահէն վերջ, ո՛չ մէկ բան կրնար արգիլել զինք վերագրաւելու այն որ առաջուց իր նախահայրերուն պատկանած էր⁽³³⁾, իմա՛ Նին Պարսկաստանի, Դարեհի և Քսերքսէսի կայսրութեան, որու անունով խօսելէ, հպարտանալէ, ըստ պատմաւէ և պահանջելէ բնաւ չդադրեցաւ նապուհ։

Մերութեան և Վահանի այս ստնծարձակ զործունէութեան զէմ. Արշակի սպարապետ Վասակ Մամիկոնեանը և Անգովկ Միւնին, իրենց փոքրաթիւ զինուորներու պատճառաւ, ստիպուած ասպատակային կոխներ կը մղէին։ Տեղ տեղ ալ յաջողութիւն ձեռք կը ձգէին, թէն հետոյ վճռական ըլլալէ։ Գերի տարուած խումբերէն շատեր՝ Վասակ յաջողեցաւ փրկել։ Ան նոյնիսկ ետ վերցուց Արշակունի թագաւորներու սպարները, կ'երեւի անոնց կախարդական ուժին ինքն ալ և հայ ժողովուրդն ալ կը հաւատային, ու այդ նշխարները Արազած լեռան նեղ ու դժուարամուտ խորշերէն միայն մէջ գտնուող Աղձք անունով անտիկ զիւղի մը մէջ թաղեցին⁽³⁴⁾։

Ի՞նչ մտատանջութիւն և կոկիծ ունեցած ըլլալու էր՝ Արշակ թագաւորի այս նուիրեալ և քաջարի սպարապետը Վասակ, տեսնելու թէ իր իսկ հարազատ եղբայրը, Վահան Մամիկոնեան, կարելին կ'ընէր Հայաստան աշխարհը դժոխքի վերածելու։ Սպարապետը, հակառակ կարճահասակ անձ մը ըլլալուն, հերոսական տիպար մըն էր՝ երբ խնդիրը կը վերաբերէր Արշակ թագաւորի անունն ու վարկը ու կեանքը պաշտպանելու։ Նոյնիսկ, պարսկամայրաքաղաքի մէջ, Շապուհի արքունի աստղապետը սուրով տեղն ու տեղին կը սպանէր, որովհետեւ այս վերջինը համարձակած էր նախատական երկու բառ արտասանելու Արշակ թագաւորի հասցէին. Այծերու թագաւոր։

Հայաստանի Պարսկական Կուսակցութիւնը իր փառքի արինալի ժամը կ'ապրէր։ Տարիներով սպասեր էին այս պատահութեան, և այժմ երբ այդ եկած էր, տեսնելէ իրենց երեւակայածէն շատ աւելի խոս-

տրմնալի, շատ աւելի կատարեալ էր և մինչ կացութեան տէրն էին պիտի զարնէին արագ և կտրական։ Իրենց աչքին այնքան տեսլի բիւզանդական որոմները արմատախիլ պիտի ընէին հայ պետական կեանքէն, և վերջապէս Հայաստանի ճակատագրին թելերը իրենց ձեռքին մէջ առած, Տիգրանի հսկող աչքին տակ, պիտի հլուէին զանոնք ինչպէս կը կամենային։

Եթէ Արշակունի զահակալը տակաւին կ'ուզէր պահել իր զահը, ստիպուած էր իրենցմէ ստանալ ուղղութիւն և հրահանգ։

3. ԵՂԵՐԱԿԱՆ ԱՆԿՈՒՄ ԱՐՇԱԿԻ

Յովիանոս կայսր 363ի վերջին Անտիոքէն մեկնեցաւ դէպի Պոլիս։ Փետրուար 17, 364ին, հասաւ Բիւթանիա դաւառի սահմանին մօտ Տատաւթանա անունով աննշան զիւղ մը, ուր պիտի գիշերէր։ Առատ կերութեամբ վերջ, ննջաւանեակ գնաց։ Առաւօտուն մեռած գտնուեցաւ։

Երբ Ներսէս կաթողիկոս, որպէս Արշակի զրկած գեոպանութեան գլուխ, Կոստանդնուպոլիս հասաւ, Ուղղափառեան Յովիանոս կայսր պարզելու Հայաստանի ճգնաժամային կացութիւնը և նոր դաշինքի մը մասին բանակցելու, հոն գտաւ նոր կայսր մը, Վաղէս, մօլեռանց Արիոսեան։

Նոր կայսրը մերժեց նման դաշինքի մը մասին բանակցիլ, անշուշտ քաղաքական պատճառներով։ Մէկ կողմէ Գոթական ցեղերու խրտումները Դանուբ գետէն անդին, միւս կողմէ, ինք գեո նոր զահ բարձրացած, Շապուհի և Յովիանոսի միջև կընքուած 30ամեայ խաղաղութեան դաշինքը առաջին տարին գեո չբողորած պատռել, յենուելով Տիգրիսեան արշաւաքի տագնապներէն յոգնած և ջարդուած լեզէններու վրայ, խելացի քայլ մը չէր։ Նոյնիսկ եթէ համոզուած ալ ըլլար, որ Բիւզանդական ազդեցութիւնը Հայաստանէն վերնալու չէր։ Այդ մէկ կէտին Վաղէս համոզուած էր, ինչպէս յետոյ կը տեսնենք։

Ներսէս ձեռնունայն վերադարձաւ Հայաստան։

Չենք կրնար ընդունիլ փաւստոսի և Խորենացիի ըսածները թէ Վաղէս աքսորեց Ներսէսը ամայի կղզի մը, ուր ան քնաց իր բախտակից ընկերներով, ըստ փաւստոսի,

(33) Ammianus, XXVI, 4, 6.

(34) Փաւստոս, Դ. 24.

մինչև Վաղէսի մահը, 378 թուականին, (Ներսէս մեռաւ 372ին), ըստ Խորենացիի, ինն ամիս: Երկու մատենագիրներն ալ, Վաղէսի հալածանքները Ուղղափառեան քրիստոնեաներուն ի մօտ ունենալով, աքսորի պատմութիւնը — ճոխացած Ներսէսի կատարած հրաշագործութիւններով ամայի կղզիի վրայ — կը շարագրեն, կաթողիկոսի լուսապսակը աւելի պայծառացնելու համար, որուն, ըստ իւր, մեծ Հայրապետը պէտք չունէր⁽²⁵⁾:

Իսկ Փաւստոս այնքան յառաջ կ'երթայ, որ կը պատմէ թէ, երբ զեւսպանութեան մասնակցող նախարարներ վերադարձան և Ներսէսի աքսորի լուրը հաղորդեցին Արշակին, թագաւորը զայրացաւ և այս նախատնտեսքին վրէժը լուծելու համար, հրամայեց Վասակ զօրավարին արշաւել Գա՛միրքի կողմերը և աւերել յունական հողերը: Վասակն ալ, 260.000 զօրքով, վեց տարի կ'աւերէ կ'արշակէ մինչև Անկիւրիա քաղաքը⁽²⁶⁾:

Ներսէս զեւսպանութեան մը գլուխն էր, Հայաստանի թագաւորի հօրաքրոջ որդին, իր կարգին, Արշակունի իշխան մը: Կայսր մը, և այդ ալ քաղաքակրթ կառավարութեան մը կայսրը, ի՞նչպէս կրնար աքսորել զինք: Բարբարոսներու կողմէ իսկ զեւսպանի անձը անձեռնմխելի կը համարուէր, ուր միացրիւ զանդական գահակալէ մը:

Ներսէսի անյաջողութիւնը՝ Արշակի քրիտիկական կացութիւնը իրական և անմիջական ճգնաժամի մը փոխեց: Այս անգամ նոյնիսկ իրեն հետ գործակցող նախարարներ բողոքի ձայն բարձրացուցին: Առանց Բիւզանդիոնի ազդու օգնութեան, թագաւորը ի՞նչպէս կ'ակնկալէր փրկել ինքզինքը և Հայաստանը Շապուհի սարսափազդու սպառնալիքէն: Որքան ատեն որ պայքարը շահելու յոյսը այլևս կը ցնդէր, ի՞նչ վարձատրութիւն և ի՞նչ ապագայ կը սպասէր այս հաւատարիմ նախարարներուն: Մինչդեռ Շապուհի թմբուկը զարնող իշխանները, Մերուժան Արծրունի, Վահան Մամիկոնեան և անոնց ընկերները, ոչ միայն պարսիկ թագաւորէն փառք, պատիւ և պարգև կը ստանային, այլ շատ չանցած

տէրը պիտի ըլլային Հայաստանի, և եթէ Արշակը գահազուրկ չընէին, պիտի ստիպէին որ յետ անու կամակոր արքան հետեի իրենց ցուցմունքներուն: Արշակ թագաւոր պէտք է մի կերպ համաձայնութեան գար Շապուհի հետ: Առ այժմ ուրիշ ճարչկար:

Իշխանները իրենց բողոքը յայտնեցին Ներսէս կաթողիկոսին: Իրենց դառնացած արտայայտութիւնը սպառնալի շեշտ ստացաւ: Այսքան տարի հաւատարմօրէն ծառայելէն Արշակ թագաւորին, իրենց գերեւներուն քրտինքը սրբած էին սուրբերով, սրբանքով, նիզակներու տէգերով, և ի՞նչ արդիւնք ստացած էին: Աւելի լաւ չէ՞ր ըլլար որ իրենք ալ հնազանդէին Շապուհին, ինչպէս իրենց հակառակորդները ըրած էին, ու այդպէսով քառս և արիւնհաղութիւն վերջ գտնէին: Ալ ի՞նչ յոյսով կուրելու էին:

Ներսէս կաթողիկոս ծառացաւ Շապուհին անձնատուր ըլլալու գաղափարին դէմ: Ան, — ինչպէս իրմէ վերջ իր մեծահամբաւ զաւակը Սահակ կաթողիկոս —, համոզուած էր թէ Եկեղեցիի ապահովութեան մեծագոյն զօրավիգն էր քրիստոնեայ Արշակունի գահին պահպանումը: Թագաւորը կրնար ատելի ըլլալ և մերժուիլ, բայց գահը, արքայական հարստութիւնը, պէտք էր պահպանուէր:

Որքան յատկանշական է նմանութիւնը Ներսէսի յանդիմանական խօսքերուն՝ Արշակի դէմ բողոքող նախարարներուն, և կէս դար վերջ, Սահակ Պարթևի կշտամբանքին՝ Արտաշէս թագաւորի դէմ բողոքողներուն:

Ներսէսի համար անկարելի էր հանդուրժիլ Քրիստոսի ռիսիկով թշնամի կրակապաշտ Շապուհին: Այդ շարաննիւղ բռնակալին, որ իր պետութեան սահմաններուն մէջ անհամար քրիստոնեաներ ջարդած էր:

Կաթողիկոսը զայրոյթով ընդդիմաբանեց, տարհամոզելու իրենց տեսակէտին մէջ պնդող յամառ իշխանները: Ինքն ալ գիտէր թէ Արշակունիներէն ամենք, զոր օրինակ՝ Արշակ, սուրբեր չէին, անարդար արարքներ գործած էին, բայց այդ պատճառ մը ըլլալու չէր՝ այսպիսի աղէտարիւք քայլ մը առնելու: Ե՛րբ անաբողոք կաք

(25) Փաւստոս, Դ. 6, Խորենացի, Գ. 30.

(26) Փաւստոս, Դ. 11.

ու վկայ էք, որ բոլորդ Արշակունեաց ազգէն էք ձեռք բերած ձեր զիրքը: Զեղմէ ումանք անոնցմէ նշանակուած են դատաւներու տէրեր, ումանք աշխարհներու մեծաւորներ, ումանք խոշոր աւաններու և զիւղերու, ումանք գանձերու և դատակերտներու: ... Արշակունեաց պիղծ ազգը ձեզ բոլորդ ազրէն բարձրացուցած և ապրեցուցած է, մէկուն գործ տալով, միւսին պատիւ, մէկուն իշխանութիւն, միւսին գործակալութիւն: ... Արշակը թէկուզ բիւր տնգամ ալ չար ըլլայ՝ սակայն աստուածապաշտ է, որքան ալ մեղաւոր ըլլայ՝ սակայն ձեր թագաւորն է ...»⁽²⁷⁾:

Նորանոր հարուածներ իրարու յաջորդեցին: Մայրաքաղաքներու իշխաններէն մեծամեծ աւագներն, շատեր սկսան ապրտամբիլ Արշակ թագաւորին դէմ, անշուշտ Շապուհի քաջաբերութեամբ, և անոր պաշտպանութեան յենով: Աղծնիքի, Նուշիրականի և Գուգարքի բղէջները, Մահկերտուն, Նինորական, Զորաց, Կողք, Գարտմանածոր, Արծախ, Տօրիք, Կորդիք, Կասրից տէրերը:

Իսկ երկու հատն ալ, Անձիտի տէրը և Մեծ Մոփքի իշխանը, ապստամբելով, բիւզանդական կայսեր հպատակութիւն յայտնեցին⁽²⁸⁾:

Միւս կողմէ, Շապուհի պատգամաւորները կուգային Արշակ թագաւորին, առատ ընծաներով, և առաջարկելով որ երկու թագաւորներ, սիրեա հայր և որդի, տեսակցութիւն ունենան, բոլոր անհասկացողութիւններուն վերջ տալու, և երկուքին միջև բարեկամութեան ու խաղաղութեան դաշինք կնքելու:

Պարսիկ թագաւորը, անշուշտ իր հայ արքանեակներու թելադրութեամբ, պնդեց որ Արշակ գայ իր մօտ: Ան հանդիսաւոր երդում ըրաւ, որը կը բաղկանար իր անունը վրան փորագրուած մատանիով աղը կնքել, զստահեցնելու Արշակը որ օռէ նենգութիւն տեղի չէր կրնար ունենալ նման նուիրական երդումէ վերջ:

Իսկ հայ մեծամեծներ ամէն կողմէ ստիպեցին որ Արշակ ընդունի հրաւերը, թէ Շապուհ անկեղծ էր, և իրապէս կ'ու-

զէր վերջ տալ քաղաքական երկարաւ տաղնապին, որ երկու երկիրներու միջադաքական և թէ տնտեսական յարաբերութիւնները խաթարէր էր:

Հայ թագաւորին համար երկրորդաւ, չէր մնացած: Երթալու էր: Կրնայ ըլլալ, Շապուհ իրապէս անկեղծ էր: Անցեալի մէջ անգամ մը ինք և սպարապետ Վասակ Տիրգրան այցելած էին, և ողջ առողջ վերադարձած: Միւսները կրնար պատահի հիմա:

Արշակ և Վասակ դարձեալ ճամբայ ինկան պարսիկ մայրաքաղաքը, և այնչեղ վերադարձան⁽²⁹⁾: Վասակին հետ էին իր երեք որդիները, Մուշեղ, Մանուէլ և Կան Բայց անդրանիկը Մուշեղ փոխուստ տուաւ և չգնաց⁽³⁰⁾:

Իր հանդիսաւոր երդումը օտքի առնելով, Շապուհ նախատեց հայոց թագաւորը, և չղթալի դարնել տալով — ամբողջ շաբաթ, չէ՞ որ կալանաւորը թագաւորն էր, ինչպէս կարելի էր անարգել զին հասարակ երկաթէ շղթայով — զրկեց գայ թուստատանի Անշուշ բերդը: Հոն Արշակ անձնապահ պիտի ըլլար յուզիչ պարագաներու տակ:

Արշակ Բ. հզօր և բարդ անհատականութեամբ թագաւոր մը եղաւ:

Եւր կը վերաքննենք իր պետական գործունէութիւնը, խառն զգացում մի հիացմունքի և սարսափի, կը պատէ մեզ:

Իր զիտակցելը թէ Արշակունի հնադարեան հարստութիւնը զէպի անկում կը դիմէ, և իր անդրդուելի որոշումը ատոր քայքայման ընթացքը ոչ միանակ կասեցնելու, այլ կրկին անգամ հին վեհապետական անտարակուսելի կարողութեամբ օժտելու, կը հիացնէ մեզ:

ՀԻԱՆԴ. Բ. ԱՐՄԷՆ

Շաբաթ-շաբաթ (19)

(27) Փաւստոս, Գ. 51:

(28) Փաւստոս, Գ. 50, Ե. 9-19:

(29) Ammianus, XXVII, 12, 3: Փաւստոս, Գ. 52, 53, Խորենացի, Գ. 34:
(30) Մեսրոպ Երեց, 116:

ԵՐԵՎԱՆԻ ԴՏԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ
ՀԱՅ ԿՈՄՊՈԶԻՏՈՐՆԵՐ

14.

ԵՐԱԺՇՏԱԳԵՏ

ՆԵՐՍԷՍ ԼԱՄԱՐՈՆԱՑԻ

Տասնեակերորդ դարին շանաւոր պերճախօս-ճարտարաբան և կրօնական փայլուն մատենագիր Ներսէս Լամբրոնացին հայ եկեղեցական պատմութեան զլիսաւոր դէմքերից մէկն է։ Մնուել է նա Լամբրոն անառիկ քերզում, 1154 թուին։ Հայրը՝ Օշին Բ., Լամբրոնի և շրջակայքի տէրն էր և Սկեռայի պատմական վանքի հիմնադիրը, իսկ մայրը՝ Շահինգուլստը, Ներսէս Շնորհալու կրտսեր եղբոր՝ Շահանի դուստրն էր։

Լամբրոնացու աշխարհական անունն էր Սմբատ. չափ փոքր հասակում ծանր հիււանդանում է. ծնողներն ուխտում են, որ երբ առողջանայ, նուիրեն Սկեռայի վանքին, որպէսզի ծառայէ Աստուծոյ տաճարում, բայց նրանք իրենց խոստումը չեն կատարում։ Սմբատն աւելի ծանր հիւանդանում է։ Այս անգամ ծնողները նրան յանձնում են Սկեռայի վանքին, ուր նա ուսանում է և կրթւում։ Այնուհետև նրան տեսնում ենք Սաղրուի օՍ. Աստուածածին վանքում, ուր ուսուցանում էր ժամանակի յայտնի գիտնական Յովհաննէս վարդապետը։ Ամբողջ չորս տարի Սմբատը Սաղրու վանքում ուսման և գիտութեան մէջ աւելի է խորանում և զարգանում։ Այդտեղ էլ նա համանում է յունարէն, լատինարէն և ասորերէն լեզուների մէջ, միաժամանակ լրում է մեկնութիւններ և սուրբերի վարքերն է թարգմանում։ Սակայն, Սմբատի կեանքի և ուսման համար սկսում է մի նոր շրջան, երբ 12րդ դարի տաղանդաւոր բանաստեղծ-երաժիշտ Ներսէս Շնորհալին իր մօտ է բերում Հռոմկլայ և անձամբ հսկում նրա ուսման վրայ։ Երկու տարի յետոյ Ներսէս Շնորհալին 18 տարեկան Սմբատին կուսակրօն քահանայ է ձեռնադրում և կո-

չում է Ներսէս։ Այնուհետև նա գնում է Սաղրուի վանքը, այցելում է Անտիօքի շրջանի մենաստանները և երկար ժամանակ ապրում է Սեաւ լեռան վանքերում։ 1176 թուին, Գրիգոր Տղայ կաթողիկոսը նրան, 22 տարեկան հասակում, եպիսկոպոս է ձեռնադրում, իսկ որոշ ժամանակից յետոյ արքեպիսկոպոսի աստիճան տալով, նրան է յանձնում Տարսնի և Լամբրոնի եպիսկոպոսութիւնը, միաժամանակ Սկեռայ վանքի առաջնորդութիւնը։ Այդ շրջանում նա յաճախ ճամբորդում է Սիւս, Հռոմկլայ և ամբողջ հողով լճում է հասարակական և եկեղեցական արդիւնաւէտ աշխատանքի։ Սույն նա դառնում է Լեոն թագաւորի խորհրդատուն և խմբագրում է հայոց արքայի օտար երկրների հետ ունեցած թղթակցութիւնները, իսկ Հռոմկլայում Գրիգոր Տղայ կաթողիկոսի հետ շարադրում յունաց պատրիարքին գրուած նամակները։ Այդ շրջանում էլ նա յոյների հետ եկեղեցական միութեան խնդիրն իրագործելու համար, մեկնում է Պոլիս, բայց յոյն գիտնական եկեղեցականների հետ չի կարողանում որոշ համաձայնութեան գալ, որով յուսահատ վերադառնում է Սկեռայ վանքը և նուիրում հայոց եկեղեցու բարեկարգութեան գործին։ Որոշ փոփոխութիւններ է մտցնում եկեղեցական արարողութիւնների մէջ։ Այդ նորաձեռնութիւնների դէմ Լեոն թագաւորին խտրաբողքում են աւրելեան եպիսկոպոսները, որոնց Լամբրոնացին կոչում է. «Տխմարք ու անկարգ»։

Ուշագրաւ է մի հանգամանք։ Օշին Բ. իշխանը, Ներսէս Լամբրոնացու հայրը, ժառանգ է թողնում նրան մեծ հարստութիւն։ Նա այդ գումարի մի մասը նուիրում է Սկեռայի ու Սաղրուի վանքերին, որոշ մասը տրամադրում է գրքերի և թարգմանութիւնների համար, իսկ մնացեալ գումարը յատկացնում է աղքատներին։

Լամբրոնացին երկտասարդական շրջանից նուիրում է զրականութեան և իր ժամանակի հայ մատենագրութեան էջերը հարստացնում է մի շարք ինքնուրոյն և թարգմանական երկերով։ Դրանցից ուշագրաւ է իր պապի՝ Ներսէս Շնորհալու կենսագրութիւնը։ Դա անպաճոյճ մի պօէմա է և քնարական պարզ քերթում, որի ճակատին կարդում ենք. «Գովեստ ներբողա-

կան պատմագրական բանիւ յաղագս վարուց մեծի Հայրապետին տեսան ներսիսի կլա- յեցւոյ հայոց կաթողիկոսի»։ Դա ոտանա-ւորով գրուած հայերէն առաջին կենսա-գրական երկն է։

Նա յայտնի է նաև իր կրօնական թըղ-թերով և մեծ հմտութեամբ շարագրած բազմաթիւ մեկնութիւններով, որոնցից յատկապէս յիշատակենք՝ «Մեկնութիւն Սաղմոսի» (1178 թ.), «Մեկնութիւն Երզոյն», «Մեկնութիւն Առակաց» և մա-նաւանդ «Մեկնութիւն պատարագի», իր գլուխ գործոցը, ուր երաժշտական եղա-նակի մասին ընդգծուած են այսպիսի ու-շագրաւ տողեր. «... Ազգումն երաժշտա-կան եղանակին... ընդոստուցեալ զար-թուցանէ զմիտս ամենեցուն առ ի տեն-ջումն շնորհին. քանզի չիք ինչ որ զկամս մեր յեղաշրջէ յուրախութիւն կամ 'ի տրտմութիւն' որպէս զերգոցն ձայն, յոր-ժամ որպէս պարտն է լինիցի. վասն այսո-րիկ և եկեղեցական աւանդութիւն ընկալաւ զայն»։ Անժխտելի է, որ հայոց պատարագի զարգացման պատմութիւնն ուսումնասիրե-լու համար Լամբրոնացու «Պատարագի մեկնութիւնը» ուրոյն արժէք է ներկայա-ցնում, որի վերջաբանում ժամանակի հայ կեանքի մասին կան արժէքաւոր տեղեկու-թիւններ։

Աւանդ է թողել նաև ուշագրաւ ճա-ռեր, որոնց մէջ ցոլանում է նրա հոգե-րական տաղանդը։ Դրանցից յայտնի է «Ա-տենարանութիւնը», որ խօսել է նա Հոռո-կայի ժողովում՝ եկեղեցիների միութեան համար։ Այդ երկով նա քարոզում է օտար քրիստոնեաների հետ եղբայրական սէր և միաբանութիւն։ Սակայն, նրա հոգեորա-կան-ճարտասանական ձիրքը փայլում է «Հոգեգալստեան և Համբարձման» ներբող-ների մէջ։

Լամբրոնացու ստեղծագործութիւնների մէջ պատուաւոր տեղ է զբաւում նաև քաղաքական օրէնքների հաւաքածուն, որ կառուցուած է յունական օրէնքների վրայ։ Դա Կիլիկիայի Ռուբինեանց շրջանում կազմուած հայերէն առաջին օրէնքների ժողովածուն է, ինչպէս այդ ցոյց են տա-լիս յիշատակարանի հետեւալ տողերը. «Ձայն ծայրաքաղ աւրինադրութիւնքս տա-ռապեալ եպիսկոպոս Տարսոնի թարգմանեցի ի ծերացեալ հեղինացի մատենէ, թուին

Ջեմ (645 + 551 = 1196) ... քաղաքի աւրէնս ոչ գտաւ ի մէջ հայոց, ոչ յեկեղե-ցիս և ոչ առ իշխանս»։ Ձեռագրի յիշատա-կարանները խոշոր արժէք են ներկայա-ցնում այն տեսակէտից, որ նկարագրում են ժամանակակից պատմական անցքերը։

Լամբրոնացին հարստացրել է նաև իր ժամանակի թարգմանական գրականութեան էջերը։ Առաջին անգամ նա է, որ լատինե-րէնից հայերէն է թարգմանել կաթողիկ ե. եկեղեցու «Կարգաց զիրքը», «Թագաւոր օրհնէքը», «Նաւօրհնէքը և ուրիշներ։

Վաստակաւոր հոգեորականը հայ ծա-ղովորդին նուիրել է նաև մի խումբ զար-գացած, լուսաւոր աշակերտներ, որոնցից յայտնի են Յովհաննէս, Սամուէլ և Թաւա-տուր գրիչները. վերջինս իր ուսուցիչ մահուան առթիւ գրել է մի նշանաւոր ողբ

Ներսէս Լամբրոնացու կենսագրակա-տուեալների համար պարտական ենք նաև Սկեռայի վանքի միաբան Գրիգոր Սկեռա-ցուն, որ իր դարաշրջանում յայտնի է զարձիւ որպէս մատենագիր և երաժշտագէտ։

Լամբրոնացին իր դարաշրջանի ժողո-վրդի սէրն ու համակրանքը վայելում է նաև իրրև երաժիշտ։ Նա օժտուած լինե-լով երաժշտական փայլուն ձիրքով, ձայ-նագրում է կրօնական բանաստեղծութիւն-ներ՝ եկեղեցում երգելու համար։ Նրա ա-ւանդ թողած երաժշտութիւնից յիշատա-կենք՝ «Համբարձաւ», «Նորոգեալ կզկիք», Որդւոց և թոռանց Սրբոյն Գրիգորի Լուսա-ւորչին, մանաւանդ նշանաւոր է Ջատկուայ կանոնի օրհնութիւնը։

«Այսօր յարեաւ ի մեռելոց
Փետսն անմահ եւ երկնաւոր.
Քեզ աւետիք խնդուրեան,
Հարսն ի յերկր եկեղեցի»։

Կիլիկիայի հայ ժողովրդի այս վաստա-կաւոր վանականը վախճանուած է 45 տա-րեկան հասակում, Տարսնում, սրտի տագ-նապից։

12-13րդ դար

15.

ԵՐԱՎՏՏԱԳԷՏ

ԳԻՐԳՈՐ ՍԵՆՏՈՒՅԵ

12րդ դարի վերջերին և 13րդ դարի սկզբներին Կիլիկիայի Սկեռայի վանքում

ապրել է և ստեղծագործել մի այլ նշանա-
ւոր մատենագիր: Դա Դրիգոր Ակեռացին
է, մշակութային գեղեցիկ ձիրքով օժտուած
անձնուէր և հայրենասէր մի վանական, որ
նուիրուել է նաև քաղաքական գործու-
նէութեան և Ակեռայի վանքի միաբանների
և հայ ժողովրդի մէջ վառ է պահել ջերմ
հայրենասիրութեան ոգին:

Նա հարստացրել է նաև իր ժամանակի
հայ գրականութեան էջերը: Նրա վաստակ-
ների մէջ ուրոյն տեղ է գրաւում Ներսէս
Լամբրոնացու կենսագրութիւնը, որ շարա-
դրել է 1205 թուին: Թողել է նաև կրօնա-
կան երկեր, որոնցից յիշատակենք «Բան
գովեստի պատմագրաբար յաղագս ծննդեան,
աննդեան և քաղաքավարութեան և վերա-
փոխման ամենասուրբ կուսին» խորագրով
երկը և «Ծառ Քրիստոսի յարութեան վրայ»,
որոնք ցայտուն գաղափար են տալիս նրա
գրական արուեստի էութեան և հետաքր-
կան ինքնուրոյն ձիրքի մասին:

Հայ երաժշտութեան պատմութեան մէջ
ևս վաստակաւոր մատենագիրն իր համեստ
էջն ունի: Նա է ձայնագրել «Արեգական
արդարութեան» (Յովհաննու Կարապետի)
շարականը, որ մինչև օրս էլ երգւում է
եկեղեցում և գրաւիչ է իր պարզութեամբ,
նուրբ երանգաւորումով և զգացմունքի
ջերմութեամբ:

13րդ ԴԱԻ

16.

ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՏ ՅՈՎԱԿԻՓ

Որքան աղքատ են միջնադարի հայ
երաժշտութեան պատմութեան մասին ար-
ձանագրուած վաւերական տուեալները,
նոյնքան խօսուն են հայ ձեռագիր տաղա-
րանների յիշատակարանները, որոնք մինչև
օրս խնամքով պահպանել են մի շարք հայ
երգահանների անունները, որոնք իրենց
ստեղծագործութիւններով զարկ են տուել
միջնադարի հայ երաժշտական արուեստին:
Այդ նշանաւոր դէմքերից մէկն է Դրագարկի
զպրոցի երաժշտապետ Յովնէփը: Չնայած
հայ մատենագրութեան պատմութեան մէջ
չի նկարուած նրա կերպարը, բայց իր ա-
նունը դարեւ շարունակ, ամբողջ 714 եր-
կար տարիներ, պահուել է 1241 թուին
գրուած մի ձեռագիր տաղարանում:

Ընդգծենք և այն, որ այս նշանաւոր
արուեստագէտի մասին նոյնիսկ չի յիշա-
տակում երաժշտագէտ Սպիրիդոն Մելիք-
եանն իր «Ուրազիմ հայ երաժշտութեան
պատմութեան» խորագրով երկում, չնա-
յած, որ այդ արժէքաւոր գրքովը խօսում
է ամենահին ժամանակներից մինչև մեր
օրերի երաժշտական արուեստի պատմու-
թեան մասին:

Վաստակաւոր երաժշտագէտի մասին
կենսագրական տեղեկութիւններ, դժբախ-
տաբար, չկան: Նոյնիսկ յայտնի չէ նրա
ազգանունը: Միայն 1241 թուին բեղմնա-
ւոր գրիչ Յովհաննիսի ձեռքով գրուած
«Երգարան Տաղաց» ձեռագրի յիշատակա-
րանում, այն էլ շատ սեղմ, գտնում ենք
որոշ տեղեկութիւններ, որոնցից պարզւում
է, որ նա ապրել է Կիլիկիայում, 13րդ
դարի առաջին շրջանում, Հեթումի թագա-
ւորութեան ժամանակ և հանդիսացել է իր
ժամանակի ստեղծագործող երաժշտապետ-
ներից մէկը: Բայց մի հանգամանք էլ ա-
ւելի արժէքաւորում է արուեստագէտի
կերպարը: Նա ո՛չ միայն օժտուած է եղել
երաժշտական բարձր մշակոյթով, այլև
ժանօթ լինելով եկեղեցական երաժշտու-
թեանը, խոշոր աշխատանք է կատարել,
ստեղծագործելով զլիսաւորապէս զուտ հայ-
կական ոճով, և իր ինքնուրոյն արուեստով
զարկ է տուել հոգեւոր երաժշտական մշա-
կոյթին: Ահա թէ ինչո՞ւ նրա արտադրու-
թիւնները միջնադարեան հոգեւոր երաժշ-
տութեան հարցերը լուսաբանելու տեսակէ-
տից խիստ արժէքաւոր են: Այդ գծով էլ
նա այսօր առանձին հետաքրքրութիւն է
ներկայացնում:

Այս տաղանդաւոր երաժշտագէտի յայտ-
նութեան համար պարտական ենք նախ
փարիզի Նախկին Կայսերական մատենադա-
րանի թիւ 50 (հին ցուցակով) ձեռագիր
Տաղարանին: Դա կրօնական նիւթեր պա-
րունակող ամենահին տաղարաններից մէկն
է, որի յիշատակարանում կարգում ենք
հայկական երաժշտութեան պատմութեան
համար առանձին արժէք ունեցող հետեւեալ
տողերը. «Կատարեցաւ Երգարանս Տաղաց
ձեռամբ Յովհաննիսի յետին և յոգնամեղի Ի
թուականիս հայոց ՈՃՂ (690 + 551 =
1241), Ի վանս մեծ ուխտի և հռչակաւոր
անպատա Դրագարկ կոչեցեալ, Ի թագա-

ւորութեանն Հեթմոյ՝ որդոյ Կոստանդեա՝
եւ է առաջնորդ ուխտիս մեծն Բասիլիոս՝
եղբայր թագաւորին Հեթմոյ . . . գտնալ
աղէկ աւերինակ յոյժ գեղեցիկ գառն միոյ
երաժշտապետի Յուսէփ Կոչեալ և կարի
հասու ամենայն իմաստից երաժշտից, մինչև
ի բաւանդակն, որ(ոյ) յաւուրս ոչ գտանի
հանգոյն . . . Յիշեսջիք ի տէր, և զՅուսէփ
երաժշտապետ, որ զաւերինակն անձանձիր
չնորհեաց»:

Հ. Բարսեղ Վրդ. Սարգսեանի խմբա-
գրած «Մայր ցուցակ հայերէն ձեռագրաց»
բանասիրական արժէքաւոր գրքի Բ. հատո-
րում կարգում ենք, որ Վենետիկի Մխի-
թարեան Միաբանութեան նշանաւոր հայա-
գէտ, լեզուաբան և բանաստեղծ Հ. Արսէն
Բագրատունին (1790-1866) Փարիզի Ազգ.
Մատենադարանի No. 50 և այլ ձեռագրերի
վրայից 1824-5 թուերին ընդօրինակելով
կազմել է Վենետիկի Մխիթարեանների
Մատենադարանի No. 294 ձեռագիրը, որ
կոչւում է «Հաւաքուած բանից նախնեաց
Ա.», որի մէջ է գտնուում մի տաղարան:

Նշանակալից է այն, որ 1241 թուին
տաղարանը գրող Յովհաննէս գրիչը ձեռա-
գրի յիշատակարանում ընթերցողներին թա-
խանձում է՝ յիշել «կարի հասու ամենայն
իմաստից երաժշտից . . . երևելի երաժըշ-
տապետն Յովսէփ, որ միշտ իր կոչման
բարձրութեան վրայ կանգնած՝ ընդգրկել է
մէկ նպատակ նպաստել ժողովրդի գեղար-
ուեստական դաստիարակութեանը:

Յովսէփ երաժշտապետի մասին կար-
գանք նաև Վիեննայի Մխիթարեան գիտ-
նական վանականներից Հ. Յակոբոս Տաշ-
եանի գրած հետեւեալ տողերը. « . . . Մեր
ձեռագիրն առաջին օրինակներէն ըլլալու է
(1220-50) տարեաց մէջ»։ Ժիշդ այս միջո-
ցին կը յիշուի համբաւաւոր Յովսէփ երաժըշ-
տապետ Դրազարկի վանաց, որուն գրած
մէկ գանձարանը կը գոյուի 1241 Յիշատա-
կարանի մը մէջ (Ձեռագիր Վիեննայի Մխի-
թարեան, № 166):

Ի՞նչ են ընդգծում, սակայն, 1241
թուին գրուած պատմական ձեռագրի յիշա-
տակարանի տողերը. — Ա՛յն, որ՝

1) երաժշտապետ Յովսէփն ապրել է և
ստեղծագործել 13րդ դարի առաջին շրջա-
նում:

2) Արուեստագէտն ունեցել է երա-

ժըշտական բարձրագոյն կրթութիւն և իր
ստեղծագործական հարուստ յոյզերով,
նուրբ ճաշակով և խոր ապրումներով հան-
գիստացել է իր դարաշրջանի նշանաւոր ե-
րաժշտագէտը:

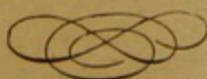
3) Իբրև ստեղծագործող՝ նա զբաղուել
է հայկական եղանակների ձայնագրութեամբ
և որպէս հմուտ և նուրբ արուեստագէտ
երաժիշտ՝ մեծ համբաւ է վայելել ժամա-
նակակիցների շրջանում, ինչպէս այդ վա-
յում են հետեւեալ տողերը. «Եւ կարի հա-
սու ամենայն իմաստից երաժշտից մինչև
ի բաւանդակն, որ(ոյ) յաւուրն ոչ գտանի
հանգոյն»:

4) Նա մէկն է 13րդ դարի այն լուա-
գոյն երաժիշտներից, որն իր կեանքն ամ-
բողջապէս նուիրել է հայ եկեղեցական ե-
րաժշտութեան վերելքին:

Արձանագրենք մի կարևոր երևոյթ ևս:
Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան
մշակներից Հ. Արսէն Բագրատունին վա-
յում է, որ վանքի Մատենադարանում
գտնուած ձեռագրում, երաժշտապետ Յով-
սէփի մասին գրուած տողերի զիմաց՝ լու-
սանցքում աւելացուած է պարսիկ ձայն,
ասորի ձայնները պարսկական և ասորական
եղանակներ են, որոնցով զբաղուել է երա-
ժըշտապետը: Այս տողերը խիստ ուշագրաւ
են և ընդգծում են մի էական հանգամանք,
որ երաժիշտ Յովսէփը Դրազարկի պատմա-
կան վանքում զբաղուել է ո՛չ միայն հայ-
կական եղանակների ձայնագրութեամբ,
այլև օգտագործել է պարսկական և ասո-
րական եղանակների ձայնները, մի երևոյթ,
որը բացառիկ արժէք է ներկայացնում և
առանձին կարևորութիւն ստանում հայ
միջնադարեան երաժշտութեան զարգացման
հարցերը լուսաբանելու և, որ էականն է,
պարսկական, ասորական և հայկական ե-
րաժշտութեան փոխ-յարաբերութիւնները
մեկնաբանելու տեսակէտից:

ԱՐԱՄ ԵՐԵՄԵԱՆ

(Շարունակելի՝ 9)

ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ

(ԽԵԻ) ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹԼԿՈՒՐԱՆՑԻ

Բ. ԳԱՆՁԵՐ

= 1 =

ԳԱՆՁ ՎԵՑ ԱԻՈՒՐ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ա.

Յաննդական լուսոյն խոնարհեալ,
 յերկնից իջեալ եւ առ մեզ եկեալ,
 բանդ որ ընդ Հաւր յերկրի երեւեալ,
 եւ ի Կուսէն մարմին ըզգեցեալ,
 Աստուած եւ մարդ նոր միաւորեալ,
 մարդ եւ Աստուած անշփոթ միացեալ,
 Ի Բեթղահէմ ի յայրին ծնեալ,
 խանձարրապատ ի մըսուր եղեալ,
 յարեւելեան մոգուցըն պատուեալ,
 ոսկի, կընդրուկ եւ զըմուռ բերեալ.
 Բարեխաւսութեամբ մաւր քո եւ Կուսի,
 զմերս ընկալցիս պատարագ բանի.
 Աղաչեմք:

Բ.

Ողորմեցար ձեռաց քոց ստեղծեալ,
 ազգի մարդկան, մեղաւք վարատեալ,
 զհաւտ քո յերկինս անմուար թողեալ,
 մոլորելոցս ի խընդիր եկեալ,
 զոր եւ զըտեալ եւ ի յուս բարձեալ,
 եւ յերկնային փարախըն մուծեալ,
 ըզմրագ մարմնոյդ լուսով քո վառեալ,
 եւ անմաքուր տանս աւել ածեալ.
 Գրտեր զպատկեր քո նորացուցեալ,
 եւ երկնայնոցըն հաղորդս արարեալ:
 Բար.

Բնագիր Ծ = Զեռ. Ս. Գ. Թ. 135:
 Հմմտ. Շ = Զեռ. Ս. Գ. Թ. 278, Գանձ-
 դիրք, ԺԵ. զար. Նոյնը կը գտնուի ըստ
 Conybeareի ծուցակին 1411-2 թուին զըր-
 ուած Գանձգրքի մը մէջ, վերնագրուած՝

Գանձ Յովհաննու Թլկուրացւոյ (էջ 113բ 17),
 Բ. — 2. — վարատեալ, վայր անկեալ, Շ,
 6. — մուծեալ, տաժեալ, Շ,
 7. — վառեալ, լուցեալ, Շ,
 9. — զըտեալ, Շ:

Գ.

Վերապատուեալդ ի հրաբուն զաւրաց,
անլըռելի ծայնիւ սրբրասաց.
ի սկըզբանէ Բանդ Հաւր առ Աստուած,
եղեր լըրումըն տեսանողաց.
զգեցար ըզկերպս հողեղինաց,
նըկարագիր Հաւրըդ եւ լոյս փառաց.
զոր աւրհնութիւն ըստ կարի մրտաց,
քեզ մատուցուք Տէր ըստ արժանեաց.
Փառք եւ պատիւ լ երկրրպագութիւն,
հացիդ կենաց եւ մեր փըրկանաց:
Բար.

Դ.

Այսաւր երկինք ի վերուստ ցընծան,
եւ լուսաւորքըն պայծառացան.
այսաւր երկիրըս նորոգեցան,
քանզի որոմըն չարին բարծան.
այսաւր խաւարըն կռապաշտութեան,
հալածեցան եւ անհետ կորեան.
ցաւք եւ անէծք, լ երկունք ծնընդեան,
այսաւր բարծան ծնընդեամբ կուսական.
այսաւր հըրեշտակք ընդ որդւոց մարդկան,
փառաւորեն զԱստուած յաւիտեան:
Բար.

Ե.

Նոր աւրհնութիւն նորոգ բազմացաւ,
նոր արքային որ այսաւր ծընաւ.
անտանելին ի մարմնի տարաւ,
եւ անսահմանըն սահմանեցաւ.
անժամանակն ընդ ժամանակաւ,
եւ հինաւուրցն Աստուած մանկացաւ.
հուրն ի խըռիւ եղեալ ոչ կիզաւ,
եւ մորենի լոյսն անուանեցաւ.
զի ի սկըզբան մարդըն ցանկացաւ
աստուածանալ, եւ անդ ոչ հասաւ.
իսկ արարիչն եկեալ մարդացաւ,
վասն այնորիկ մարդն աստուածացաւ:
Բար.

Գ. — 1. — հրաբուն, հրեղէն, Շ:

2. — անլըռելի, անբաւելի, Շ:

3. — Հաւր առ, առ Հաւր, Շ:

6. — նըկարագիրըդ Հաւր քո փառաց, Շ:

8. — մատուցուք, մատուք, Մ:

Դ. — 8. — բարձան, լուծան, Շ:

9. — այսաւր, որով, Շ:

Ե. — 8. — մորենի, մարենի, Մ. — ան- ուանեցաւ, կոչեցաւ, Շ:

Զ.

Էն միշտ յէէն, միշտ Հաւրէն ծընեալ,
կերպիւ մարդկան յերկրի երեւեալ.
որպէս զանծրեւ ի գեղման իջեալ,
բանզի Դաւիթ այսպէս վրկայեալ.
Կոյսըն յղացեալ, զՄանուէլ ծընեալ,
եւ ի յերկրի ընդ մարդկան շրջեալ.
վէմն ի լեռնէն անծեռին հատեալ,
եւ Բելիար եղեւ խորտակեալ.
զմարգարէիցըն կանխաւ ճառեալ,
այսաւր զբոլորն եկեալ կատարեալ.
որ էր ընդ Հաւր ի յաթոռ բազմեալ,
եւ ընդ Հոգւոյն յաւիտեանս աւրհնեալ:
Յիշ.: Եւ եւս.: Զանծ.:

Է.

Սուրբ սրբուհի մայրդ անհարսնացեալ,
ի հրակերպից դասուցն երանեալ.
սափոր ոսկի, գաւազան ծաղկեալ,
տախտակ բանին, մատամբ ձեռագրեալ.
լեառըն խընկեալ, եւ հովիտ ծաղկեալ,
դուռըն փակեալ, եւ աղբւր կընքեալ.
աթոռ կազմեալ, ուր արքայն բազմեալ,
ամպ լուսափայլ, ցօղ քաղցրածաւալ.
զերզըս մատոյ, զնրէրս աղբրսեալ,
առ Բանն Աստուած ի քէն մարմնացեալ.
լեր բարեխաւս բանիդ մարդացեալ,
տեսլեան իւրոյ մեզ արժանանալ. (*)
եւ ի գալուստն իւր սուրբ հանդերծեալ,
ի յանդրանկաց դասըն միանալ:
Ող.:

= 2 =

ԳԱՆՁ ՀԻՆԳ ԱՌՈՒՐ ՀՈԳՈՅ ԳԱԼՍՏԵԱՆ

Ա.

Յաւէտ իսկապէս, ընդ Հաւր միապէս, եւ աստուածապէս.
ելումն էապէս, անըսպառապէս, եւ անհատապէս.

Զ. — 6. — եւ, որ, Շ:

Է. — 1. — սուրբ, չունի, Շ:

4. — ձեռագրեալ, ձեռագրեալ, Շ:

11. — բանիդ, բանին, Շ:

14. — յանդրանկաց, յարգարոց, Շ:

(*) Վերջին երկու տողերէն առաջ Շ
օրինակը ունի յաւելուածաբար հետեւեալը.

եւ զստացող այս զանծիս յիշեալ,
Տէր Յովաննէսն որ ետ զսա կազմեալ.

Բնագիր Ծ: Հմմտ. Ղ = Զեռ. Ս. Զ.
թ. 2011, Գանձգիրք, թկ. 1460, բոլորգիր
լաւ: Նոյնը կը գտնուի նաեւ Ս. Ղազարու
1394 թուականով մէկ Գանձարանին մէջ:
Վերնագիր. Յովանէս Թըլգուրանցոյ
ասացեալ վասն Հոգոյն Այ. Գալլուստեանն, Ղ:

ինքնիշխանապէս, հրգօրեղապէս, եւ նոյն տիրապէս.
Որոշոյ նմանապէս, փառաւորապէս, եւ արարչապէս.
ինքնազաւրապէս, կատարելապէս, բանաւորապէս.
որոշելապէս, անբաժանապէս, միաստուածապէս.
անորոշապէս, անգիտելապէս, եւ անյեղապէս.
ահա կեցո զմեզ, Տէր, եւ արդարացո, Հոգի Աստուծոյ:
Ա.

Բ.

Որ ի ջուրս գոլով, ստեղծագործելով, ըզբեզ յայտնելով.
զհրեշտական առնելով, դասիւ եւ կարգով, շնորհրս բաշխելով.
զերկիր ստեղծուածով, բուսով եւ տընկով, խոտով բանջարով.
զերկինս երկնայնով, զարդարեալ գեղով, լուսնով ւ արեւով.
ըզծովըս լընկով, լողական զեռնով, մեծամեծ կիտով.
զաւդս օղականով, զարդարեալ շրքով, թըռչուն հաւերով.
զազանս անասնով, եւ չորքոտանով, սողունս առնելով.
զԱդամ ստեղծելով, ի տիպ առնելով, քեզ նրման գոլով.
յԱդամ փրչելով, զոր ստեղծեալ ծնուով, հոգով կենդանով.
պարգեւըս տալով, ճոխ ցուցանելով, երկրի տիրելով:
Ահա

Գ.

Վեհ երեւելով, Ադամ իւր պատուով, զերազանց գոլով.
իմաստ շնորհելով, քահանայելով, թագաւորելով.
ի դրախտին դնելով, բազմախիտ ծառով, կանաչ տերեւով.
զանազան պըտղով, անթառամ գունով, եւ անուշ հոտով.
պատուիրան տալով, բազմացն ուտելով, միոյն չուտելով.
զոր ոչ պահելով, մերկացաւ փութով, ծածկեալ թըղենով.
զնոյն այսար գոլով, բո պայծառ լուսով, նոր զարդարելով:
Ահա

Դ.

Աղբեր գիտութեան, պարգեւ բարութեան, տուրք ողորմութեան.
Հոգիդ զաւրութեան, եւ իմաստութեան, հոգի գիտութեան.
հոգի խորհրդեան, հանճար իմացման, առաջնորդական.
երկիւղածութեան, աստուածպաշտութեան^ը եւ յաջողութեան.
Գոյին զաւրութեամբ ջուրք բաժանեցան, ճանապարհք բացան.
մատըն հայրական, աստուածայնըման, ստանաս զամենայն.
յորժամ եւ յորքան ախորժես զարժանն տաս անհատական.
քահանայական, եաթըն խորհրդեան, եկեղեցական:
Ահա

Ե.

Նոր ծայնիւ գոչեալ, նոր երգս յարինեալ, նուագիւ պար առեալ.
Հոգւոյդ պարգեւեալ, որ այսար իջեալ, յառաքեալս հանգեալ.
զնոսա մըկըրտեալ, մարմնով հրայգիւնեալ, եւ հոգով մաքրեալ.

Ա. — 4. — ... և արարչապէս, փառաւորապէս, Դ.

5. — ..., ... բաւականապէս, Դ.

Դ. — 4. — անուշ, Դ.

Դ. — 6. — ստանա, Ծ.

Ե. — 1. — նվագիւ, Ծ.

գորդոյ խոստացեալ, եւ զհար պարգեւեալ, քո տէր կատարեալ.
ծիր առատ հեղեալ, պարգեւըս բաշխեալ, լեզուս բաժանեալ:
Ահա ...:

Զ.

Նորա որբ տեսեալ, որբ անդ պատրաստեալ, յաշխարհաց եկեալ.
Պարթեւքն սարսեալ, Մարբն զարմացեալ, Գամիրք հիացեալ.
Կրեռացիք լըւեալ, Արարիք սաքրեալ, ւ այլք պարաւանդեալ.
զոր Պետրոս ելեալ, զՅովիէլ բերեալ, զգիրն յայտ արարեալ.
որում հաւանեալ, եւ հաւատացեալ, երեք հազար լեալ.
եւս առաւելեալ, թիւ քան զթիւ անցեալ, անբաւս երեսեալ:
Ահա ...:

Է.

Նոր նորոգաւդին, Հոգւոյ ճշմարտին, փառս տացուք նրմին,
որ ընդ հրեշտակին, յաւետիս կուսին, յիշանել բանին.
կազմող տաճարին, լինէր էակցին, ստեղծանէր մարմին.
առ Յորդանանին, աղաւնայկերպին, հանգչէր առ Որդին.
վասն որոյ տանջին, որբ հայհոյեցին, զԱստուած սուրբ Հոգին.
եւ ոչ ունիցին նորայ թողութիւն աստ ւ յաւիտենին:
Ահա ...:

Ը.

Էիդ երգեսցուք, զէդ փառատրեսցուք, յէէդ խնդրեսցուք.
հոգւով մաքրեսցուք, մարմնով սրբրեսցուք, զի արժանացուք.
ըզմեղըս թողցուք, անարգեսցուք, երես դարձուցուք.
յԱստուած դիմեսցուք, բարիս գործեսցուք, աղօթս արասցուք.
գտնարըս պաշտեսցուք, զծրնողս պատուեսցուք, զիրեար սիրեսցուք.
քեզ ծառայեսցուք, սպասաւորեսցուք, երկըրպագեսցուք.
զքեզ դաւանեսցուք, խոստովանեսցուք, եւ հաւատացուք.
շնորհիւ քո լըցցուք, զմեզ կանոնեսցուք, զայլըս խրատեսցուք:
Յիշ.: Եւջեւս.: Զան.:

Թ.

Սուրբ Կոյս Մարիամ, վարդապետիպ փայլմամբ, ծաղիկ անթառամ.
ի քէն աղերսամ, փափաքեալ ցանկամ, բաղձանաւ տարփամ.
հոգովըս տենչամ, սարսեմ եւ դողամ, զի արժանանամ.
հոգով ժըրանամ, մարմնով զգաստանամ, եւ կարողանամ.
ի մեղաց դառնամ, արտասուեմ եւ լամ, զի արդարանամ.
սրբութիւ հաւատամ, առ քեզ դիմեալ գամ, մայրըդ բարեխնամ.
զի ի միւսանգամ, զալըստեանն յայնժամ, նորոգեալ ցընծամ:
Ող.:

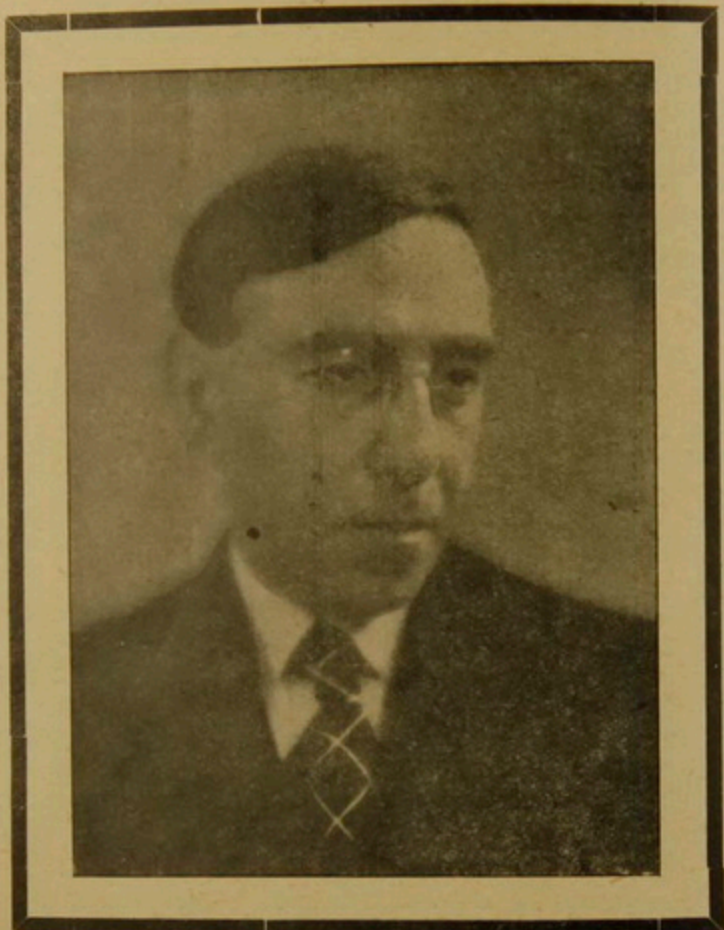
(15)

Ն. ԵՊՍ. ՅՈՎԱԿԱՆ.

Զ. — 1. — ... որք անդ պատահեալ ..., Դ. Է. — Զուճի, Դ.

ՇԱՀԱՆ Ռ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

(1891 - 1956)

Երուսաղէմի վանական շրջանակը խորունկ վիշտով իմացաւ անակնկալ մահը Շահան Պէրպէրեանի, որ տարիներու ուսուցչական բեղուն վաստակ մը ունեցած է Երուսաղէմի Ժառ. Վարժարանին եւ Ընծայարանին մէջ: Ս. Աթոռոյս ներկայ Միաբանութեան կարեւոր մէկ մասը աշակերտած է իրեն: Երկար տարիներ, անիկա եղած էր նաեւ Սիոնի կարեւոր աշխատակիցներէն իրեն պաշտօնակից՝ հանգուցեալ մեծատաղանդ Յ. Օշականի հետ: Հոկտ. 27ի Շաբաթ օրը Միաբանութիւնը կատարեց իրեն համար հանդիսաւոր հոգեհանգիստ Ս. Յակոբեանց Տաճարին մէջ:

Սիոն եւ Միաբան Հայրեր իրենց սուգը եւ վիշտը կը միացնեն հանգուցեալի րնտանիքին կրած մեծ վիշտին: Աղօթող ենք իր յաւիտենական երանութեան համար:

Երբ կը ձեռնարկէինք վերակոչել իր բարի յիշատակը եւ ակնարկ մը նետել իր ազգա-

յին ծառայութեան դաշտին մէջ կատարած գրեթէ 50 տարուան ուսուցչական վաստակին վրայ, Երուսաղէմ մնացած իր թուղթերուն մէջէն կը գտնենք երկու գրեթէ մաշած թղթիկներ: «Բեւեռագիրը» քակուելէ վերջ ստուգուեցաւ որ իր մանկութեան եւ կազմութեան տարիներու կենսագրական ուրուագիծ մըն էր:

Յարմար սեպեցիկը նախ հրատարակել այդ թղթիկներէն միոյն պարունակութիւնը, յառաջիկային ձգելով մեր առաջադրած գնահատանքը մեծանուն ուսուցչին եւ տիրելի Շահանին:

Հետեւեալն է վերեւ ակնարկուած թղթիկին պարունակութիւնը, գրուած հանգուցեալի մանրատառ եւ յոյժ դժուարութեան ձեւագրով, երբ «տունի մը մէջ բանտարկուած» էր, խուսափելով մահէն որուն առաջնորդուեցան Պոլսահայ մտաւորականները, Մեծ Եղեռնին:

ԽՄԲ.

ԿԵԱՆՔԻՍ ԲԱՇԽՈՒՄԸ

•

Ամեն անգամ որ կեանքը կը թուի մօտենալ իր վախճանին, երբ պատահարները կարծես այնպէս մը կ'առաջնորդեն լինելութիւնը որ ան կը թուի պահանջել կեանքէդ զոհուիլ . . . ինքնաբերաբար և բնագոյրէն կ'անդրադառնա ապրած օրերուդ ամբողջութեան վրայ, կարծես — որքան ալ անոնք ներկայացնեն կիսկատար բան մը, կամ նոյնիսկ ներածութիւն մը, ծանուցում մը միայն գործի մը — այդ համադրական նկարուումը կարելու համար անոնցմէ գեղարուեստի գործի մը պէս ամբողջ մը, բանաստեղծութեան մը պէս կամ գէթ նուագէրթի չմերջացուցուած symphonie ինչպէս բան մը: Կարծեմ անձնապահպանման նազդն է մինչև ապագային մէջ ստուերածգած իր ճիւղը, զո՞ւր ճիւղ:

Բանի մը օրերէ ի վեր, իրաւ ալ, գոյութեանս վրայ է խնդիրը, ու զինուոր չերթալու, աքսոր ալ թերևս չերթալու համար փախտական եմ, տունի մը մէջ պահուեալ . . . Ու բնագոյրէն կ'անդրադառնամ կեանքիս, մանկութեանս ու պատանութեանս, զորս այնչափ կը սիրեմ . . . ու որքան պիտի ուզէի կարենալ սա օրերուն մէջ գրել անոնց պատմութիւնը. թուղթի վրայ ճշգրտորէլ յիշատակներս: Որքան պիտի ուզէի նկարագրել այն արշալոյսը որ տարիներու մէջ եղաւ իմ կեանքիս նախածանուցումը . . . թերևս ի դուր ավստոսալու համար կամ ավստոսալ տալու համար այդ կեանքին ջնջման պարագային՝ անոր տպագայ կարելիութիւններուն վրայ, որոնք եկած պիտի չըլլան:

Տունի մը մէջ բանտարկուած եմ. բարեբախտաբար սենեակ մը կայ ուր կրնամ քաշուիլ և աշխատիլ: Ու աւելի բարեբախտաբար՝ այդ սենեակը ունի պատուհաններ որ կը դրկեն լայն հորիզոն մը, գեղեցիկ համայնապատկեր մը որ հոգիին հրճուանք կը ներշնչէ ու կ'ամօքէ ամենէն սրտածնւիկ վիճակներս: Տեսարանին առաջին մակարդակին վրայ յոյներու և հայերու գեղեցիկ մանատունն է. ճերմակ, անկանոն ու տխուր խաչերով և քարերով գերեզմանատուն մը, որուն քանի մը ծառերը չեն կըր-

նար մեղմացնել լքման ու անհրապոյր մահուան նրախն յայտնութեամբը տխուր և տափակ մահուան macabre տպաւորութիւնը, որ կը պժգացնէ զիս, բայց աւելի ետեւ՝ ընդարձակ հողերը, բուսականութեամբ հարուստ պարտէզները — որոնց ծառերուն մէջ աշունը հրանալի երանգներ նետած է — և կղզիները իրենց կը քաշեն նայուածքս, զայն մխթարելու համար, ինչպէս հորիզոնին լուրթ լեռները, որ ծովին ու երկինքին կապոյտին հետ երանգներու նուրբ զանազանութիւն մը կը յօրինեն, կը զրաւեն քեզ, երազանք դնելու համար հոգիիդ ու աչքերուդ մէջ:

Ու այս տեսարանը այնքան գրաւող է որ գերեզմանատունին հետ մտքիս ներկայացող ու ապրած պարագաներէս քաշալերուող տրտում զգացումը ես կը մղուի ու թերևս նոյնիսկ իր մէջ կը բերէ կեանքի բուրուժները, որոնք կը շրջապատեն զիս, քանի աչքերս կը խորասուզուին հեռուի տեսարաններուն երանգներուն մէջ և քանի յիշատակներս մանկութեանս և պատանութեանս տարիներուն մէջ կը փոխադրին զիս:

Երէկ առաւօտ գրողեցայ իւրաքանչիւր մէկ բառով, օրագրելու բոլոր յիշատակներս, որոնք կը մնան տակաւին մտքիս մէջ մանկութենէս, այսպէս երբ կը պատրաստուէի ըլլալ ես իսկ իմ կենսագիրս, կը մտածէի կեանքիս գլխաւոր բաժանումներուն վրայ: Կեանք մը կը բաժնուի՞ մասերու, ինչպէս կ'ընեն կենսագիրները: Պիտի բերուէինք խորհելու թէ այդ բոլոր բաժանումները անհիմն են և յստակութեան պահանջն է որ պատմագրողին փատարել կուտայ զանոնք: Բայց երբ ես իսկ կ'անդրադառնամ այն ներկայացման զօր ունիմ մտքիս մէջ՝ իմ իսկ կեանքիս մասին, կը գիտեմ որ ան ինձ կը թուի գլխաւոր բաժանումներ ունենալ: Անշուշտ երբ շատ խորութեամբ նայինք՝ կեանքը ի ներքոյ մի է. բայց բոլորովին արտաքին կրնան չըլլալ բաժանումները և բաւական՝ հիմնաւորեալ՝ երբ ենթական իսկ է որ իրական կը զգայ զանոնք:

Երբ կ'անդրադառնամ այսպէս իմ կեանքիս վրայ, ան ինձ կը ներկայանայ իբրև շարայարու մը, որ ունի որոշ մասեր, իբրև ամբողջ մը ուր կարելի է որոշել զըլ-

խաւոր քանի մը շրջաններ, գոյնով տարբեր, և կարծես տարբեր անկիւններ կան, որոնցմէ վերջ ուրիշ նկարագիր մը ստացած է կեանքը, կամ գէթ ուրիշ կարգի իրողութիւններով լեցուն եղած է, հակառակ որ զանոնք ոգևորող իրականութիւնը միևնոյն հոգիէն կը բղխի ու միևնոյն *dynamique tonre* ունի։ Ու քիչ մը աւելի դիտելով կը տեսնեմ որ կեանքի շրջանակն է որ կը կազմէ գլխաւոր տարբերութիւնը այդ շրջաններուն, և այդ շրջանակները ուրիշ բան չեն բայց եթէ ճամբորդութիւններ, որոնք տեղափոխած են զիս և փոխած այն տեղը ուր կը սահէր կեանքս։ Այնպէս որ քաղով միևնոյն անձն է, բայց ճամբան փոխուած է։ Ու շատ բան կ'ազդուի այդ ճամբային պարունակութենէն և յիշատակները կը ցոլացնեն իրենց մէջ այդ ճամբուն պատկերներէն, անոնց երանգէն և անոնց յստակ զգացումէն։

Ա. — Մտքիս մէջ իբրեւ առաջին մանկութեան շրջան մը կը ներկայանայ այն զոր ապրած եմ ծննդավայրիս՝ Սկիւտարի մէջ, կեանքիս առաջին վից տարիներուն, 1891էն մինչև 1896ի աշունը։ Կեանքիս այդ առաջին մասի շրջանակը, հայրենի դպրոցը, իր պարտէզը, և անոր կից՝ մեր կողմէ բնակուած ճերմակ, քարաշէն տունն է։ Ինքզինքս կը տեսնեմ հոն պզտիկ տղայ մը, երկար մազերով, անհոգ և ուրախ կեանքով, որ կը խաղար իր քրոջը և եղբորը հետ տարօրինակ խաղեր, որուն հետ կ'իյնային դպրոցին տղաքը որոնցմէ քիչ մը կը խորշէր և որ ունէր բարի բնութիւն մը, բայց երբեմն զայրացկոտ, որ քարոզ կուտար և որ կ'ազդուէր այն պատմութիւններէն և երգերէն զորս կ'ըսէր ու կ'երգէր Ուսանեա տատան։ Այդ շրջանէն վերջը կը ծնի Նուրհանը. կը պատահին 1895ի և 1896ի դէպքերը, որոնք տեսակ մը արձագանգ ձգած են մէջս, վտանգաւոր ու միանգամայն քաշող բանի մը։ Հեշտալի մանկութիւնն էր այդ, անհոգ, անվիշտ, երջանիկ միջավայրի մը մէջ, որ կ'ընդունէր կազանդներու այցելութիւնը, որ կը վայելէր երջանիկ ու պաշտելի ծնողներու նուէրները այդ մանկութեան տունին մէջ որուն հորիզոնին սահմանափակութիւնը արգելք չէր այն շատ մը հրապոյրներուն որ զինքը լեցնէին . . . Հալքի կղզին կատարուած

օդափոխութիւն մը և 1896ի տաղնապալի օրերը կը վերջացնեն այս առաջին մանկութիւնս։

Բ. — Այս շրջանին կը յաջորդէ երկրորդ շրջան մը ուր կը սկսի բուն տղայութիւնս. Ժընէվի շրջանն է այդ. 1896էն մինչև 1898ի ամառը. Պոլիսէն մեկնումնիս և Ժընէվ հաստատուելնիս ընտանեօք կը բանան այս երկրորդ մասը կեանքիս. զարձեալ տղայութիւն։ Բայց արդէն չկայ այն առաջին շրջանին բացարձակ անհոգութիւնը, անխառն երջանկութիւնը։ Եւրոպան կ'ազդէ վրաս, բանալով միտքս, զիս աւելի ուշադիր դարձնելով շուրջիս իրերուն, ու մանաւանդ ծնողացս հոգերը և վիշտերը արդէն պզտիկ մը լրջութիւն, խոհականութիւն առաջ կը բերեն մէջս։ Ժընէվը, մեր *pension*ը, այնտեղի յաճախած դպրոցը, այնտեղի իրերը, թատրոնները, սրահները, օտարութիւնը, *Barlion* պարտէզը համալսարանով, Ժընէվի լիճը, լեռները, կարագը ու կարկանդակները, կարդալ սորվիլս ու ընտանեկան վիշտերը, Նուրհանին հիւանդութիւնը։ Այս ամէնը կը լեցնեն այդ երկու տարին։ Առաջին հետաքրքրութիւնս կը փոխուի բեղուն կեանքի մը, որուն մէջ կը կազմուի և որ ի վերջոյ տեղի կուտայ անհուն տենչանքի մը՝ վերագառնալու դէպի ծննդավայրս. և ա'լ երազներ են անվերջ, ընտանեօք կամ Օննիկին հետ խօսուած, և որոնք տենչալ կուտան Սկիւտարին ինչպէս երկրորդ երկնքի մը։ Վերջապէս կը մեկնինք Ժընէվէն։

Գ. — Ու կը սկսի կեանքիս երրորդ շրջանը, որ իր մէջ կ'ընդգրկէ Պէտպիտեանի (Վարժարան) մէջ անցուցած ամբողջ կեանքս, մինչև շրջանաւարտութիւնս, և անկէ յետոյ ալ մինչև Բարիզ մեկնումս իբր համալսարանական ուսանող։ Տղայութեանս վերջին մասը և ամբողջ պատանութիւնս կ'ամփոփուի այս շրջանին մէջ որ կ'երթայ 1898ի ամառէն մինչև 1908ի աշունը, ամբողջ տասը տարիներ, որոնց մէջ պատահած են կեանքիս է՛ն գլխաւոր իրողութիւնները, ամենէն մեծ գոթախտութիւններէն սկսեալ մինչև ամենաէական կազմաւորումները բնութեանս։ Նախ՝ տղայութիւնս, իր էական հակումներովը, որոնք կ'արտայայտուին խաղերուս մէջ, կրօնական հակումը և զինուորական հակումը։ Կրօնական հա-

ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԻ ՏԱԳՆԱՊԸ ԼՈՒԾՄԱՆ ՃԱՄԲՈՒ ՄԷՋ

Հայ մամուլը իր ժամանակին արձագանգ տալու վերջերս նրուսադեմի մեջ տեղի ունեցող անցուղարձեռնում: Ս. Արուեստ ալ երիցս հաղորդագրութիւն զնաց հայ բերքերուն: Այսուհանդերձ անհրաժեշտ էր նկատեմք պատշաճութեան մեջ եւս անդրադառնալ այս տարեկանին, քե՛ պատմութեան համար, քե՛ հաստատելու բերքերու մեջ ըստաճներէն մեծ մասին ստուգութիւնը, քե՛ հերքելու համար այդ առթիւ եղած կարգ մը սխալ վերագրումները, սխալ հաւաստումները եւ մեղաւոր վերապահումները:

Ն Ա Խ Ը Ն Թ Ա Յ Ը

Համաձայն նրուսադեմի հայոց վանքի Միաբանական Ուխտի Կանոնի, երբ պատերազմը վախճանի Միաբանութիւնը կ'ընտրէ Տեղապահ մը: Տեղապահին գլխաւոր, գրեթէ միակ պատշաճութիւնն է, պատերազմի վախճանումէն 40 օրեր վերջ Միաբանութիւնը ժողովի հրաւիրել նոր պատերազմի ընտրութեան համար:

Նրուսադեմի հայոց վերջին պատերազմի, Կիւրեղ Բ.ի վախճանումէն յետոյ, 1949ին,

Միաբանութիւնը Տեղապահ ընտրեց Եղիշե վրդ. Տերտեանը:

Նորընտր Տեղապահը փոխանակ պատերազմի մահէն 40 օրեր յետոյ Միաբանական Ընդհ. Ժողով գումարելու, լման եօթ տարիներ ձգձգեց պատերազմական ընտրութիւնը զանազան պատճառներով:

Միաբանութեան անդամներուն գրեթէ կեսը այս շրջանին կը գտնուէր Նրուսադեմէն դուրս, նուիրուած եկեղեցական ծառայութեան՝ սփիւռքի զանազան գաղութներու մէջ: Իսկ Արուին մեջ մնացողներու մեծամասնութիւնը կամ խաբուելով Տեղապահի յերկրած պատշաճութեան, կամ մեղսակցելով Տեղապահին՝ չէ կրցած պատերազմական ընտրութիւն պահանջել: Գրեթէ մնայուն պատշաճի վերածուած տեղապահութեան եօթ տարիներու շրջանին, վանքը ծանօթեց տուեց հոգեւորական, բարոյական, իմացական եւ տնտեսական մարզերուն մէջ, Տեղապահին անպատասխանատու եւ անփոքր պատշաճութեան եւ սանձարձակ կենցաղին հետեւանով:

1955ին, Տիրան Արեւս. Ներսիսեան, Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւելեան բեմի

կուսմը, որ կը խառնուի տղայութեան վշտի հետ, երբ մայրս կը մեռնի հազիւ ինը տարեկանս ոտնակոխած: Յետոյ, տասը-մէկէն տասներկու տարեկանիս կը գոցուի պատանութիւնս, որ կը ծանուցանէ ինքզինքը խորունկ և ուժով սիրով մը որ զիս կը կապէ ընկերոջ մը: Տասներեք տարեկանիս կը ծնի մէջս գրական հակումը: Կ'երազեմ ըլլալ քերթող և գրող: Տասնչորս տարեկանիս, Եւրոպա երթալու փափաքիս հետ կը ծնի արդէն մէջս խմբատարութեան հակում, որ հետզհետէ պիտի դորանայ: Նոր «Դարեր» և երաժշտութիւնը, խմբատարութեան հետ, կը լեցնեն կեանքս և իր երազը, մինչև շրջանաւարտութիւնս — 1906, Յուլիս — երբ տասնչորս ու կէս տարեկան եմ: Յաջորդ տարին ուսուցիչ եմ. ու կը յիշեմ մեծ աղէտը կեանքիս — հորս մահը: Իր խմբատար-

րական դասերը կը ստանձնեմ՝ տասնըվեց տարեկան հասակիս մէջ, իր մահուընէն քանի մը շաբաթ յետոյ: 1907-1908 տարին ալ կ'անցընեմ ուսուցչութեամբ, մինչև որ 1908 աշունին կը մեկնիմ Բարիդ, ուսանելու համար:

Գ. — Բարիդեան շրջան. Կ'ուսանիմ Սորպոնի և Գոլեմ քը Ֆրանսի հետեւելով և կը կազմուիմ՝ երաժշտութեան և այլ արուեստներու հետամտելով (1908 աշունէն մինչև 1911ի աշունը):

Ե. — 1911ի աշուն կը դառնամ Պուլիս և կ'ըլլամ տնօրէն հորս վարժարանին, 1911ի աշունէն մինչև 1914ի աւագը:

Զ. — Պատերազմը կը ծագի: Ուշիս կը զգամ հետզհետէ կազմուիլը զանազան ուղղութիւններու մէջ հասունութեան:

ՇԱՀԱՆ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

Առաջնորդական պատճենը տար տարիներ մեծ արդիւնաւորութեամբ վարել վերջ, իր հոգեւոր տունը՝ Նոստադեմ վերադարձաւ, շարունակելու համար իր Միաբանի պատկանութիւնը վանեց ներս: Իրագել բլլակ յետոյ վանքի պարզած աննախանձելի վիճակին, ինք եւ ուրիշ Միաբան Հայրեր պահանջեցին որ Տեղապանը նախ վեց տարուան ելեւմտական հաշուետուութիւն ներկայացնէ Միաբանական Ընդհ. Ժողովին եւ ապա անյուսկալ ընթացք տալ պատշաճութեան ընտրութեան:

1956 Յուլիս 27 եւ 28ին Միաբանական Ընդհ. Ժողով զուտարուեցաւ, ուր կարգացուեցաւ 1950-1956 տարեշրջաններու ելեւմտական համադրուածութիւնը, որու մասին տրուած է հետեւեալ որոշումը. «Պատ. Միաբանական Ընդհ. Ժողովը յապաղած այս համադրուածութիւնները ընդունեցաւ, ինքզինքն պատասխանատուութենէ ազատ նկատելով ապագային»: Ժողովը քեւ «ընդունեցաւ» տեղեկագիրը, բայց չվաւերացուց զայն, ինչպէս պէտք էր ընէր ըստ կանոնի, երբ ուղիղ զտած բլլար զայն: Ժողովը որոշեց եւ նաեւ պատշաճութեան ընտրութեան հարցերով ըզբաղելու համար երեք հոգիներէ բաղկացած յանձնախումբ մը, «որ պիտի ուսումնասիրէ եւ տեղեկագրէ մինչեւ Սեպտեմբերի սկիզբը այս հարցին հետ կապուած բոլոր դժուարութիւններն ու կարելիութիւնները: Յանձնախումբի տեղեկագրին ստացումէն ետք Պատ. Ընդհ. Ժողովը պիտի անդրադառնայ պատշաճութեան ընտրութեան քուականը նշողելու եւ արտասահմանեան մեր Միաբանները եւս ժողովի հրաւիրելու հարցերուն»:

Սակայն նախկին Տեղապանը Միաբանական Ընդհ. Ժողովի այս որոշման ալ զործագրութեան ընթացք չէ տուած:

ՏԻՐԱՆ ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ՀԵՌԱՅԻՄԱՆ

ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ

Յուլիս 28ին, Տ. Տիրան Արքեպիսկոպոս կառավարութեան հրահանգ ստացաւ Յուդանանու երկրէն հեռանալ 15 օրերու ընթացքին: Տիրան Սրբազան անհրաժեշտ դիմումներն ըրաւ առ ուր անկ էր եւ յետաձգել տուաւ հեռացման այս հրահանգին գործադրութիւնը:

Սակայն Օգոստ. 19ին յանկարծ Ռու

հրահանգ մը եւս ստացաւ Ներքին Գործոց Նախարարութենէն որ 48 ժամէն հեռանայ Յուդանանէն: Տիրան Սրբազան այլեւ համոզուած ըլլալով որ ինք զոհն էր Տէրտեանի կողմէ լարուած «ներքին» մը, երկրէն հեռանալու այս հարցը յանձնեց Յուդանանու Գերագոյն Ասեանին: Այս առիթով մեջեղ ելաւ անհատաւորի եւ քանակաւորի զգոյրաւորութեամբ: Զգոյրաւորութեամբ զրուած է արաբներէն լեզուով. անոր բարգամաւորութենէն է հետեւեալը:

ԶՐՊԱՐՏԱԳԻՐԸ (*)

Նորին Վսեմութիւն Վարչապետին

Զեյթ Վսեմութիւն,

Պատիւն ունիմ Զեր Վսեմութեան Ներկայացնելու հետեւեալը.

Այս գիրքը Զեր Վսեմութեան կը ներկայացնէ եղիշէ Արքեպ. Տէրտեան, Տեղապանը Յուդանանի Թագաւորութեան Հայ Հասարակութեան, յերուսաղէմ:

Մտաւորապէս վեց տարի առաջ Տիրան Արքեպիսկոպոս Ներսիսեան, որ ամերիկեան քաղաքացի է, մտաւ Յուդանանի Հայկական Թագաւորութենէն ներս Ամերիկայէն եւ զիմում կատարեց ընտանեացի արտոնագրի համար: Բայց Յուդանանեան իշխանութիւնը անոր խնդրանքը չկատարեց այն պատճառով որ անոր անունը Ոճրային Հետախուզութեան Բաժնի սե. ցանկին վրայ կը գտնուէր. ինչպէս նաեւ այն պատճառով որ ան Համայնաւորութեան եւ Սիւնականութեան քարոզիչ էր, ու տակաւին այն պատճառով որ ան ամթալի եւ թշնամական դիրք բռնած էր Յուդանանի Հայկական Թագաւորութեան հանդէպ, ժընդիվ ժողովին մէջ, որ զամբարեցաւ երուսաղէմի միջազգայնացման նպատակաւ: Այս բոլորին հետեւանքով ազգաբարձութիւն ստացաւ Յուդանանի Կառավարութենէն որ պէտք է երկիրը թողու տասնհինգ օրուան ընթացքին, ինչ որ ըրաւ այն ատեն:

Ժամանակ մը առաջ իշխեալ Արքեպիսկոպոսը վերադարձաւ այս երկիրը եւ իր ընտանեացիներ հաստատեց Հայոց վանքին մէջ եւ մնալու ընտանեացի արտոնագրի համար զիմում կատարեց պատկան իշխանութեանց: Սակայն իր զիմումը չընդունուեցաւ, եւ իշխեալ անձը, ի հեռուէս տար, տակաւին կը բնակի վանքին մէջ առանց որեւէ կրօնական պաշտօն կատարելու, հակառակ անոր որ վանքին հոգեւոր իշխանութիւնը առա-

(*) Սոյն զգոյրաւորի սկզբնականէն հարազատ պատճառներն մը առած է, դատարանի հրամանով՝ փաստաբան, սոյն պատճենը հաստատուած վարչապետարանի կնիքով եւ դիւանապետին ստորագրութեամբ եւ սա վերահասեցնուած. «Սկզբնականին հարազատ օրինակն է»:

չարհած է իրեն զանազան պաշտոններ զորս մերժած է: Մենք չենք գիտեր թէ ուրիշ դրամ կը ստանայ և կը ծախսէ, քանի որ ծանր և չափ են իր ծախքերը:

Զերդ Վսեմութիւն, Տիրան Արքեպիսկոպոսը խռովութիւն և շարժութիւն պատճառած է հոգեւորականներու մէջ և լայնցուցած է նեղքուածքը անոնց միջև: Եւ տակաւին այսքանով չզոհանալով՝ իր ձեռքը երկնցուցած է նաև հայ ժողովուրդին վրայ, առաջ բերելով մեծ երկպառակութիւն և իրողութեանց շարափոխութիւն, մինչև այն աստիճան՝ որ անոր քնակութիւնը այս երկրին մէջ դարձած է վտանգի աղբիւր մը ապահովութեան տեսակէտէն, շատ մը պատճառներով: —

1. — Որեւէ պաշտօն չի կատարեր:

2. — Գործնականապէս խռովութիւն առաջ կը բերէ ժողովուրդին և անոնց հոգեւոր առաջնորդներուն միջև:

3. — Ժամանակ մը առաջ ժողով մը գումարած է Ամմանի շայտց Ակումբին մէջ և նոյն ժողովին մէջ խօսած է զրդելով ներկաները որ Միացեալ Նահանգներ զաղթեն և յայտարարելով՝ թէ այս երկիրը իրենց երկիրը չէ և թէ անոնց այստեղ քնակութիւնը, որքան ալ երկար ժամանակով եղած ըլլայ, սգոտ մը պիտի չունենայ իրենց:

4. — Այն իրողութիւնը թէ անոր անունը Ոճրային Հետազոտութեան Բաժնի սե ցանկին վրայ կը գտնուի՝ վճական ապացոյց է որ անոր ներկայութիւնը մեր մէջ այնպիսի գործերու համար է, որոնք հակառակ են պետութեան և ժողովուրդի շահերուն:

5. — Եւ որովհետեւ մենք հարազատ Յորդանանցիներ ենք, ծնած այս երկրին մէջ, և կը վայելենք իւր ազատութիւն, և կատարեալ հպատակութիւն պարտինք նորին վեհափառութեան Թագաւորին և անոր իմաստուն կառավարութեան, մենք չենք կրնար ընդունիլ որ այս պրոպագանդայիստ քնակի մեր մէջ: Հետևաբար կը խնդրենք Զեր Վսեմութեանէն որ օրինական միջոցները ձեռք առնէք անոր զէմ և զայն արտաքսէք այս երկրէն:

Այս պատեհութեամբ կը ներկայացնենք մեր հաւատարմութիւնը և հպատակութիւնը նորին վեհափառութեան Թագաւորին և անոր իմաստուն կառավարութեան:

Կը խնդրենք որ ընդունիք մեր խոր յարգանքները:

ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Տիրան Մրբազան տաւ հետեւեալ զուտ հեբումնագիրը:

ՀԵՐՔՈՒՄ ԶՐՊԱՐՏԱԳՐԻ

1. — Ես 1950 ին երուսաղէմ եկած և այստեղ մնացած եմ 13 օր, Մարտ 30-էն Ապրիլ 12: Այդ առթիւ ամենևին զիմում չեմ կատարած Յորդանանի կառավարութեան՝ քնակութեան արտօնագիրը ստանալու համար, ոչ ալ որ և է ազգարարութիւն ստացած եմ նոյն կառավարութեանէն՝ երկրէն դուրս ելնելու համար: Այդ թուականին Ամերիկայի մէջ պաշտօնի վրայ էի և քնաւ մտադիր չէի երուսաղէմ հաստատուելու:

2. — Իմ անունն Ոճրային Հետախուզութեան Բաժնի սե ցանկին վրայ չէր կրնար գտնուիլ, որովհետեւ որ և է պատճառ չկար առայդ Յորդանանի կառավարութիւնը ոչ 1950 ի զարնան, ոչ 1952 ի ամբան և ոչ ալ 1955 ի աշնան իմ Յորդանան մուտքս չէ արգիլած, ինչ որ պիտի ըրած ըլլար, եթէ հիշը ըլլային եղիչէ Սրբազանին վերադրումները:

3. — Բոլորովին սուտ և ստորին քսութիւն է որ ես համայնակարարութեան և սխանականութեան քարոզիչը եղած ըլլամ: Ես երկուքին ալ հակառակ եմ քնական կերպով և բացայայտ պատճառներով:

4. — 1950 ին ժընէվի մէջ գումարուած ՄԱԿԻ Խնամատարական Խորհուրդին ժողովին մէջ, որուն մօտ երուսաղէմի Գաղտնիքութեան պաշտօնական ներկայացուցիչն էի, Յորդանանի կառավարութեան ղէմ երբեք չէմ բռնած: Ընդհակառակը, արարական տեսակէտին և շահերուն ի նպաստ խօսած եմ, ինչպէս կարելի է տեսնել յիշեալ ժողովի ատենագրութեանց մէջ:

5. — Անցեալ տարւոյ Դեկտեմբերին երբ երուսաղէմ քնակութեան արտօնութիւն խնդրեցի կառավարութեանէն, ստացայ զայն առանց զժողովարարութեան: Երբ այս տարւոյ սկիզբը դիմում կատարեցի այդ արտօնութիւնը նորոգելու համար, կառավարութիւնը իր քննութիւնը կատարելէ ետք դարձեալ տուաւ ինձ այդ արտօնութիւնը:

6. — Իմ ծախքերս երուսաղէմի մէջ շատ համեստ են: Անոնք շատ փոքր մէկ կատարակը կը կազմեն այն անձնական ծախքերուն՝ զորս կ'ընէ եղիչէ Սրբազան, հակառակ որ մեր Աթոռէն ստացած ամսականները նոյնն են, միւս եպիսկոպոսներու հետ:

7. — Բոլորովին անհիմն քսութիւն է ըսել թէ ես խռովութիւն յարուցած եմ Միաբանութեան և ժողովուրդին մէջ: Իմ ուղիղ կեցուածքիս մասին վկայած են արդէն Յորդանանի հայ ժողովուրդը և Միաբանութեան ողջամիտ մասը՝ վեհափառ Թագաւորին ուղղեալ իրենց գիրերով:

8. — Ամմանի շայ Ակումբին մէջ տրուած թէյասեղանին փակման խօսքիս մէջ, խօսած եմ

Հայ լեզուի կարեւորութեան մասին և բնաւ չեմ
թելադրած որ հայեր այս երկրէն Ամերիկա գաղ-
թեն։ Ես համոզուեալ չեմ հայերուն
Մերձաւոր Արեւելքէն ղէպի արեւմտաք գաղ-
թելուն։

9. — Եղիշէ Սրբազանը Յորգանանի մէջ ծնած
է։ այլ ծնած է վանի կայնիմիւրան գիւղին մէջ.
1910ին։ Եւ Եղիշէ Սրբազանի զործերուն ծանօթ
անձեր գիտեն թէ որքան շարագատ Յորգա-
նանցի է ան։

ՏԻՐԱՆ ԱՐՔԵՊՈՒ.

31 Օգոստոս 1956
Երուսաղէմ, Յորգանան

Դերապոյն Ասեանը առանց խնդրոյն
կուրեան մէջ մտնելու, նկատելով որ Տիրան
Արքեպ. երկրէն հեռացման հրամանագիրը
տուած էր ոչ-օրինաւոր խողովակներով,
զայն չեղեալ նկատեց Սեպտ. 17ին։ Հոգե-
կան րեքեւացման ընդհանուր մրնոլորտ մը
համակեց ամենքը։

Նախկին Տեղապանը իմանալով որ իր
զրպարտագիրը մեղսեղ հանուած է, եւ տես-
նելով որ արտասահմանէն նախանձախնդիր
Միաբան Հայրեր Ս. Արոս կը հաւաքուին,
նախազգարով զայիքը եւ Միաբանութիւնը
անգործութեան մասնելու կոնխամածու-
րեամբ, Սեպտ. 19ին, առանց Միաբանու-
րիւնը կամ Տնօրէն ժողովը տեղեակ պահե-
լու մեկնեցաւ Երուսաղէմէն։ Միաբանու-
րեան գիտակից տարբեր երբ իմացան այս
փախուսքը, եւ լսելով որ ան Ամման կը մնայ
նոյն վիճերը, յաջորդ օր առաւօտ կանուխ
երկու Միաբան Հայրեր ղրկեցին որպէսզի
անոր յանձնեն հետեւեալ գիրը։

19 Սեպտ. 1956

Դեր. Տ. Եղիշէ Արքեպ. Տէրտէրեան

Տեղապան Առաքելական Ս. Աթոռոյն

Երուսաղէմի

Իմացած ենք որ առաջադրած էք այս օրերուն
արտասահման մեկնել։

Նկատի ունենալով որ Ս. Աթոռին վերաբեր-
եալ կենսական խնդիրներու կապակցութեամբ
տարածայնութիւններ առաջ եկած են վանքէն
նեքս և դուրս,

Եւ նկատի ունենալով որ Միաբանական Ընդհ.
Ժողովը Յուլիս 28ի իր Նիստին մէջ որոշում
տուած է ներկայ ամսուն ժողովը գումարել պատ-
րիարքական ընտրութեան խնդիրը նկատի առ-
նելու համար,

Մեր ստիպողական խնդրանքը և յանձնա-
րութիւնն է որ չհեռանաք Ս. Աթոռէն և Տեսք
Երուսաղէմ։

Ի դիմաց և յանուն հետեւեալ Միաբան եղ-
բարց Սրբոց Յակոբեանց։

ՏԻՐԱՆ, ԱՐՔԵՊՈՒ.

ՊԱՐԴԵԻ ԵՊՈՒ.

ՇՆՈՐՀԲ ԵՊՈՒ.

ԶԳՕՆ Ծ. ՎՐԴ.

ՏԻՐԱՅՐ ՎՐԴ.

ԱՍՈՂԻԿ Ծ. ՎՐԴ.

ՀՄԱՅԵԱԿ Ծ. ՎՐԴ.

ՀԱՅԿԱՍԵՐ ՎՐԴ.

ԿՈՐԻԻՆ ՎՐԴ.

ԹՈՐՈՍ ՎՐԴ.

ԻՍԱՀԱԿ ՎՐԴ.

ԶԱԻՆ ՎՐԴ.

ՎԱՐՈՒԹԱՆ ՎՐԴ.

Զեղ եղբայրաբար աղօթակից

ՍՈՒՐԷՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՔԷՄԷԼԱՅԵԱՆ

Նախանշամ Տնօրէն Ժողովոյ
և Երկրագործն առկամ Միաբանութեան

Դժբախտաբար բանագնացներ երբ Ամ-
ման հասան, նախկին Տեղապանը արդէ
անցած էր Յորգանանեան սահմանը։ Նամակը
նոյն ժամուն սահմանազխէն անցնելով ծանօթ
անձի մը միջոցաւ հասցուցած են Տեղապա-
նին։

Տիրան Սրբազանի երկրէն հեռացման
հրահանգին չեղեալ համարուելուն հետեւան-
ով ստեղծուած ուրախութիւնը եւ խանդա-
վառութիւնը կարճատեւ եղաւ։ Սեպտ. 27ին,
Տիրան Սրբազան երրորդ հրամանագիր մը
ստացաւ Ներքին Գործոց Նախարարէն, եւ-
կրէն հեռանալու եօր օրերու ընթացքին։ Այ-
հրահանգը հոգիները լեցուց կրկին խռով-
ով, զայրոյթով եւ զրուանով։

Փորձեր եղան բազաւորը տեսնելու...
անկաւելի եղաւ։ Հեռագիրներ գացին Ամ-
մանէն եւ Երուսաղէմէն Վեհ. Թագաւորին,
սակայն իր ձեռքը չհասան...

Նկատի ունենալով որ նախկին Տեղա-
պանը չեղելիք, եւ վանքին տագնապը օրըս-
օրէ կը բարդանայ, Միաբանութեան աւելի
քան մէկ երրորդ անգամներ հետեւեալ գիրը
տուին Տնօրէն ժողովոյ նախանշամ եւ Միա-
բանութեան երկրագործն առկամ Սուրէն Ե-
պիսկոպոսին։

27 Սեպտ. 1956, Երուսաղեմ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՐ

Գերաշնորհ

Տ. Սուրեն Սրբ. Եպիսկոպոս Քեմհանեան
Նախանգամ Պատ. Տնօրէն Ժողովոյ
և երիցագոյն անդամ Ս. Զակարեանց
Միաբանութեան

Ի Ս. Աթոռ

1) Երանօթ է որ Ս. Աթոռը երկար առնէ է ի վեր և մանաւանդ ներկայիս տնտեսական յոյժ անձուկ կացութեան մը մատնուած է: Սոյն խնդիրը անյետաձգելի հանգամանք մը ստացած ըլլալով, անհրաժեշտ է որ Միաբանական Ընդհ. Ժողովը խորհի առ այդ միջոցներ ձեռք առնելու մասին:

2) Տարւոյ Յուլիի վերջերը մեր Միաբանութեան աւագ անդամը Տ. Տիրան Արքեպս. հրահանգ ստացած էր ոտիկանութեան կողմէ Յորդանանէն հեռանալու: Թէպէտև սոյն հրահանգը այժմ չեղեալ նկատուած է, այնուհանդերձ այս խնդիրը Միաբանութեան համար կենսական կարևորութիւն ունենալով, անհրաժեշտ է որ Միաբանական Ընդհ. Ժողովը զայն նկատի առնէ և առ այդ հարկ եղածը տնօրինէ:

Նկատի ունենալով վերոյիշեալ խնդիրներուն ստիպողականութիւնը,

Նկատի ունենալով նաև այն որ Ս. Աթոռոյ Տեղապահը, Տ. Եղիշէ Արքեպս. Տէրութեան ընկալեալ կարգաց և աւանդութեանց հակառակ ինքնակամ կերպով և անորոշ ուղղութեամբ հեռացած է Ս. Աթոռէն,

Ստորագրեալներս, Միաբան Եղբարք Ս. Աթոռոյ, կը զիմնէք Ձեզ, իբրև Տնօրէն Ժողովոյ Նախանգամին և Միաբանութեան երիցագոյն անդամին, և համաձայն Միաբանական Ուխտի զանաւորին 37րդ յօդուածի Բ. մասին, որպէսզի յառաջիկայ երեքշաբթի օր, Հոկտ. 2ին, Միաբանական Ընդհանուր Ժողով գումարէք, հետեւալ օրակարգով. -

1 - Նկատառում Ս. Աթոռոյ տնտեսական անձուկ կացութեան

2 - Նկատառում Տ. Տիրան Ս. Արքեպիսկոպոսի Յորդանանէն վտարման հրահանգին պարագաներուն:

Աղօթակից եղբարք Միաբանութեան Սրբոց
Զակարեանց

Տիրան Արքեպս. Ներսայեան
Պարգեւ Եպս. Վրթանէսեան
Շնորհ Եպս. Գալուստեան
Զօգո Մ. Վրդ. Տէր Զակարեան
Ասողիկ Մ. Վրդ. Ղազարեան
Հմայեալ Մ. Վրդ. Ինքոյեան
Տիրայր Վրդ. Տէրվիւսեան
Միւռնո Վրդ. Կոնիկեան
Հայկասեւ Վրդ. Պայրամեան
Կորիւն Վրդ. Մանուէլեան
Թորգոմ Վրդ. Մանուկեան
Իսահակ Վրդ. Ղազարեան
Զաւէն Վրդ. Զինիկեան
Վարուժան Վրդ. Գապարեան
Վազգէն Արք. Գրպրպեան
Մամբրէ Արք. Մարգարեան

Համաձայն Միաբանութեան Կանոնադրութեան 6րդ յօդուածին, Սուրեն Եպս. Ընդհ. Ժողովի կանչեց Միաբանութիւնը Հոկտ. 2ին: Այս ժողովը պիտի մնայ կարեւոր անկիւնադարձ մը Հայ Երուսաղեմի ժամանակակից պատմութեան մէջ: Ժողովի կանչուած 25 անդամներէն 17 հոգի ընդառաջելով այս հրաւերին, իրենց համար շահեցան պատշաճ տեղ մը Երուսաղեմի տարեգրութեան մէջ: Իսկ ոմանք ոչ միայն իրենք զիրենք արժանի չկացուցին պատմական այս հրաւերին, այլ իրենց խափանեալական եւ եպիսկոպոսական արարքներով անջնջելի տրամ մըն ալ դուրսնցին, իրենց խիստ ձեռքով, իրենց անձինքն եւ անուրին վրայ:

Ժողովի օրակարգերն էին. -

1) Նկատառում Ս. Աթոռոյ տնտեսական անձուկ կացութեան:

2) Նկատառում Տ. Տիրան Արքեպս. ի Յորդանանէն վտարման հրահանգի պարագաներուն:

Առաջին օրակարգի կապակցութեամբ Ժողովը ընտրեց հինգ հոգիներ Յանձնախումբ մը որ Ս. Աթոռոյ տնտեսութիւնը աւելի ամուր հիմքերու վրայ դնելու համար ծրագիր մը ներկայացնէ Միաբանական Ընդհ. Ժողովի յաջորդ մէկ նիստին:

Ապա Ժողովը հանգամանօրէն զբաղեցաւ օրակարգի երկրորդ խնդրով եւ հիմնուելով տրուած փաստացի զեկուցումներուն վրայ տուաւ հետեւեալ որոշումները Դ-Յ-Յ-Դ-Ե-Դ-Ե:

ա) Պարտաւանձօք անվստահութիւն յայտնեց օրուան Տեղապահ Եղիշէ Արքեպս. Տէրութեանի նկատմամբ եւ պահանջեց անոր հրաժարականը իր պատճոհին:

բ) Ս. Աթոռոյ գործոց Ընդհ. Վարիչ ընտրեց Տնօրէն Ժողովոյ ճախանգամ եւ Միաբանութեան երիցագոյն անդամ Գեր. Տ. Սուրեն Եպս. Քեմհանեանը, վարելու համար Ս. Աթոռոյ գործերը ի բացակայութեան Տեղապահի:

գ) Ժողովը իր ջերմ համակրութիւնը յայտնեց Գեր. Տ. Տիրան Արքեպս.ին, անոր դեմ Տեղապահին կողմէ արտուած կայնական արարքին պատճառով մասնուած հոգեկան տառապանքին համար:

դ) Տ. Տիրան Արք. ի անձինքն եւ նկարա-

գրին վստանելու և բան մասին ժողովը որոշեց Յորդանանի վեհ. թագաւորին մատուցանել իր վկայութիւնը:

Ե) ժողովը որոշեց նաեւ որ Նախագահը ի հարկին Ս. Արոս կանչէ արտասահմանի մնացեալ մեր Միաբան Հայերը, մօտիկ ապագային գումարելի ընդհ. ժողովներուն մէջ իրենց պատեր կատարելու համար: Ժողովը պատեր դրաւ նաեւ արտասահմանէն Ս. Արոս եկած Միաբան Հայերուն վրայ, որ մնան երուսաղէմ մինչեւ պատերապական ընտրութիւն, լիովին կատարած ըլլալու համար իրենց Միաբանական պատերապանութիւնը:

Հետեւեալն է այն որոշումը որ ժողովը տուաւ Տիրան Արք.ի մասին:

Վ Կ Ա Յ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր

ՄԻԱԲԱՆԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎՈՅ

Տ. ՏԻՐԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ՄԱՍԻՆ

Ժողովը այս կապակցութեամբ միաձայնութեամբ որոշեց.

1 — Նորին Վեհափառութիւն Հիւսէյն Թագաւորին և Յորդանանի Գերագոյն Առեւանդին ու կառավարութեան մօտ իր ջերմ համակրութիւնը և փոխանութիւնը յայտնել Տ. Տիրան Արքեպիսկոպոսին վերաբերմամբ:

2 — Վկայել թէ անարգար և անհիմն են Տեղապահին կողմէ նախանձի նետանալով Տ. Տիրան Արքեպիսկոպոսին դէմ յերիւրուած մեղադրանքները: Անոնք ճիշդ հակառակն են այն պարկեշտ, ուղիւ և պղնձի զգացումներուն զորս Տիրան Արքեպ. շարունակ տածած է հանդէպ Ս. երկրին և անոր արդարաւէր Հաշիմական Թագաւորութեան:

3 — Տիրան Արքեպիսկոպոս Միաբանութեանս կ'անդամակցի 30 տարիներէ ի վեր: Ան իր երեսօտէմ քնակութեան ընթացքին և արտասահմանի մէջ ունեցած 17 ամեայ առաքելական խաղաղ և արդիւնաւոր գործունէութեան տարիներուն, մեծապէս օգտակար եղաւ ու միշտ պատիւ բերաւ Ս. Աթոռին, Հայ եկեղեցիին և իր Alma Mater եղող երեսօտէմի Հայոց Պատրիարքարանի Առաւօտաբանական Հիմարանին, որուն տեսչութիւնը վարեց լից տարի, աննախընթաց յաջողութեամբ և փառաւորութեամբ:

4 — Ան շատ օրինապահ, խաղաղասէր, կորովի, հաւատաւոր, զարգացած, հոգեկան և իմացական բարձր կարողութիւններով ու բարձր նկարագրով օժտուած հոգեւորական մըն է, լիովին արժանի Յորդանանի վեհ. թագաւորին ու կառավարութեան, երեսօտէմի Հայոց Միաբանութեան, Յորդանանի և արտասահմանի ամբողջ հայութեան փառաւորութեան և սիրոյն:

Ուստի ժողովս կը խնդրէ որ իրաւունք և արդարութիւն գործադրուի Տ. Տիրան Արքեպ. ներքոյնանի նկատմամբ:

ՏԻՐԱՆ ԱՐՔ.Ի ԵՐԿՐԷՆ ՀԵՌԱՅՈՒՄ

Հակառակ այն իրողութեան որ Գերագոյն Ասեման ընդունած էր Տիրան Արքեպոսի դատին օրինաւորութիւնը, եւ որոշում տուած էր որ մինչեւ իր, այսինքն Գերագոյն Ասեմանին, վնիւր Տիրան Ասեպոս.ը պէտք է մնայ Յորդանան, հակառակ այս որոշման, Հոկտ. 9ի կեսօրէ վերջ ժամը 2ին, Տիրան Արքեպոս հրաւիրուեցաւ ներկայանալ երուսաղէմի Ոսթիկանապետին, որ պիտի հաղորդէ իրեն Վարչապետին եկած որոշում մը: Տիրան Արքեպոս զնաց Ոսթիկանապետին գրասենեակը ուր իրեն հաղորդուեցաւ որ Վարչապետին հրահանգ եկած է զինք երկրէն հեռացնելու: Առանց Արքեպոսին պատեհութիւն տալու որ իր փաստաբանը տեսնէ, կամ տուն դառնայ, գեր իր անմիջականօրէն անհրաժեշտ գոյները եւ անցողիքը առնելու, ուղղակի առաջնորդուեցաւ երուսաղէմի օդակայանը, ոսթիկաններու հսկողութեան ներքեւ, եւ բռնի օդանաւ գրուելով յրկուեցաւ Պէյրութ:

Այս անակնկալ եւ անարգար վերաբերմունքը Հայոց Պատրիարքարանի բարձրասիւնան մէկ ներկայացուցչին նկատմամբ խորցաւ եւ ընդլնում յառաջ բերաւ Ս. Արոսի Միաբանութեան եւ երուսաղէմի հայ ժողովուրդին մէջ: Այսեղ պէտք է շեշտել որ երուսաղէմի եւ Ամմանի հայ հասարակութիւնը այս խնդիրներու առթիւ յայնմաբերեց ազգային արժանապատւութեան առաջ եւ ուժեղ գիտակցութիւն. ունեցաւ շատ զնախաճիւր եւ գործօն դեր ք' սկզբնական շրջանին, Տիրան Արքեպոսի հետաքննութեան առաջին եւ երկրորդ հրահանգները յետմղել տալով մէջ, եւ ք' մանաւանդ իր հետաքննութիւն յաջորդող դէպքերու ընթացքին: Այս առողջ եւ արի ոգին համակած էր, առանց հաստատական խտրութեան, առ հասարակ ամենք, բացի անուշտ ճախիկին Տեղապետի քննութեան մը մանկաւարկներէն՝ որոնք արդէն ծանօթ էին ամենքին իրենց անվստանելի նկարագրով, կասկածելի բարեբերով եւ ապագայնացած զգացումներով:

Տիրան Արքեպոսի բռնի հետաքննութեանը, վաճիւր շրջանակին եւ Հայոց թաղին մէջ կազմուեցան ինքնաբերական ցոյցեր, որոնք կը պահանջէին Տիրան Արքեպոսի վերադարձը եւ Տեղապետ Տերտեանի պատեհութեան:

ղաղարեցումը: Ս. Յակոբյայ եւ Ս. Հրեշտակապետաց զանգակները մինչեւ առաւօտ զօղանքեցին ի նշան սուգի:

Յաջորդ օր, Հոկտ. 10ին, Երուսաղեմի
 եւ Ամմանի հայեր զոցեցին իրենց խանութ-
 ները ի նշան բողոքի: Փակուեցան վանքի
 ժառանգաւորաց Վարժարանը, Երուսաղեմի
 Ս. Թարգմանչաց եւ Ամմանի Հերումեան
 ազգային վարժարանները: Դոց մնացին Պա-
 րիսիսեան վարժարանիս բոլոր պաշտօնատուները, Դի-
 ւանատուն, Տպարան, Եւայն:

Առաջոց կանուխ, Ս. Արսույ Միաբանութիւնը, 4 եպիսկոպոս, 12 վարդապետներ եւ նոյնչափ ալ սարկաւազներ, մայրապետներ, ինչպէս նաեւ ժողովուրդներուց եւ Ս. Թարգմանչաց վարժարաններու ամբողջ աշակերտութիւնը եւ ժողովրդային հսկայ բազմութիւն մը, բաժիր կազմած, խաղաղ եւ արախառնիկ ցոյցով մը, դիմեցին Քաղաքի Կառավարչաւոնը: Կառավարիչը ընդունեց Միաբանութիւնը եւ ժողովուրդի ներկայացուցիչները՝ որովհետեւ բոլորագիր մը ներկայացուցին Տիրան Սրբազանի, Հայոց Պատրիարքարանի եւ հայ ժողովուրդի ղեկ գործուած այս անխառնութեան համար: Տեսակցութիւնը տեսցն ական ու կէս ժամ: Կառավարիչը նանչցաւ Հոկտ. 2ին գումարուած Միաբ. Ընդհ. ժողովոյ այն որոշումը՝ որով Գեորգ. Ս. Սուրեն եղբ. կը նշանակուէր Ընդհ. Վարիչ Պատրիարքարանի Գործոց Ի բացակայութեան Տեղապահին:

Կառավարիչը խոսացաւ նաեւ Ամմոն երբաւ այդ հարցով զբաղելու, ինչպէս նաեւ վէնն. Քաղաւորէն ժամագրութիւն առնել որպէսզի մեր արգարութեան խնդրանքը եւ բոլորը ներկայացնեն Նորին Վեհափառութեան: Ապա խօսեցաւ նաեւ իր պատշոնաւոր առջեւ հաւաքուած հսկայ բազմութեան, որոնք անվերջ կը յանկերգէին. «Մենք Տիրան Սրբազանը կ'ուզենք, անկցի՛ եղիբե՛ն»: Կառավարիչը վերոյիշեալ խոսումներով հանդարեցուց ժողովուրդը:

Թափօրը, նոյն խաղաղ ցոյցերով վերա-
դարձաւ Վանք, եւ ուղղակի մտաւ Մայր
Տաճար՝ ուր Միաբանութիւնը Ս. Գլխաւորի
մատնան առջեւ իր ուխտը ընեցէ վերջ, եկե-
ղեցոյ դասին մէջ ճնշողօր միաբերան եւ-
զեցին «Տէր Ողորմեան»:

Պալատի Առաջնորդ Տ. Զգոն Մ. Վրդ.
Սուրեն Սրբազանի հրաւերով խօսեցաւ խան-

դավառիչ եւ յուսադրիչ ֆորոզ մը: Ամենին կողմէ միաբերան երգուած «Հայր մեր»էն վերջ, Միաբանութիւնը բարձրացաւ Պատ-
րիարքարան, ուր Միաբանութեան պաճաճե-
րին վրայ, Պատրիարքարանի բանալիները
առնուելով Հայրիկ Նպս.էն տուեցան Սու-
րեն Նպս.ին, Քաղաքիս Կառավարիչի Փո-
խանորդին կողմէ:

Պատրիարքարանի գանկինին մէջ եղաւ
հիւրամեծաւորութիւն, եւ շնորհաւորութիւն
Սուրեն Սրբազանի նոր պաշտօնին: Այս շնոր-
հաւորութիւններէն վերջ կանչուեցան եւ
ներկայ եղան նաեւ 5 Միաբաններ, որոնք
մինչ այդ վերապան կամ ընդդիմադիր վի-
ճա՛լի մէջ կը գտնուէին եւ չէին մասնակցած
գոյգին:

ՏԵՂԱՊԱՀԸ ՊԱՇՏՕՆԱՆԿ

Հոկտ. 13ին տեղի ունեցաւ Միաբանական Ընդհ. Ժողով «Վանքի տաճարային դարմանք» օրակարգով: Միաբանութիւնը հիմնուելով 12 կէտեր բաղկացեալ ամբասանագրի մը վրայ, համոզում գոյացուց որ նշուածովքի Պատրիարքական Աթոռի եւ հայ ժողովուրդի մէջ տեսլծուած տաճարային զկաւոր պատճառ եւ պատասխանատուն եղիւէ Արքեպ. Տէրտեանն է, ուսի զայն վերջնականապէս դադրեցուց իր Տեղապահի եւ Լուսարարայեօի պաշտօններէն:

Ապա ժողովը անդադարձաւ Հոկտ. 2ի նիստին առթիւ կատարուած խափանարարական այգանքի միջադեպերուն եւ Պատրիարքարանի դրան խորհակման անկերի աւարտին: Եւ հաստատուած ըլլալով որ Հայրիկ եպս. եւ Յակոբ Վրդ. պատասխանատու դեր ունեցած են այս միջադեպերուն մէջ, ժողովը զանոնք դադրեցուց Տնօրէն ժողովի անդամակցութենէ: Անոնց տեղ ընտրուեցան Տ. Պարզեւ եպս. եւ Տ. Թորգոմ Վրդ.: Վերականգնեալ Տնօրէն ժողովն ալ դադրեցուց վերոյիշեալ յոնցապարտները վանական իրենց բոլոր պատշտօններէն:

Այս ժողովին մեջ, ներկաներու քայա-
ծակ մեծամասնութեան փոքով Ս. Արուս-
յակ Տեղապան ընտրուեցաւ Գեր. Տ. Տիրան
Արեւայա. Ներսիսեան: Մինչեւ իր ժամանակը
գործերը պիտի շարունակէ վարել Գեր. Տ.
Սուրեն Եպս. Քեմմանեան, իբրեւ Ընդհ.
վարիչ Ս. Արուսյ Գործոց: Հոկտ. 2ի պաշ-

մական ժողովի մէջ ցանկում սեմեր արդէն իսկ իրենց բարի պնդումները սկսած ալ այս ժողովին մէջ: Այս ժողովով ի սպառ վերջ դրուեցաւ վանքին ներս հաստատուած անփոյր եւ արօւսովնա վարչութեան:

ՏԻՐԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ

Անկէ վերջ Միաբանութեան գլխաւոր օգնէր եղաւ հետապնդել Տիրան Սրբազանի վերադարձը: Այս նպատակով Շնորհիկ Նպս. եւ Ամմանի նախկին Հովիւ Կորիւն Վրդ. Հոկտ. 18-26 մնացին Ամման, մօտէն շփուած ունենալու համար կառավարական շրջանակներու հետ: Հոկտ. 20ին հնարաւոր եղաւ տեսնել Վեհ. Թագաւորը եւ ներկայացնել իրենց հետեւալ խնդրագիրը: Թագաւորը խոստացաւ հարցը բնական եւ պատշաճ սնորհներ:

ԵՆԴՐԱԳԻՐ ԹԱԳԱՆՈՐԻՆ

ՆՈՐԻՆ ՎԵՀԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ

ՀԻԻՍԷՅՆ ԹԱԳԱՆՈՐԻՆ ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ

ԱՄՄԱՆ

Վեհափառ Տէր,

Յանուն Վեհափառութեանդ արքայական բարձրը հովանին վայելող Երուսաղէմի Սրբոց Յակօբեանց Միաբանութեան եւ Յորդանանի հայ համայնքին՝ յարգանքով կուգանք երախտագրութիւն յայտնել Ձեր Վեհափառութեան մեզ շնորհած Ձեր բարեհաճ ուղարկութեան համար:

Նորին Վեհափառութեանդ այսօր կը ներկայացնենք այն վկայութիւնը, զոր Սրբոց Յակօբեանց Միաբանական Ընդհանուր Ժողովը, իր 1956 Հոկտ. 2ին Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքարանին մէջ գումարած օրինաւոր նիստին մէջ, որոշեց տալ ի մասին Գերշ. Տ. Տիրան Արքեպս. Ներսէսեանին, Ներքին Գործոց Նախարարութեան կողմէ՝ սուտերու եւ զրպարտութեանց նիւան վերայ՝ անոր զէմ տրուած Յորդանանէ վտարման հրահանգին կապակցութեամբ:

Գերաշնորհ Տ. Տիրան Արքեպիսկոպոս զիմեց Բարձրագոյն Ատեանին որ ընդունեցաւ անոր բացած դատին իրաւական հանգամանքը: Սակայն, ատոր հակառակ, Հոկտ. 9ին անիկա անակնկալօրէն Լիբանան վտարուեցաւ Երուսաղէմի վեհմ. Մահաֆըզին հրամանով:

Ասոր համար խորապէս վիրաւորուած է Հայոց Պատրիարքարանի Միաբանութիւնը եւ Յորդանանի ու արտասահմանի հայութիւնը: Վրդովուած է մեր Ներքին խաղաղութիւնը, վտանգուած կը գտնենք Յորդանանեան օրէնքներով պաշտպանուած մեր Պատրիարքարանին եւ մեր անձերուն եւ իրաւունքներուն ապահովութիւնը:

Նորին Վեհափառութենէդ խնդրաբար կը խնդրենք որ շնորհ ընէք ու հրամայէք որ Տիրան Արքեպիսկոպոս վերադառնայ իր տունը իր եղբայրներուն մօտ: Ատիկա ընելով պիտի վերահաստատէք մեր Ներքին խաղաղութիւնը, պիտի փարատէք զմեզ կրժող անձկութիւնները եւ պաշտպան հանդիսանալով Յորդանանի մէջ ազատութիւնը ժողովուրդէն փնտռուած արգարութեան ու իրաւունքի ապահովութեան, ցոյց տալով տաք աշխարհին թէ արդարեւ ոչ միայն զուժով եւ արդարութիւնն ու իրաւունքը տիրական են Հայրիմական Թագաւորութեան, մէջ Ձեր հովանի վայելող հաստատութեանց եւ ժողովուրդին աւար:

Առ այս աղօթող կը մնանք լիարժեք Վեհափառութեանդ, Թագաւորին, Մայր Թագաւորին, Հայրիմական ամբողջ զերդասանին, որ կը հաւատանք թէ հաւատարիմ ժառանգն է դուքի, արդարութեան եւ իրաւունքի այն բոլոր առաքիչ նշաններուն, որոնցմով այնքան զարգրուած էք Հայոց Պատրիարքարանի եւ ժողովուրդի մեծ բարեկամ ողբացեալ Արքուլլան Թագաւորը: Աստուած օրհնէ Ձեր Վեհափառութիւնը եւ անթառամ պահէ Արքուլլան Թագաւորին յիշատակը եւ իրմով սկսուած այս Հարստութիւնը, որուն եւ Ձեր Վեհափառութեան կը մնանք հաւատարիմ:

Ամենախորին ակնածութեամբ եւ յուսով
ակնկալութեամբ

ԱՆԴԱՄԲ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

(17 Ասորագրութիւն)

ԵՒ

ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔ ԵՐՈՒՍԱԳԵՄԻ

(Բազմաձեռքիւր ստորագրութիւններ)

Հոկտ. 21ին կարելի եղաւ տեսնել Յորդանանեան բանակի Ընդհանուր Հրամանատար Ապու Նուարը եւ Տիրան Սրբազանի ախորման պարագաները պարզել իրեն. ինչ եւս խոստացաւ հարցը աւելի հանգամանօրէն բնական եւ հաւաստիացուց որ Տիրան Սրբազան շուտով պիտի վերադառնայ:

Այցելութիւններ տրուեցան նաեւ Ներքին Գործոց Նախարարութեան, Ասիկանապետութեան, Ապահովութեան Նախարարին, Արքայական զերդասանի կարգ մը անդամներուն եւ նորընտիր Ներսիսեաններուն, որոնցմէ ոմանք կա՛մ սխալ տեղեկութիւններ ստացած էին եւ կա՛մ շատ նուազ տեղեկութիւն ունէին վաճառականի մէջ պնդող խնդիրներու մասին:

Հոկտ. 24ին տեղի ունեցաւ Տիրան Սրբազանի դասը Բարձրագոյն Ատեանի կողմէ:

վճիռը տուեցաւ Հոկտ. 26ին: Դարձեալ՝ Ասեանք զբաղեցաւ ոչ թէ խնդրոյն ետրեմք, այլ այն հարցով թէ վարչապետը կամ Ներքին Դորձոց Նախարարութիւնը կամ ոստիկանութիւնը իրաւունք ունե՞ին Տիրան Սրբազանը եւկրէն բռնի վտարելու: Ասեանք վճռեց թէ նման սնորհներուն մը վերապահուած էր միայն վեհ. Թագաւորին, եւ 15 օր ժամանակամիջոց տուեցաւ պատկան իշխանութեանց, իրենց առած քայլին օրինականութիւնը պաշտպանելու համար:

Մինչ այդ՝ Յորդանանու մէջ տեղի ունեցան երեսփոխանական նոր ընտրութիւններ, որուն հետեւանքով կազմուեցաւ նոր Դաճկին, եւ նոր նախարարներ պաշտօնի զլուխ անցան:

Եւ վազգեն Աբդ., զրկուեցան Պէյրութ, բարի լուրը անձամբ Տիրան Սրբազանին հաղորդելու եւ զայն երուսաղէմ հրաւիրելու Միաբանութեան կողմէ: Ասոնց ընկերացան, կամաւոր կերպով, հետեւեալ աշխարհական ազգայինները, Տիրան Սրբազանի վերադարձին ընկերանալու գովելի տաճարութեամբ: — Տիրաք Մելքոն Պապիկեան, Նուպար Ասեմեան, Բիւզանդ Բեքիւթեան, Լեւոն Շեօմէկեան, Յովակիմ Պատմանեան, Յովհաննէս Թագաւորեան եւ Նշան Թադէոսեան՝ երուսաղէմէն: Իսկ Ամմանէն գացած էին Տիրաք Յակոբ Պերպէրեան, Պետրոս Տումանեան եւ Բիւզանդ Զօրպանեան: Պր. Մեսրոպ Երկար նախապէս գացած ու վերադարձած էր:

Տիրան Սրբազան կ'ընդունուի յոգնախուռն բազմութիւնէն:

Նոյ. 5ին, Սուրէն եւ Շնորհք Սրբազաններ, Զօն Ծ. Վրդ. եւ Տիրայր Վրդ. Ամման մեկնեցան, թէ՛ շնորհաւորելու նորընտիր վարչապետը եւ Ներքին Դորձոց Նախարարը եւ թէ՛ հետապնդելու Տիրան Սրբազանի վերադարձի հարցը: վարչապետը հաւաստիացուց որ Տիրան Սրբազան կը վերադառնայ ուր թէ՛ օրէն: Արդարեւ, Նոյ. 10ին վերջանի մը օրէն: հրամանագիր ելաւ որ Տիրան նախագահէ հրամանագիր ելաւ որ Տիրան Արեւիկ. կրնայ վերադառնալ: Յաջորդ օր, Միւսոն Վրդ., Կորիւն Վրդ., Զաւէն Վրդ.

ՎԵՐԱԴԱՐՁ ՏԻՐԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆԻ

Նոյ. 15ին, Ս. Յակոբեանց Միաբանութիւնն ու Սալիմանայութիւնը ապրեցան իրենց ամենէն խանդավառ եւ երջանիկ օրէն մէկը: Նախապէս վաճառի առաջ դուռը եւ Պատրիարքարանի մուտքը շրջապատեցին զարդարուած էին զաւար հիւրերով եւ ծաղիկներով՝ յարգանքով կողմէ: Ս. Թարգմանչաց վարժարանի Շրջանաւարտից Միութիւնը ծաղկազարդած էր Մայր Տաճարի գաւթի

վանդակորմը, որուն մեջեղը ծաղիկներով գրուած էր «բարի գալուստ»։ Այս վերառութեան վերեւ դրուած էր Տիրան Սրբազանի կենդանագիրը։ Իսկ Պատշաճաբարանի մուտքին վերեւ զետեղուած էր Վեհ. Հիւսէյն Քազաւորին փառաւոր նկարը։ Նոյն օրը մինչեւ երիւթ դիմաւորութեան զացին Պատշաճաբարանիս կողմէ, Գեոր. Տ. Տ. Հայկազուն եպս., Ասողիկ եւ Հմայեակ ծայրագոյն վարդապետներ, Աւագ Քարզման Հոգ. Տ. Հայկա. սեր եւ Հոգ. Տ. Վարուժան վարդապետներ,

վերադարձող հոգեւոր իշխանաւորք։ Հաւատակ գրեթէ դրուած արգելիքն աղանձներ բացուեցան։ Մասալներ մտրուեցան վանքի սառց դրան շեմքին։ Մայր Տանարի արտաքին գաւիթին մէջ, արշապատուած ծովածաւալ բազմութեամբ, Տիրան Սրբազան զգեսաւորուած, «Հրաշափառ»ով առաջնորդուեցաւ եկեղեցի, ու Ս. Դիմադրի մասրան մէջ իր ուխտը ընելէ ետք, եկեղեցւոյ դռան իր ձայնը եւ պատգամը լսելի բրաւ ժողովուրդին։

Ս. Յակոբայ գաւթին մէջ Տիրան Սրբազան (մտնելու մէջ) ու ժողովուրդին հետ ժողովուրդին։

ինչպէս նաեւ շատ մը ազգայիններ ինքնաշար կերպով։ Սրբազանի ժամանումէն կէս ժամ սուաջ Ս. Յակոբայ զոյգ զանգակներ կը հնչէին արդէն հեռուագին։ Երեկոյեան ժամը 5ին հասաւ տարագրեալ Տիրան Սրբազանը, 18 ինքնաշարներու շարքով։ Պէյրուսէն իրեն ընկերացած էին նաեւ Տ. Բաբգէն Վրդ. Վարժապետն եւ իր հայրը, «Նայիրի»ի խմբագրական կազմէն Պր. Պօղոս Սնապեան եւ Տիրան Սրբազանի եղբայր Գեորգ եւ Բոյր։ Մարիամ։ Ընդունուեցաւ ժողովրդային աննախընթաց խանդավառութեամբ։ Հայ Աթոռի հազիւ կրնային զսպել նենդ բազմութիւնը, որ աւելի մօտէն կ'ուզէր տեսնել եւ աւելի ուժգին ծափահարել իր

Հետեւեալն է Տիրան Սրբազանի եկեղեցւոյ մէջ խօսած պատգամը. —

«Ե՛րեկ, Տե՛ր, յուսացայ. մի ամաչեցից յաւիտեան»։ «Ով Տե՛ր, Զու վրաց դրի յայտ. Թող մի տար որ ամենամ»։ Եւ արդարեւ բոլոր անոնք որոնք իրենց յայտը Աստուծոյ վրայ կը դնեն, Անոր կամքը իրենց հոգիին խորը անթեղուած ուրին եւ այդ կամքին համաձայն կը գործեն։ Երբեք իրենց կեանքին եւ իրենց գործին մէջ պիտի չամչանան։ Ամենք ալ գիտէք. սիրելի ժողովուրդ եւ Միաբան սիրեցեալ եղբայրներ. Թէ մեր այս Ս. Աթոռը որքա՛ն սիրելի եւ պաշտելի է ամենուս, ինչքան կարեւոր է ան մեր հոգեւոր. ազգային եւ եկեղեցական կեանքին մէջ. ինչպէս նաեւ այս Ս. Զաղարի կեանքին մէջ. Բարոյական, հոգեւոր եւ ազգային մեծ գանձ եւ հարստութիւն է ան մեզի համար։ Այս վերջին ամիսներուն անոնք որոնք այս Ս. Աթոռին սիրով եւ

Նախանձովը վառեցան եւ շարժեցան. եւ ուղեցին որ այս Աթոռը իր բարձրութեան վրայ մնայ մեր բոլոր ժողովուրդին սրտերուն մէջ. անոնք խօսեցան, շարժեցան եւ գործեցին իրենց յոյսը դնելով Աստուծոյ եւ նաեւ մեր գօրաւոր սուրբին՝ Ս. Գլխազիր Յակոբ Առաքելայի բարեխօսութեան վրայ, որ իր գալուի գէմբովը եւ իր խորունկ աչքովը, այս սրբափայլին մէջէն կը դիտէ ինչ որ կը դառնայ իր շուրջը ու կը համբերէ. եւ սակայն միշտ այս Աթոռը իր վերիփայլումներուն մէջ ուղիղ ճամբուն վրայ կը գնէ. եւ անոր վերելքին համար մեր Տէր Յիսուս Զրիստոսին բարեխօսել չի դադարիր:

Սիրելի ժողովուրդ, գիտեմ թէ այս վերջին ամիսներու ընթացքին Ձեր հոգիները ի՞նչ խորունկ սերերէ, ի՞նչ խորունկ հաւատարմութիւններէ շարժեցան: Ձեզ ազգային զգացումը, Ձեր բրիտանիա կան հոգին — անոնք էին որ Ձեզ մղեցին այն նախանձախնդրութեան գոր ցոյց տուիր. եւ մեր Սիւս-

րադատ, կառավարութեան, որ թէպէտեւ սկիզբը սխալ կարծիքներէ առաջնորդուեցաւ, բայց ի վերջոյ արդարութիւնը իր սեղը բերաւ որպէսզի մեր Աթոռը իր հինաւուրց օրէնքներու եւ աւանդութեանց համաձայն իր պաշտօնը կատարէ, որպէսզի իբրեւ Ս. Զաղաքի կարեւոր սրբափայլերէն մէկը, իր պայծառութիւնը եւ մեծութիւնը շարունակէ, Ասոր համար մեր շնորհակալութիւնը եւ երախտագիտութիւնը կը յայտնենք մեր կառավարութեան, որ իմ վերադարձն առաւունջ եւ կարելի ընծայեց:

Սիրելի ժողովուրդ, հիմա որ մեր Աթոռը իր ներքին խաղաղութիւնը գտաւ, հիմա որ մեր փափարները իրենց վախճանին կը յանգին, մեզի համար կը սկսի նոր շրջան մը: Այս կարճ շրջանէն ետքը կը սկսի խաղաղ աշխատանքի կանոնադրութեանց շրջանը: Ձեր նախանձախնդրութիւնը իր բարի պատգամ տուաւ եւ այլեւս առանձն է որ ամէնքս ալ համադարձինք եւ հանդարտութեան ու խաղաղութեան մէջ սիրոյ եւ կանոնաւորութեան մէջ մեր Ս. Աթոռը իր քնականան կեանքը եւ գործունէութիւնը վերագտնէ: Այս է իմ խնդակն նաեւ իմ բոլոր սիրելի միտաբանակից եղբայրներուս. եւ վստահ եմ բոլոր մեր սիրելի եւ պատուական ժողովուրդին շանկութիւնը: Այսօր դարձեալ յիշենք սաղմոսի համարը, շարունակ դէնքը մեր յոյսը Աստուծոյ վրայ. եւ այդ յոյսին երթալով մեր Տիրոջ եւ ջանքեր չի խնայենք, որպէսզի երբեք Աստուած մեզի չամչնէ, վստահ եմ որ ամէնքդ ալ Ձեր Տակաւոր բարձր կը բռնէք, եւ Ձեր կեանքին մէջ երբեք ամէնալու պատճառ մը չունիք այն եռանդին եւ նախանձախնդրութեան համար՝ զոր ցուցուցիր, մղուելով սէրէն մեր Ս. Եկեղեցւոյն մեր ազգին եւ մեր այս Ս. Աթոռին: Մեր Սիւսրան եղբայրները, պատուական զինուորեալ անդամները այս Ս. Ռախմի անոնք եւս իրենց շահաւոր բաց իրենց սրտերը մարտը անշուշտ պիտի բալեն միասին պաքտակալութեան ճամբայէն: Աստուած մեր ամենուս օգնական ըլլայ եւ օրհնէ զձեզ ամէնքդ սիրելի ժողովուրդ. մեր բարեպաշտութեան մէջ, մեր ազգասիրութեան եւ այս Ս. երկիրն հաւատարմութեան մէջ եւ մեզի տայ իր երկնաւոր շնորհները առատօրէն այժմ եւ յախեան եւ յախեանից: Ամէն:

Տիրան Սրբազանի պապամբ Եկեղեցւոյ մէջ:

բան եղբայրները իրենց անձերը զոհեցին. որպէսզի այս մեր Ս. Հաստատութիւնը իր կարգին ու կանոնին մէջ մտնէ. որպէսզի իր դերին եւ պաշտօնին մէջ մնայ ու համեմէ մեր Եկեղեցւոյ եւ ժողովուրդին ընդարձակ կարիքներուն, մեր Միաբան եղբայրները ողջմտութեամբ, խմատութեամբ եւ բաշտութեամբ եւ առանց յոգնութիւն գիտնալու. իրենց նպատակը բոլորով իրենց աչքին եւ իրենց հոգիին առջեւ. բալեցին. եւ դուր. սիրելի ժողովուրդ, ամէնքդ ալ անշուշտ երջանիկ եղար անոնց հետ: Ձեր ցուցուցած նախանձախնդրութիւնը անշուշտ ամէն գնահատութեան վեր է: Մենք սակայն պարտք ունինք նաեւ մեր շնորհակալութիւնը յայտնելու մեր արդա-

Ապա, «Յիսուսեան զՏէր» շարականը երգելով Միաբանութիւն եւ ժողովուրդ բարձրացան Պատրիարքարան, ուր Տ. Սուրեն եպս. ի գլխաւ Միաբանութեան եւ համայն ժողովուրդին, լրաւ բարի գալուստի խօսեց: Տիրան Սրբազան պատասխանեց շնորհակալութեամբ եւ գնահատեցով այն արիական կեցուածքին եւ աշխատանքին համար՝ զոր Միաբանութիւն եւ ժողովուրդ ի գործ դրին իր վերապահին համար: Հետեւեալն է Տիրան Սրբազանի Պատրիարքարանի մէջ խօսածը. —

«Սիրելի Միաբանակից եղբայրներ եւ Սիրեցեալ ժողովուրդ»

քննելու մեր նկատմամբ իրենց համարումը երբեք չպահանջեցին: Աստուած մեր ամենուրեք հետը բլրայ, եւ Ս. Աթոռը հաստատ պահէ. Ամէն»:

Այս ամէնք իւրենց խնդակցութիւնը եւ շնորհատրութիւնները յայտնեցին Տիրան Սրբազանին՝ աջանամբոյրով, եւ դժուարաւ բաժնուեցան դահլիճէն:

Նոյեմբեր 17ի Շաբաթ օրը գումարուեցաւ Միաբանական ժողով, ուր ներկայ էին Յորդանան զսնուող բոլոր Միաբան Հայրերը բացի մէկէն, ընդամենը 24 հոգի: Անգամ մը եւս Տիրան Սրբազան յոսկայս միաձայնութեամբ հռչակուեցաւ Պատ. Տեղապահ Ս. Աթոռոյ: Նոյն երեկոյին տեղի ունեցաւ Միաբանական Սեղան, ուր Միաբաններ եւ աշխարհիկ ներկայացուցիչներ յայտնեցին ի-

րենց խնդակցութիւնը այս երջանիկ վերադարձին առթիւ:

Ամենէն վերջ խօսեցաւ Նորնիւր Տեղապահը: Սրբազանը իր խօսքի ընթացքին մեակեց սա զաղափարը քե, իր գալուստին առթիւ եղած ժողովրդային ուրախութեան արձայնութիւնները ինք կը վերագրէ առաւելաբար կոստուելու վսանգին ենթակուած ազգային եւ Միաբանական կարեւոր իրաւունքի մը վերահիւրացման: Այդ հիմնական իրաւունքը պաշտպանուած է Ֆերմաններով եւ վերածուած է գրեթէ միջազգային օրէնքի զօրութիւն ստացած Status Quo-ի: Ս. Յակոբեանց Միաբան մը անկապտելի իրաւունք ունի իր հոգեւոր տան մէջ բնակիլ՝ որչափ ասէն նա հաւատարիմ է երկրի օրէնքներուն եւ իր Միաբանութեան կանոններուն:

ՀԵՌԱԳԻՐ Ս. ԷԶՄԻԱՍՆԷՆ

Հեռուեալ հեռագիրը ստացուած է Ս. Էջմիածնէն զոր կը դնենք իբրեւ եզրափակում այս հազնա գին՝ որ ունի պահեց Ս. Աթոռոյ Միաբանութիւնը եւ Յորդանանի հայ ժողովուրդը անցնող երեք ամիսներու ընթացքին:

Ս. Էջմիածին, 14 Նոյեմբեր 1956

Գեր. Տ. Սուրեն Եղա. Քեմմանեան
Պատրիարքարան Հայոց
Ներսիսապետ

Դժբախտ կացութիւնը նեղեցեալ պարզուեցաւ մեզ համար, խոր հիասթափութիւն եւ վիշ պատճառելով մեզ: Կը հաստատենք Ձեր 16 Հոկտեմբեր բուակիր նամակը, զոր ստացանք 29ին: Դո՛հ եմ որ օրինաւոր մեծամասնութեամբ հաստատեմ եւ ներքին խաղաղ վիճակ: Կը յանձնարարենք շուտափոյր կերպով կատարել պատրիարքական ընտրութիւնը: Մեր բելադրանքին վրայ, եղիւք Արքեպիսկոպոս խոստացաւ ի շահ նկեղեցւոյ քառուիլ ամէն գործէ եւ մեկնեցաւ ներսով: Կոչ կ'ընենք բոլոր Միաբաններու պահպանել ներքին միութիւնը՝ առաջնորդուած Աստուծոյ պատուիրաններէն եւ նկեղեցւոյ շահերէն: Ձեզ յաջողութիւն մաղթելով եւ օրհնութեամբ

ՎԱԶԳԷՆ Ա.

Կարողիկոս Ամենայն Հայոց

ԽՆԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

Գեր. Տ. Տիրան Սրբազանի վերադարձը հաղորդուած էր Նուիրապետական Աթոռներու եւ Բանի մը անձնական բարեկամներու արտեղմ. ստացուած են հեռուեալ հեռագիրները:

Ս. Էջմիածին, 17 Նոյեմբեր 1956

Գեր. Տ. Սուրեն Եղա. Քեմմանեան
Պատրիարքարան Հայոց

Ներսիսապետ

Մեզանց կ'ողջունենք Տիրան Արքեպիսկոպոսի վերադարձը Ներսիսապետ: Տեք ընդ Ձեզ: Հաստատեցէ 13 Նոյի մեր հեռագիրը:

ՎԱԶԳԷՆ Ա.

Կարողիկոս Ամենայն Հայոց

Կ. Պոլիս, 16 Նոյեմբեր 1956

Նիւ Եւրթ, 19 Նոյեմբեր 1956

Դեր. Տ. Տիրան Արեւադ. Ներսիսյան

Դեր. Տ. Սուրեն Եպս. Քեմհանեան

Պատրիարքական Տեղապահ

Վանք Հայոց

Երուսաղէմ

Երուսաղէմ

Ձերմ շնորհաւորութիւններ, օրագին մաղբանքներ. աստուածային օրհնութեամբ արդիւնաւոր յաջողութիւն. եղբայրական ողջագոյւրմամբ

Մեծ գոհունակութեամբ իմացանք լուրք Տիրան Արեւադիսկոպոսի Երուսաղէմ վերադարձին եւ Ձեր Միաբանութեան նախաձեռնութիւնը եւ անվանող պայմարը վանք մաքրելու համար անխիղճ, անաժառանգ ուժերէ: Կ'ակնկալենք Ձեր Միաբանութեան ապագայ յաջողութիւնները ի պահպանութիւն մեր Մեթափայտեան եւ Ձեր կառնուր դերը մեր Ս. Նկեղեցիին համար: Կրնաք վստահիլ մեր աղօթքներուն եւ մեր բարոյական ու նիւթական օժանդակութեան:

ԳԱՐԵԳԻՆ ՊԱՏՐԻԱՐԺ

ՏԱՏՈՒՐ ՏԱՏՈՒՐՆԱՆ

Դանիւր, 17 Նոյեմբեր 1956

Դեր. Տ. Տիրան Արեւադ. Ներսիսյան

Ֆրէզո, 15 Նոյեմբեր 1956

Պատրիարքարան Հայոց

Երուսաղէմ

Վանք Հայոց

Երուսաղէմ

Հրեւումանով տեղեկացանք Ձեր վերադարձի մասին: Մեր եղբայրական ցանկութիւնն է Ձեզ տեսնել Պատրիարքական Աթոռին վրայ: Ձեզի կը մաղբենք առողջութիւն եւ յաջողութիւն:

Իմ ամենաաւանդին շնորհաւորութիւններս Ա. Քաղաք Ձեր վերադարձին աղբիւ եւ մեր երախտագիտութիւնը Յարգանքի Կառավարութեան արգարատքութեան համար. բոլրէք Տայ Ձեզի եւկար եւ երջանիկ կեանք, որպէսզի մենք կարենանք վայելիլ Ձեզ:

ՄԱՍԲԵՐԷ ԱՐԲԵՊՍ. ՍԻՐՈՒՆԵԱՆ

Ա. Գ. ԵԱԶԷՃԵԱՆ

Առաջնորդ Հայոց Եգիպտոսի

Միլան, 18 Նոյեմբեր 1956

Տիբոյթ, 19 Նոյեմբեր 1956

Դեր. Տ. Զգոն Մ. Վրդ. Տեր Յակոբեան

Դեր. Տ. Տիրան Արեւադ. Ներսիսյան

Վանք Հայոց

Պատրիարքարան Հայոց

Երուսաղէմ

Երուսաղէմ

Շնորհաւորութիւններ Ձեր Տեղապահ ընտրութեան աղբիւ: Մեր անձկութիւնը փառաւեցաւ. կը հրեւումենք Ձեր վերադարձին համար որ արգարութեան յազրանակն է: Մեր օրագին մաղբանքները պատրիարքական ընտրութեանց խաղաղ վերջաւորութեան համար:

Մեծ ուրախութեամբ իմացայ Ներսիսյան Արեւադիսկոպոսի Երուսաղէմ վերադարձը, ի գլուխ իր պաշտօնին: Եւ շատ մեծ յոյս դրած եմ Ներսիսյան Մեթափայտին վրայ: Իսկապէս շնորհաւորութեան արժանի էք այս գործը գլուխ հանող Միաբանները: Երուսաղէմը ազատեցիք իր սրբութիւններով: Հազար ապրիլ: Կը խնդակցիմ Ձեզ եւ կը շնորհաւորեմ ամենիդ: Կը յուսամ որ պատրիարքի ընտրութիւնն ալ կ'ընենք առանց յապաղումի:

ԱԼԵԿՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ԼԻԻՍԻՍԵԱՆ

Տեղեկագիր Ս. Աթուռայ Նուիրակուբեան

յԱմերիկա

Գերաշնորհ

Տ. Սուրեն Ս. Եղս. Քէմհանեան

Բնդհ. վարիչ Գործոց Ս. Աթուռայ
և Նախագահ Պատ. Տնօրէն Ժողովոյ

Ս. Աթուռ

Սրբազան Հայր,

Աւարտած ըլլալով յԱմերիկա Ս. Երուսաղէմի
Նուիրակուբեան մեր գործը, կը ներկայացնենք
հետեւեալ տեղեկագրութիւնը:

Զերդ Բարձր Սրբազնութեան և Պատ. Տնօրէն
Ժողովէն մեզի վստահեալով սոյն պաշտօնը իրա-
գործեցինք հովանաւորութեամբ Ամերիկայի մեր
զոյց Առաջնորդարաններուն: Առաջին օրէն իսկ
թէ Արեւելեան Ամերիկային Առաջնորդ Գեր. Տ.
Մամբրէ Ս. Արքեպս. Գալֆան և թէ Գալֆոր-
նիոյ Առաջնորդ Գեր. Տ. Շնորհք Ս. Եղս. Գալուս-
տեան մեր և մեր գործին նկատմամբ ունեցան
բարեացակամ և քաջաբերող լիբարերմունք:
Իրենց այս լիբարերմունքը վարակիչ եղաւ նաև
բոլոր եկեղեցական մարմիններուն և պաշտօնէ-
ութեանց: Ատիկա յայտնապէս երևան եկաւ Արե-
ւելեան Ամերիկայի 1954 տար. ոյ Երեսփոխա-
կան Ժողովին, ուր մեզ առիթ տրուեցաւ ներ-
կայացնել Առաքելական Ս. Աթուռին տաղնապը:
Երեսփոխական Ժողովը միահամուռ գնահատեց
Հայ Երուսաղէմի ազգային և եկեղեցական մեծ
նշանակութիւնը, ու անոր կատարած բարեբար-
դերը մեր կեանքէն ներս, ու որոշեց անլիբա-
պա՛ն աջակցութիւն և հովանաւորութիւն Ս. Ե-
րուսաղէմի Նուիրակութեան մեր գործին: Ապա
Առաջնորդարանի հրահանգներով նշանակուեցան
զանազան ծախսերու մեր այնպիսութեան և հան-
գանակութեան թուականները: Նիւ Եօրքի ՆԵՐ-
Շանի հանգանակութիւնը վարելու համար ըն-
տրուեցաւ Սուրբ Երուսաղէմի Օմանկակութեան
Յանձնախումբը: Նմանօրինակ մարմիններ ունե-
ցանք նաև կարգ մը ծախսերու մէջ, իսկ ուրիշ
ծախսերու ալ Հոգաբարձութիւնները եղան մեզ
աշխատակից հանգանակութեան գործին ընթաց-
քին: — Նոյն անմասն տնօրինութիւններ եղան
նաև Գալֆորնիոյ Ս. Առաջնորդին Տ. Շնորհք
Եղս.ին կողմէ:

Այս կարգադրութիւններէն յետոյ մեր Նուի-
րակութեան պարտականութիւնը իրագործեցինք

երկու հասկացողութեամբ ա) Բառնական, Բ) Տրե-
ստական:

Ա) — Բառնական. — Հիւսիսային Ամերի-
կայի և Գանատայի մեր զոյց թեմերուն մէջ այ-
ցելեցինք մօտ 50 քաղաքներ: Պատարագեցինք,
քարոզեցինք, դասախօսեցինք մեր եկեղեցւոյ
հաւատացեալներուն, եկեղեցասիրաց, երիտա-
սարգաց, Տիկնանց, Արանց, Ազգային և եկեղե-
ցական զանական կազմակերպութիւններուն, թէ
մեր խօսքով, թէ ժապաւեններու օգնութեամբ,
և թէ Հայ և օտար մամուլին մէջ մեր կողմէ
ստորագրուած ընդարձակ յօդուածներով ներկա-
յացուցինք բոլորին մասնաւորաբար Ս. Երուսա-
ղէմի Պատրիարքութեան պատմական, կրօնա-
կան, կրթական ազգային և միջազգային կարե-
ւորութիւնը մեր եկեղեցական և ազգ. կեանքէն
ներս, կը հաստատենք անվարան օր մեր տկար
խօսքով տունը Ամերիկահայ մեր սիրելի հա-
րադատներուն մեր եկեղեցական և ազգ. հպար-
տութեան լաւագոյն փաստը եղող Հայ Երուսա-
ղէմի փառքը: Օղտագործելով այս առիթը աշ-
խատեցանք Ամերիկահայ մեր երիտասարդ սե-
րունդին փոխանցել ընդհանրապէս Ս. Էջմիածին
Մայր Աթոռոյ և Հայց. Եկեղեցւոյ, Հայ Ժողո-
վարի և անոնց արժէքներուն սիրոյ կրակը:

Բ) — Տեստական. — 1954 Նոյեմբերին, երբ
որպէս Նուիրակ Ս. Երուսաղէմի կը հասնէինք
Ամերիկա, մեր ամենասիրելի Ս. Աթուռ կը գրու-
նուէր անտեսական տաղնապալի կացութեան մը
առջև, որպէս հետեանք Ս. Քաղաքի քաղաքա-
կան այն զրուսթեան, որուն պատճառով անօդ-
տագործելի կը մնային Ս. Աթուռի տնտեսութեան
հիմք եղող հաստութարեր կալուածները, առաւել
Ս. Աթուռին վրայ ծանրացած կը մնար Սրբա-
շէրական պատերազմէն աղէտուած 1000 Հայ
գաղթականներու անտեսական, բարոյական, կրթ-
թական կարիքներու մատակարարումը:

Յանուան Առաք. Ս. Աթուռոյ զիմեցինք Ամե-
րիկահայ Ժողովուրդի օգնութեան Իւրաքանչիւր
ծախէ ներս կազմակերպուեցան առանձին հան-
գանակութեան ձեռնարկներ, ու նաև տեղական
ոյժերու աջակցութեամբ կատարեցինք անհատա-
կան զիմումներ: Մեր Ժողովուրդը ամէն տեղ
մեզ զիմումօրց արտաբախ Նուիրատուութիւն-
ներով, որոնք մեր հանգանակութիւնը արդիւ-
նաւորեցին հետեւեալ պատկերով: —

	Տոլար	ՍՏԵՐ
Նիւ Եօրբի հանգանակութեան արդիւնք	20 . 080 . 00	
Եռնիւրն Սիդիի	3 . 200 . 00	
Բաթերսընի	1 . 080 . 00	
Պինկհէմթընի	656 . 00	
Նիւարբի	1 . 105 . 00	
Թրոյ եւ Ալպընի բաղարներու	1 . 580 . 00	
Մանչէսթըրի հանգանակութեան	100 . 00	
Սերալիւսի	630 . 00	
Նիւակարա Ֆոլզի	560 . 00	
Պոստոնի	6 . 260 . 00	
Ուաթթըրթաունի	7 . 314 . 00	
Լոզէլ, Լորէնս Հէյվըրհիլ բաղարներ	2 . 850 . 00	
Ուստրի հանգանակութեան արդիւնք	4 . 360 . 00	
Սփրինկֆիլտի	440 . 00	
Բրաքիաէնսի	7 . 268 . 00	
Ուէսթ Ֆիլաթեմֆիլոյ	7 . 616 . 00	
Նորթ Ֆիլաթեմֆիլոյ	3 . 020 . 00	
Բիցսլըրկի	540 . 00	
Ռիչմոնտի	700 . 00	
Մայամիի	1 . 007 . 00	
Ուաշինթընի	1 . 250 . 00	
Պրիմորդի	740 . 00	
Նորուորի	60 . 00	
Հարթֆորտի	400 . 00	
Նիւ Պրիմընի	530 . 00	
Տիտրոյթի	13 . 625 . 00	
Էլիվլէնտի	3 . 630 . 00	
Շիրակոյի	2 . 880 . 00	
Էվլնըսթընի	2 . 240 . 00	
Ուէսթ Բուլմընի	215 . 00	
Ուորիկընի	610 . 00	
Ռէյսիւնի	1 . 600 . 00	
Միլուորիի	705 . 00	
Ուէսթ Ալիսի	1 . 480 . 00	
Սէնթ Լուիզի	50 . 00	
ԳԱՆԱՏԱ, Սէինթ Բաթարինզի	282 . 00	
» Թորանթոյի	1 . 500 . 00	
» Մօնթրէալի	1 . 215 . 00	
ԳԱՆՖՈՐՆԱ		
Ֆրէզնոյի հանգանակութեան արդիւնք	7 . 720 . 00	
Եդէմի	1 . 655 . 00	
Ֆաուլըրի	1 . 390 . 00	
Ռիսլիի	1 . 035 . 00	
Լոս Անճէլըսի	8 . 336 . 00	
Բասաթինայի	2 . 100 . 00	
Սան Տիակոյի	207 . 00	
Սան Ֆրանչիսկոյի	2 . 046 . 00	
Օրլէնտի	1 . 100 . 00	
Սարբամէնթոյի	1 . 843 . 00	
Սթարթընի	40 . 00	
Սանթօգէի	35 . 00	
Հայ Կրթական Հիմնարկութենէն	1 . 000 . 00	
Փոխադրելի		131 . 915 . 00
		131 . 915 . 00

ՋԱՆԱԶԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷ՛ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐԷ՛:

	Տոլար	Անքր
փոխադրեալ		131 . 915 . 00
Եկուպի Նիւլպէնկեան Հիմնարկութիւն՝ Ժառանգ․ վարժարանին	5 . 000 . 00	
" " " Ս. Թարգմանչաց վարժ․ին	2 . 000 . 00	
վարդանանց Աստևաներու Եղբայրակցութիւն "	3 . 000 . 00	
Հատիրը վարդանանց կազմակերպութիւն՝ Ժառ. եւ Ս. Թյգ․ վարժ․ին	1 . 248 . 00	
Մարի Պայլով կասկէն — ձեռամբ հեր. Տ. Տիրան Ս. Արթուս-ի	1 . 450 . 00	
Պրուրիինի Տիկնանց Բարեսիրաց Միութիւն՝ Ժառանգ․ վարժ․ին	200 . 00	
Համահերաստածայոց վերաշինաց Միութիւն	5 . 000 . 00	
Մալաթիոյ Հայր. Միութիւն	500 . 00	
Կիւրինի " "	500 . 00	
Քէտրիկի " "	500 . 00	
Եղոկիոյ " "	325 . 00	
Խազմաշէնի " "	300 . 00	
Զմշկաճագի " "	300 . 00	
Այնթաօի " "	200 . 00	
Բալու Փողին " "	200 . 00	
Մարաշի " "	150 . 00	
Բիւթանիոյ " "	100 . 00	
Բալու Շաշի " "	100 . 00	
Հիւսէյնիկի " "	100 . 00	
Արմաունի " "	100 . 00	
Քղիի " "	50 . 00	
Այգոյանական Հաճաջիր	35 . 00	
Բաղէշ-Ղուլթիկի Հայր. Միութիւն	25 . 00	
Սորսուրի Տիկնանց Միութիւն		21 . 583 . 00
Համագումար մեր հանգանակութեան		153 . 498 . 00

Ուշին 151.498.00 տալարի գումարը գանձած և նուիրակութեան
ծախքերը զեղչելով, մնացեալը ամբողջութեամբ հաշուակցած կամ
փոխանցած ենք Ս. Աթոռ:

Վերադառնալու համար ինքնաշարժիչը հեռացվեց Երևանից և տեղափոխվեց Երևանի Կոմիտասի անվան երաժշտական դպրոցի դպրատանը, որտեղ այն պահպանվում է մինչև ներկայից։

ճարը կը հասնի
Որով երբ ատրիններ յետոյ մեր նստի բազուկէն ընդհանուր
արդիւնքը կ'ըլլայ:

Խոստատւմեհ բռւ մասին տես յաջորդ, յատուկ գլուխին մէջ:

ՆՈՒՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԾԱԽՔԵՐ. —

Լաւ Անճէկըս, Տիւթրոյթ, Յիւտեիֆիա, մեր կոչերու ծայ- նաստիւման	85 . 00
Ճամբորդական ծախքեր, յԱմերիկա և Եւրասաղէմէն Ամե- րիկա երթուղործ	2 . 660 . 00
Թղթակցութիւնք (6000 կոչերու առաքումը ներառեալ)	420 . 00
Հեռածայն և հեռագիր	290 . 00
Գրեւեական պիտոյք	30 . 00
Նուիրակին տնիշագիրն շարաթական 50 տուար	4 . 800 . 00
Տպագրականք (կոչեր, ստացադրեր, յայտարարութիւններ	450 . 00
նաև սխեմայի մեքենայի ծախքեր)	120 . 00
Մանր ծախք	735 . 00
Հօթէլներու	150 . 00
Զոհոտի	
	9 . 740 . 00
	9 . 740 . 00

ՎԱՆՔԻ ՀԱՄԱՐ ԵՂԱՆ ԱՅԼ ԵՄԻՔԵՐ՝ —

Տոլար ԱՆԵՐ

փոխադրեալ

9.740.00

Ս. Աստուածածնայ եկեղեցի. լապտերներու, մեքենաներու և ալպոմներու առաքման	220.00	
Անթիլիաի զարկման քին. վճարուած Տիգրան Սարաֆեանի տարեվճարը	385.00	
Ս. Թարգմանչաց վարժարանին համար գնուած մեքենաներ	430.00	
Ս. ԱԹՈՌԻ ԿԱԼՈՒԱՆԻ ԳԵՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԵՂԱՆ ՎՃԱՐՈՒՄՆԵՐ Կիւրիւնիւան Նուիրապետութիւն	5.000.00	
Կալուածի թափուի և քորթորէշէնի կազմութեան ծախքեր	643.00	
Կալուածի նկարահանման և այլ մանր ծախքեր	47.36	
Փաստաբանին աշխատավարձը	500.00	
Կալուածին հետ փոխանցուած ածուխի և այլ զոյլից փոխ- արժէք, ու նաև յաջորդ տարուան կառավարական թէքէն մաս մը վճարեալ	791.04	
Կալուածի արժէքին և կտակ դումարներու, տարբերու- թիւնը վճարեալ Նուիրապետութեան արդիւնքէն	2.180.20	10.197.20
Ս. ԱԹՈՌԻ, փոխԱԵՅՈՒԱՆ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐ ՎԱՆԻՆ Ժառանգութեան և Ս. Թարգմանչաց վարժարաններուն	98.265.00 31.265.00	129.530.00 149.467.20

Ընդհանուր մուտք Նուիրապետութեան

153.498.00

Ընդհանուր ելք

149.467.20

Դրամատան մէջ ի պահ մնացած գումար

4.330.80

Վանն Նորդուքեան Ս. Յակոբեանց

Մայր Տանարին

Սոյն գումարը ի պահ կը մնայ NEW YORK-ի Manufacturers Trust Bank-ի մէջ:

Նուիրապետութեան այս հաշուէն զատ գանձած ենք նաև Դաւիթ Տ. Մի-
նասեանի ժառանգութիւնը Տոլար 47.569.80 Աէնթ որ նոյնութեամբ յատկա-
ցուցած ենք մեր կալուածի գնման:

Մեր հաշիւները երկուքնուքն են Ամերիկայի զոյգ Առաջնորդարաննե-
րէն նշանակուած Բանանախումբերու կողմէ: Պատրաստ ենք Պատ. Տնօրէն
Ժողովին քննութեան ևս ենթարկել մեր հաշուետետրերը կցորդ փաստաթուղ-
թերով միասին:

ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐ ԺԱՌԱՆԳԱՌՈՐԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
ՀԱՄԱՐ. — Ժառանգաւորաց վարժարանը գտնէ
յառաջիկայ քանի մը տարիներու ընթացքին,
տնտեսական մտահոգութենէ փրկած ըլլալու մը-
տադրութեամբ, յատուկ աշխատանք կատարե-
ցինք, գտնելու բարերարներ, որոնք տարեկան

500 տոլարի Նուիրատուութեամբ յանձն առնեն
աշակերտի մը տարեկան ծախքերը: Այս ձեով
Ժառանգաւորաց վարժարանէն որդեգրուած ե-
ղան 24 սաներ, հետեւեալ եկեղեցատէր ազգային-
ներէն: —

Տէր եւ Տիկին Ռուիթըր Վարդան — Վարդան Վարդանեան —

Մէկ սան

Աղանանեան եղբայրներ

» »

Ջիվիլէնի Հայ Համայնք

» »

Դատերը Վարդանայ — Անահիտ Օթեակ —

» »

Տէր եւ Տիկին Խորէն Խորիկեան եւ եղբայրներ

» »

Անդրանիկ եւ Զարեհ Կիւրճեան եղբայրներ

» »

Հէրի եւ Դաւիթ Հէտիցեան եղբայրներ

» »

Տէր եւ Տիկին Պետրոս Աղամեան

» »

Տէր եւ Տիկին Եղուարդ Մարտիկեան

» »

Տէր եւ Տիկին Ալեքս Մանուկեան

» »

Տէր եւ Տիկին Ալպէր Մարտիրոսեան

» »

Տէր եւ Տիկին Ժան Միրաք

» »

Տէր եւ Տիկին Հայկ Գաւուզեան

» »

Տէր եւ Տիկին Շէյմա Ն. Կապրիէլ

» »

Տրթ. եւ Տիկին Գեղամ Կոթմեան	}	Մէկ սան
Տէր եւ Տիկին Խորէն Անտառեան		
Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Սէլվեան	}	» »
Տէր եւ Տիկին Հայկոյ Աթէշեան		
Տէր եւ Տիկին Քարլ Պատարեան	}	» »
Տէր եւ Տիկին Օննիկ Թապալեան		
Տէր եւ Տիկին Գարեգին Տէմրեան	}	» »
Պրուրիանի Տիկնանց Բարեպարեան Միւսթիւն		
Կիւլապի Կիւլպէնեան Հիմնարկութիւն		Հինգ »
Տիկ. Բերուզ Պապայեան	Գանատային	Մէկ »
Տէր եւ Տիկին Քերովել Պտուկեան	»	Կէս »
Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Շիրոյեան	»	» »
Քաստրամեան եղբայրներ	»	» »

Մօտ 100. անձեր խոստացած են տարեկան 25 տոլարով օժանդակել մեր կրթական գործին:

Ուրեմն այս բոլորը միասին, կը բերեն մեզի խոստումը տարեկան մօտ 13.000 տոլարի օժանդակութեան մը Ս. Աթոռի կրթական գործին առնուազն երեք տարիներու համար: Այս խոստումներէն մաս մը գանձած ըլլալով, յառաջիկայ տարիներու ընթացքին գանձելի խոստումներ կը մնան մօտ 30.000 տոլար:

Յատկապէս Ձերոյ Բարձր Սրբազնութեան ուշադրութեան կը փափաքինք յանձնել որ սոյն խոստումներուն անթերի իրագործումը, պայմանաւոր է մեր յաճախակի թղթակցութիւններով բարեբարներուն հետ, ու մանաւանդ անպատասխան չի ձգելով անոնց նամակները: Այս մասին կան զօգոտութիւններ:

ԴԱԻԻԹ Տ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ ԿՏԱԿ. — Հանգուցեալ Դաւիթ Տ. Մինասեան, Իզմիրցի, որդին Զովանէն Աւագ Գինչ. Տ. Մինասեանի, ուսած Իզմիրի Ամերիկեան Գոլէմին մէջ, 1907ին զաղթած է Ամերիկա, և զրազած ծխախոտի և հեռութիւններու առևտուրով, 1953ին կը մեռնի: Սոյն ազգայինը իր մարդջ հարստութիւնը կտակած էր Ս. Աթոռիս փառանգ. վրձին: Իր մահէն յետոյ, Ամերիկեան դատարանը կը ստանձնէ իր կտակի իրագործումը. երբ կը ձեռնարկէինք մեր նուիրակութեան գործին, Ս. Աթոռոյ իշխանութիւնը մասնաւոր գրութեամբ պարտականութիւն կը յանձնէր մեզ հետաքրքրուիլ և հետապել սոյն յանձնէր մեզ հետաքրքրուիլ և հետապել մեր կտակի հարցը: Այդ ազգութեամբ ինչ որ բաժին կ'իյնար մեզ, կտակարեցինք անթերի:

Շէնքի գնման յատկացուցեալ Դաւիթ Տ. Մինասեանի կտակի գումարը — Տօլար	47.569.80 սէնթ
Դարձեալ նոյն նպատակին յատկացուցեալ Բարունակ Կիւրճեանի գումարը	5.000.00
Իսկ նուիրակութեան արդիւնքէն յատկացուած է	2.185.20 »
	54.755.00
Տակաւին վճարելի կը մնայ գումարին մնացեալ մասը — Տօլար	53.245.00
	108.000.00

Մնացորդ սոյն տոլար 53.245.00 սէնթին համար, փոխառութիւն մը կ'ընքցինք տեղական պանքէ մը. սոյն փոխառութիւնը (Մօրթէյն) հետզհետէ պիտի վճարուի տոկոսով միասին չէնք ինչ հասոյթէն յետագայ 20 տարիներու ընթացքին:

Գրեթէ երկու տարիներ տեղի դատարանական և այլ կառավարական գործառնութեանց ընթացքին Ս. Աթոռոյ փաստաբանի դերը ըստ անձնեց տիրապետար և անվարձ ծառայութեամբ, Ամերիկայի ծանօթ ազգայիններէն և թեմական խորհուրդը անգամ Պր. Ռիչըրտ Կրէկըրի, միջնորդութեամբ Գեր. Տ. Տիրան Ս. Արք. Ներսիսեանի, իսկապէս Ս. Աթոռը երախտապարտ կը մնայ Պր. Ռ. Կրէկըրին որ աշխուշ ազգասիրութեամբ տէր կանգնեցաւ Ս. Աթոռի շահերուն: Հազարաւոր տոլարներ արժող իր անվարձ ծառայութիւնը պատկուցեալ լաւագոյն արդիւնքով մը, որով Ս. Աթոռը տէր կը դառնար Դաւիթ Տ. Մինասեանի ծառանգին որ է տոլար 47.569.80 սէնթ:

Ս. ԱԹՈՌՈՅ ՀԱՍՈՒԹԱԲԵՐ ԿԱԼՈՒԱՅԻ ԳԵՈՒՄ. — Դաւիթ Տ. Մինասեանի կտակը ապահովել յետոյ, իր ժամանակին գրաւորապէս զիմեցինք վանական վարչութեան՝ առաջարկելով որ սոյն կտակի գումարով Ամերիկայի մէջ գնուի Աթոռապատկան հասոթարք կալուած մը, որուն տարեկան հասոթը յատկացուի փառանգաւորաց վարժարանի բարգաւաճման:

Մեր առաջարկին իբրեւ պատասխան ստացած ըլլալով Ս. Աթոռոյ վարչութեան հաւանութեան զիրը, անմիջապէս ձեռնարկեցինք կալուածի գնման: Նիւ Եորքի մէջ շէնքերն էլ միասին վրայ գնեցինք նպատակաւոր մը չէնք մը, մաքուր, արեւոտ և լուսաւոր, 108.000 տոլարի արժէքով, կը ներփակեմ չէնքին լուսանկարը:

Մօրթէյնի գրութիւնը Ամերիկայի մէջ շատ ընդհանրացած է, գրեթէ առանց մօրթէյնի չը կայ ոչ մէկ գործառնութիւն և կալուած): Առայժմ սոյն կալուածի տարեկան դուռ հասոյթը պիտի ըլլայ 4 = 5000 տոլար: Մօրթէյնի վճարու-	
--	--

մէջ յետոյ՝ 9-10.000 տղար. սոյն գումարը Ս. Աթոռ պիտի փոխանցուի իւրաքանչիւր Սեպտեմբերի վերջը:

Վանական վարչութեան հաւանութեամբ, մեր կալուածի խնամատարութիւնը յանձնուեցաւ երեք անձերէ՝ քաղկացեալ Յանձնախումբի մը՝ Armenian Patriarchate of Jerusalem Real State Corporation անունով, վաւերացուած նաև տեղական կառավարութեան կողմէ: Սոյն Յանձնախումբի անդամներն են, Նիւ Եփրքի շատ ծանօթ և յարգուած երեք քաղկայիներ Տեաքք Հայկ Դաւադձեան, Յարութիւն Թադոսեան և Տատուր Տատուրեան (որոնք մեր Նուիրակութեան գործին ալ նպաստեցին թէ անձնապէս և թէ մանաւանդ իրենց պատկանած շէնքերէնէրու և կալուածի պատկանեց խողովակով):

Մեր տեղեկագրին հետ Ձերոյ Որբազնութեան և Պատ. Տնօրէն ժողովին կը փոխանցենք Սուրբ Աթոռոյ կալուած տեղականատիրութեան անհրաժեշտ վաւերագրերը:

Սոյն կալուածի գնման յատկանշական պարագան սա է որ, այս ձեռնարկը մեր առաջին քայլն է, աշխարհի ապահովագոյն մէկ վայրին մէջ մեզի համար եկամուտի հաստատուն աղբիւրներ ունենալու ձեռնարկին:

Այսպիսի ձեռնարկի մը ժամանակի ընթացքին առտիճանական ծաղկումը կենսական է Ս. Աթոռի տնտեսական քարեկեցութեան համար. մանաւանդ այս օրերուն երբ Մերձաք Արեւելքի տնտեսական ու քաղաքական վիճակը անպահով է:

ՆՈՐ ԿՏԻԿՆԵՐ. — Մեր Նուիրակութեան գործին աւելցնելով, աշխատեցանք ապահովել Ս. Աթոռին համար նոր կտակներ, այս ուղղութեամբ մեր ջանքերը պատկուեցան յետ մահու իրազոր. ձեզի չորս կտակներով որոնց կտակագրերը կը յանձնենք Ձերոյ Ռարձր Որբազնութեան, կտակարարներու անուններով և հապէներով միասին:

Դաւիթ Տ. Մինասեան - Կիւրիւնլեան կալուած Ս. Արոտոյ
ի Նիւ Եփր

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ. — Մեր Ամերիկա ժամանումի առաջին իսկ օրերուն, թէ բերանացի և թէ գրաւոր, — երեք գրեթէ — խնդրեցինք Հայկ. Բարեգ. Ընդհ. Միութեան օժանդակութիւնը մեր վանքին: Ապա իւրեց իւր փափաքին վրայ, ներկայացուցինք ընդհ. տեղեկագիր մը, վանքի կացութեան, կրօնական և կրթական գործին շուրջ: Մեր գիտամեհերուն ի պատասխան, Միութեան ընդհ. Տնօրէն Տիար Գ. Կիրակոսեան պատասխարդով մը մեզ կը տեղեկացնէր թէ, Միութեան կեդրոնական վարչական Ժողովը որոշում անցուցած է 5000 տուարի յատկացում մը ընել մեր կրթական գործին, 1955-ի ընթացքին: Վստահ ենք որ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը յետագայ տարիներուն ընթացքին ևս պիտի շարունակէ իր նուիրատւութեան թիւերը:

Մասնաւոր գրով մը Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդր. վարչութեան ուղարկութեան յանձնեցինք Ս. Աթոռոյ Ամմանի Հեթումեան վարժարանին տնտեսական անձուկ վիճակը, որուն ի հետեան կեդր. վարչութիւնը 1600 տուարի օժանդակութիւն մը քուէարկեց 1955-1956 տարեշրջանին համար: Յետագայ տարիներուն Միութիւնը կրնայ բերել իր օժանդակութիւնը, համաձայն տեղւոյն հոգեւոր Հովիտի տարեկան հաշուետուութեան և զոյգոցի բացին:

Այս առթիւ խորին համակրանքով կրնանք յիշել Միութեան նախագահը, Տիար Ալեքս Մանուկեան իր շնորհալի Տիկինով միասին: Շատ ազնիւ և իսկապէս պատուական Հայ մը, համակշիւր է և համեստութիւն, այնքան արժանաւոր մեծ այն պատմին որուն կողած է զինք Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, Հայց. Ս. եկեղեցիին և մեր Ս. Աթոռին իսկական բարեկամ մը առողջ և շինարար հետաքրքրութիւններով: Մեր նկատմամբ ունեցաւ ազնուական և բարեկամական տաք վերաբերմունք, բերելով նոյն ատեն թէ իր և թէ իր ընկերային շրջանակին բարոյական և նիւթական օժանդակութիւնը: Ս. Աթոռը որեւէ պարագայի կրնայ վստահիլ այս մեծ Հայուն իրրեան վերապահ, բնութաց և արժէքաւոր բարեկամի մը:

Հայկ. Բարեգործական Ընդհ. Միութեան վերոյիշեալ 5000 տուարի նուիրատուութիւնը զուրս է մեր հանգանակութեան գումարէն:

ԿԻԻԼԱՊԻ ԿԻԻԼՊԷՆԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ. — Մեր ազգային և եկեղեցական կեանքին մէջ, իր բարեբարութիւններով ծանօթ, սոյն կազմակերպութեան դիմեցինք, թէ գրաւոր և թէ բերանացի, կազմակերպութիւնը ընդառաջելով մեր խնդրանքին, տարեկան 2500 տուարի յատկացում մը քուէարկեցինք: Նախ 1000 տուարի տարեկան յատկացում մը Ս. Թարգմանչաց վարժարանին:

Անցեալ տարի, երբ ձմեռուան անձրևները կ'ողողէին Գեթսեմանի Ս. Աստուածածնայ տաճարը, Ս. Աթոռի Տեղապահի փոխանորդ, Գեր.

Տ. Սուրէն Սրբազան Հայրը, նամակով մը հաղորդելէ յետոյ աղէտը, կը թելադրէր մեզ բարբար մը գտնել Ս. Տաճարի նորոգութեան համար, որուն անբաւական էին Ս. Աթոռի տնտեսական միջոցները:

Այն հարցը տեղեկագրով մը ներկայացուցինք Կիւլապի Կիւլպէնկեան Հիմնարկի վարչութեան, որուն ազգանուէր անդամները խորապէս զննատելով մեր զիրքին և ստացութեան կարեւորութիւնը Ս. Երուսաղէմի բրիտանական միջազգային Սրբատեղեաց մէջ, որոշում անցուցին օժանդակել Ս. Աստուածածնայ տաճարի նորոգութեան 5000 տուարի յատկացումով մը, որ յետագային մեր ներկայացուցած խնդրանքին վրայ բարձրացաւ 10.000 տուարի:

Սոյն նուիրատուութիւնը մեր հանգանակութեան գումարէն զուրս է:

ՀԱՄԱՍԵՐԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐԱՇԻՆԱՏ ՄԻՈՒԹԻՒՆ. — Ինչպէս կ'երևի մեր Հաշուետուութեան, Ամերիկահայ շատ մը Հայրենակցականներ, ընդառաջելով մեր կոչին բերին իրենց մասնակցութիւնը մեր հանգանակութեան: Սակայն Համաեւրոպայի վերաջ. Միութիւնը պարտք կը զգանք յիշել ի մասնաւորի, որովհետեւ անոնք ունեցան բացառիկ հետաքրքրութիւն Ս. Աթոռին նկատմամբ:

Մեր կողմ իր առաջին արձագանքը գտաւ Միութեան կեդրոնին մեծ ազուր մասնակցութեամբ, 5000 տուար: Կեդրոնի հետեւեցաւ անմիջապէս Նիւ Եորքի Վեռանճիւղը, Ս. Երուսաղէմի նուիրուած հաւաքովի մը ընթացքին հանգանակելով 1500 տուար: Նոյն վերաբերմունքը ցոյց տուին Պոսթմոնի, Տիւրքի, Ֆիլատելֆիոյ, Շիքակոյի, Լոս Անճէլէսի, Ֆրէզնոյի Մասնաճիւղերը: Այսպէս Համաեւրոպայի վերաջ. Միութեան կեդրոնն ու Մասնաճիւղերը իրենց խաղաղաւ մասնակցութիւնը բերին մեր հանգանակութեան մօտ 9000 տուարի գումարով մը:

Վերը ընդգծեցինք «առաջին արձագանք» ի պարագան, անոր համար որ, առաջին չարաններուն երբ հաղիւ հասած Ամերիկա, կը ստանայինք պատիւարքարանի հեռագիրը, ուր շնորհելէ յետոյ Ս. Աթոռի տնտեսական ճնշող անձկութիւնը, կը հրահանգուէր մեզ 10.000 տուարի անմիջական փոխառութիւն մը, որեւէ անհատէ կամ կազմակերպութեան մը, յետագային վճարելի հանգանակութեան արդիւնքէն: Մեր շարք մը գիտամեհերը այս առթիւ, զանազաններուն և կազմակերպութիւններուն մնացին ապաղիւն: Սակայն Համաեւրոպայի վերաջ. Միութիւնը ինքնային մատուցումով, անմիջապէս տրամադրեց 6000 տուար, այս նպատակին: Անուհետեւ մէկ տեղ ալ մենք վայելեցինք Սերաստահայերու համակրական հետաքրքրութիւնն ու սէրը Ս. Աթոռին նկատմամբ:

Արդարեւ խոր համակրանքով կը յիշենք զԻրենք, բոլորն ալ, բայց մանաւանդ կեդր. վարչութեան անդամները, ազնիւ, մտացի, խորապէս եկեղեցանուէր և ազգասէր անձնաւորու-

թիւները: Արդէն ծանօթ է Ձերդ Սրբազնութեան
թէ անոնք տարեկան օժանդակութիւն մըն ալ
կ'ընեն մեր Ս. Թարգմանչաց վարժարանին: Ս.
Աթոռէն իրենց ուղղուած քացառիկ հոնդակը,
գնահատանքի արդար արտայայտութիւն մըն էր,
որուն արժանի էին ամենայնիւ:

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ԱՍԳԵՏԵՆԻ ԵՒ ԴՍՏԵՐԲ ՎԱՐԴԱ-
ՆԱՆՑ. — Ազգին և եկեղեցիին ծառայելու գա-
ղափարականով Ամերիկայի ընկերակցութիւն
մը: — Շատ մը քաղաքներու մէջ վայելցիւնք
նաև իրենց ազնիւ ուշադրութիւնը, Յաճախ մեզ
առիթ տրուեցաւ ներկայ ըլլալ իրենց հաւա-
քոյթներուն, խօսիլ և հաղորդ դարձնել զիրենք:
Ս. Երուսաղէմի խորհուրդին: — Յիշատակութեան
արժանի է կազմակերպութեան նիւ Եորքի Հայ-
կազան Դահլիճը, որուն անդամները մեր հաւ-
գանակութեան իրենց խանդավառ մասնակցու-
թիւնը բերին մօտ 2000 տոլարի գումարով:

Յիշատակելի են նաև նոյն կազմակերպու-
թեանց Տիկնանց Մանուհիւղը, «Դատերք Վար-
դանայ», որոնց նիւ Եորքի Անահիտ Դահլիճը,
ստանձնեց ժառանգաւորաց վարժարանէն սանի
մը տարեկան ծախքերը: Իսկ Տիկնանց կարգ մը
այլ Դահլիճներ բերին իրենց նւթական աջակ-
ցութիւնը:

ԿԻՒՐԻԻԼԵԱՆ ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ. — Մեր
հանգանակութեան մասնակցող անհատներէն,
բարձրագոյն գումարը նուիրեց Տիար Բարունակ
Կիւրիւնիւն, 5000 տոլար: Իր փափաքն էր որ
իր անունին հաստէ թաքեր կալուած մը կառուցուի
Ս. Աթոռոյ պարագլ մէկ հողին վրայ, որուն հա-
սոյթը պիտի յատկացուի Ս. Աթոռոյ կրթական
գործին: Տիար Բ. Կիւրիւնիւն իր խոստումէն
հազիւ երեք ժամեր վերջ, մեռաւ անակնկալ
սրտի կաթուածի մը հետեւանքով: Սակայն հաւ-
գուցեալի կրնը լուսին և դառնակները, յարգե-
լով իրենց ամուսնոյն և հօր խոստումը, յետ մա-
հու կատարեցին անոր փափաքը: Կ'արժէ խո-
րունկ երախտագիտութեամբ նշել Կիւրիւնիւն
նուիրատուութիւնը, անոր համար որ Կիւրիւն-
իւն ընտանիքը, տնտեսական քացառիկ կարո-
ղութեան տէր ընտանք մը չէր, և սակայն քա-
ցառիկ սրտի տէր ընտանիք մը որպէս, ի յայտ
եկան ազգասիրական և եկեղեցասիրական խոր
պարտումով առլցուն, տալու համար ըստ Աւետա-
րանական պատմածքին «Դոյլիւ չափ զկեանս
իւր»:

Սոյն նուիրատուութիւնը մաս կը կազմէ մեր
հանգանակութեան ընդհ. գումարին: Այս գու-
մարը Դաւիթ Տ. Միխայելեանի գումարին հետ յատ-
կացուեցաւ նիւ Եորքի մէջ Ս. Աթոռի կալուա-
ծի գնման:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆՑ ՄԱՅՐ
ՏԱՃԱՐԻ ԲԱՐԵՉԱՐԴԱՆԸ, ՀԱՄԱՐ. — Մեզ համար
աւագ պարտականութիւն նկատեցինք, մեր հաւ-
գանակութեան մէկ մասը կատարել, յանուն մեր
մեծ և պաշտպան Սուրբին, Ս. Դիմաղբի և անոր

հանգստարան Մայր Տաճարի բարեգաղութեան
ի նպատակ: Առ այդ մեր զիմուքները արդիւնաւոր
ուեցան հետեւեալ կերպով. —

ա. — Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարի սալայտակի
նորոգման համար:

բ. — Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարի ստանի դռ-
ներու նորոգութեան համար:

գ. — Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարի արտաքին զա-
րի պատերու մարմարապատման համար, ըս-
տացած ենք հետեւեալ նուիրատուութիւնները.

Տիկ. Մարի Շահպազեան	1000 տոլար
Պր. Սարգիս Տիարպէրիբեան	1000 »
Շամամեան Ընտանիք	102 »
Պր. Մայր Ստեփանեան	100 »
Պատրիարք Ընտանիք	50 »
Տէօքմէճեան Ընտանիք	60 »
Պր. Վահան Տէրտիարեան	153 »
Տիկ. Արարիկ Երանուհեան	334 »
Տիկ. Աստղիկ Թովադեան	104 »
Տիկ. Ոսկի Յարութիւնեան	267 »
Պր. Արամ Արամեան	56 »
Տիկ. Ե. Թովադեան	280 »
Փոքր նուիրատուութիւններ	500 »
	4000 »

Մայր Տաճարի զպրաց դասի երկու ձեռք 40-ա-
կան շաղկիկ պատրաստութեան համար Տիկ. Խա-
նեան կը նուիրէ 200 տոլար, և Տիկ. Ռ. Պետրոս-
եան 180 տոլար:

Այս գումարի գումարները մաս կը կազմեն մեր
հանգանակութեան ընդհ. գումարին:

ՉԱՅՆԱԴՐՈՒԱԾ ԵԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՏՊԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.
— Մեր եկեղեցիներէն ներս, ձայնագրուած շա-
րականներու տպագրութեան, հրամայական պա-
հանջքը նկատի ունենալով, զիմեցինք Շէք-գոյի
ծանօթ և սիրուած ազգայիններէն Տիար Ռ. օլթըր
վարդանի — վարդան վարդանեան — որ յանձն
առաւ առ այս անհրաժեշտ քիչէնքու հայթա-
թումը: Վստահ ենք որ Ս. Աթոռոյ Պատ. Տնօրէն
Ժողովը նկատի ունենալով այսպիսի ձեռնարկի
մը անմիջական կարևորութիւնը, ընթացք պիտի
տայ անոր:

Այս առթիւ յիշենք նաև որ Տիար Ռ. օլթըր
վարդան, տարեկան 500 տոլարի նուիրատուու-
թեամբ ստանձնած է նաև ժառանգ. վարժարա-
նէն սանի մը բարերարութիւնը: Ուրախ ենք որ
այս ազնիւ Հայը, որ այնքան ծանօթ է մեր ե-
կեղեցական և ազգային կեանքէն ներս իր ա-
ռատածնուն բարերարութիւններով այսպէս ա-
ռիթը կ'ունենանք ողջունելու Ս. Աթոռի մեր
բարեկամներու կարգին:

Փակելէ առաջ մեր Տեղեկագիրը, կ'արժէ Ձերդ
Սրբազնութեան նկատառման յանձնել հետեւեալ
պարագաները. —

Ո՛ր ԱՅՌՈՒՆԻՆ ԼՄԱՅԲՐՔ. — Յուզումով և հպարտանքով նկատեցինք մեր շրջագայութեանց քնթացքին թէ որքան խորունկ է Հայաստանեայց եկեղեցւոյ եկրորդ Աթոռին Ո՛ր Երուսաղէմի սէրն ու համայքը մեր Ժողովուրդին մէջ, որ նախ հոգեին կապուած է իր Մայր Աթոռ Ո՛ր Էջմիածնին և ապա Ս. Երուսաղէմին: Ասոր փառքը ինքնին մեր Հանգանակութեան արդիւնքն իսկ է, որ զերազանցեց Ամերիկահայութեան մէջ, արտասահմանեան նպատակներու համար կատարուած որևէ հանգանակութիւն: Հանգանակութեան իւրաքանչիւր հաւաքոյթ մեր հաւատացեալներուէ համար եղաւ խանդավառութեան առիթ մը, տուին ապրումով, երբեմն յայտնարելով նախարարութիւն արտառուչ տեսարաններ:

11. Աթոռին նկատմամբ այդ սէրն ու ակնածանքը կը պայմանաւորուի տուեալներով որոնք ոչ միայն կազմեցին մեր արտայայտութիւններուն միտք բանին, այլև անոնք նաև մեր ժողովուրդին հաստատուեալ հաստատքն ու սպասուեմենքն են։ Յարգեալներս Միաբանութենէն ու Հաստատութենէն։

Հանապան առիթներով երբ ներկայացուցինք
երեսադէմի Առաք. Ս. Աթոռը, մեկնեցանք այն
գաղափարէն, թէ, Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցին
ունի երկու լուսաբեւեռ միայն, Ս. Էջմիւնիւն և
Ս. Երմիւնիւն, որպէս երկու կենսական գործա-
րանաւորութիւնները մարմնին, առջինը որ-
պէս Գլուխ և երկրորդը որպէս Սիրտ Հայոց. Եկե-
ղեցւոյ, և որոնց լիբրարատուութիւն միայն Հա-
յաստանեայց Եկեղեցւոյ բարեկենդանութեան
մեծ գործը:

Ներկայացուցինք Հայ երուսաղէմը իր Պատ-
րիարքական Աթոռով ու Սրբատեղեաց դարաւոր
իրաւունքներով որպէս մեր ժողովուրդի ամենէն
պանծալի արտայայտութիւնը Բրիտանական
մեծ Մայրաքաղաքին մէջ, Որպէս՝ անխորտակելի
միջնաբերդը Հայ ծէսին ու եկեղեցական հոգե-
պարար ապրումներուն: Որպէս՝ թանգարան Հայ
Արուեստի ամենէն արժեւոր արտայայտութիւն-
ներուն: Իր կրթական յարկերով ու դպրութան-
քով, որպէս կեդրոն հայեցի առողջ պատրիար-
կութեան և ամենաւելի Հայոց, եկեղեցւոյ Միաթո-
նարական առաքելական մեծ գործին, ի մի հա-
ւաքելու Հայութեան տարանջատեալ բնկորները:

Ամերիկահայ մեր հարազատները այս տուեալ-
ներով մեզ կը նային, օրով, հաստատով և վը-
տահալեթեամբ, թէ Ս. երեսօղէ՛մը պիտի կա-
տարէ նախախնամական դերն ինչ բոլոր պակա-
տութիւններու համար, որոնց մասով այսօր կը տա-
ռայի Ամերիկահայ եկեղեցին:

Պէտքեր. — Ամերիկահայ թեմի ներկայի նախարար բոլոր Գեր. Առաջնորդներն և հոգևոր Հովիւները գաղութի հոգևոր և ազգային կազմակերպման համար կատարած են շատ գնահատելի աշխատանք: Շինած են ու կը շինուին նորանոր եկեղեցիներ: Ինքզինքնուրույն կը ժողովրդային հասարական կենանքը Հոգաբարձութիւններով, Տիկնայից, Արտնց, Երիտասարդաց կազմակերպութիւններով, և այլն: Եւ սակայն Հայութեան

հօտ թիււր, երկրին ընդարձակութիւնը, և օտա-
րացնող պայմանները այնքան տիրակաւն են որ
այդ գաղութը տակաւին ունի աղաղակող կա-
րիքներ: — Անհովիւ ու անկաղճակեցող կը մնան
կարգ մը քաղաքներու հայ գաղութները: Դէպ-
քերու զօրախօս զատաւորութեամբ, անհովիւ մնա-
ցած են յոյնիսի կարգ մը նախկին կաղճակեցող-
ւածք, մեծ և կարևոր ծուխեր, միակ նկերեցի-
ներով և անորոքաւ խորաններով:

Մեր ժողովուրդի հոգևոր ծախսեր ավելն օր
կը կառուցանէ նորանոր եկեղեցիներ, և ապաւյն
կը պահպանէ, այդ եկեղեցիները բաց պահող հո-
գևոր կեանքը ծաղկեցնող եկեղեցականներ:

կան տակաւին ծռւիւր, ուր երբեմն 10-20,000 հայտնի չան համար օւնինը մէկ հոգեւորական, որ անբաւարար է նոյնիսկ առօրեայ ծիսակատարութիւններու:

Ունինք նորահաս երիտասարդություն մը,
զերծ ներքին և արտաքին ամէն տեսակի հե-
կանկեղեցական և ապազգային աւերիչ աղղը-
ցություններէ, որոնց խոնաղապատութեան քննա-
շայջ. եկեղեցին է միայն: Դարաւի ճգնաժամն են
արդարեւ, որոնք պէտք ունին առաջնորդողնե-
րու և զօրախտարար կը մնան թողլիքուած:

Ամերիկայի Եկեղեցիին ունի տակաւին 26 երգ
Որբաղնութեան ծանօթ իր ներքին վարչական
տագնապը, որ իր աւերը դործելէ յետոյ եղջ-
ներու սերունդէն ներս, այսօր շատ աւելի ան-
խըղճօրէն կ'երկարէ շարիքին աւերիչ իր թաթը
նորահաս սերունդէն ներս որ ամենայն աւելի
պէտք ունի միասնական եկեղեցւոյ տաք հո-
պէտի, ընդդէմ ապագայնապշտող դորաւոր
հասանքներու:

Այս պայմաններուն տակ մեր ժողովուրդը թէ իր հոգեւոր կարիքները զոհացնելու և թէ իր հոգեկան խաղաղութիւնը անվրդով պահելու համար, ստիպուած է զիմէ և անդամագրուիլ կաթոլիկ և Բողոքական տարբեր եկեղեցիներէ: Շատ է անտեղ թիւը և պարագան մասնագործ, որովհետեւ անոնք ենթարկուած են կրօնական և ազգային անխուսափելի ձուլումի:

Ոչ անհնար է համար «աչ ամենեցուն» միայն
ու միայն «ի մեզ հային»:

Որտի նմուսով միայն կարելի է լսել մեր հա-
րազատները, որոնց պաշտատգին կոչել է որ կը
բերեմ Ձերը Սրբաշուն թնան է Պատ. Տերտ. Տերտ.
Փողովի լուրը նկատառման «Հովիւ մը մեզի
Հայրաւորք»...

Ամերիկահայ թեմը անհրաժեշտ է որ մեր կող-
մէն բացառիկ խնամքի առարկայ ըլլայ։ Բոլոր
հետեւ ընդհանրապէս Հայց. եկեղեցին և մասնա-
ւորաբար Ա. Երուսաղէմի համար ունի բացառիկ
կարեւորութիւն։ Որով տուեալներու մէջ ան կ'ըր-
կայ միախառնել Պօլսահայ գաղութի անցեալի
առաջնորդող դերը Սփիւռքի մէջ։ Անցեալի մէջ
և այսօր Ամերիկահայ գաղութը կատարեց նա-
խախնական դեր մեր Աթոռին համար, և մասն-
աւոր պիտի կատարէ ստակաւն աչի օրերուն երբ
Ա. Տեղեկաց. մէջ կ'ը ծագին մեզ համար տաղան-
այանի հարցեր։

Այս բոլորին համար անհրաժեշտ է որ մեր կողմէն ստեղծուին ծրագրուած և լաւագոյն պայմաններ, զօրանան Ամերիկահայ եկեղեցիները ու եկեղեցական զարմոտութիւնը ու պատրաստութեամբ լեցուն մեր Աթոռի մարդերով, որով ոչ միայն ամբողջական պատուական և զոհարեւորող զաւուրի մը կարիքներն ու հոգեւոր ծաւալը, այլև Ամերիկան վերածեն Հայց. եկեղեցւոյ և մեր Ս. Աթոռին համար հոգեւոր ամուր զատակերտութիւնը, Մեր կողմէ այս ուղղութեամբ որեւէ թերացում, ժամանակի կորուստ և անեւելի անհեռատեսութիւն է Հայց. եկեղեցւոյ և Հայ Երեսօսադէմի ընդհանուր շահերու տեսակէտէն:

Մեր Տեղեկագրի աւարտին պարտք կը զգանք մեր շնորհակալութեան զգացումները արձանագրել, այն բոլոր բարի հոգիներուն, որոնք ներկերակութեան մեր գործին սատարիչները եղան իրենց ազնիւ գործակցութեամբ, Ամերիկայի Առաջնորդ և մեր սիրելի Ս. Հօր Գեր. Տ. Մամբրէ Ս. Արքեպ. Գայֆայեանին, Գալիֆորնիոյ Առաջնորդ և նոյնքան սիրելի Գեր. Տ. Շնորհք Ս. Եպ. Գալուստեանին, մեր Հոգեշնորհ և Արժանապատիւ Եղբայրներուն, բոլոր Հոգեւոր Հովիւներուն, Թեմական և Միական Խորհուրդներուն, Սաղիմական Յանձնախումբերու բոլոր անդամներուն, Առաջնորդարանի պաշտօնեաններուն, և վերջապէս մեզի գործակից բոլոր ազգային կազմակերպութիւններուն, և Հայրենակցական ազգանուէր միութիւններուն: Շնորհակալութիւններ Հայ Մամուլի ներկայացուցիչներուն, որոնք ոչ միայն լայն հիւրասիրութիւն ցոյց տուին, հանգանակութեան առթիւ գրուած մեր շատ մը յօդ-

ուածներուն և կոչերուն, այլև իրենց խմբագրականներով և յօդուածներով մեծ զարկ և ժողովրդականութիւն տուին մեր հանգանակութեան:

Ու մանաւանդ շնորհակալութիւն մեր հանգանակութեան մասնակցող համայն Ամերիկահայ մեր ժողովուրդին որուն զօհարեւութեան ճիշդ անգերազանցելի է մեր բոլոր զաւուրներուն, նոյնքան և իրենց հոգիին ազնուութիւնը, եկեղեցանուէր և ազգանուէր զգացումները որոնք այնքան անջնջելի ու խոր կերպով տպւորած են մեզ:

Շնորհակալութեան արտագին պարտք ունիմ Ս. Աթոռոյ իշխանութեան, որ մեր տկարութեան վստահեցաւ Նուիրակութեան այս պատասխանատու գործը, ինչ կշիռով ալ արժեւորէք մեր գործին արդիւնաւորութիւնը, սակայն կրնաք մէկ վստահութիւն մը ունենալ անվարան, թէ որպէս Նուիրակ Ս. Երեսօսադէմի Պատրիարքութեան, Ս. Աթոռի հոգեւոր, բարոյական և նիւթական վարկին համար, չի խնայեցինք ոչ մէկ ճիշդ ու աշխատանք:

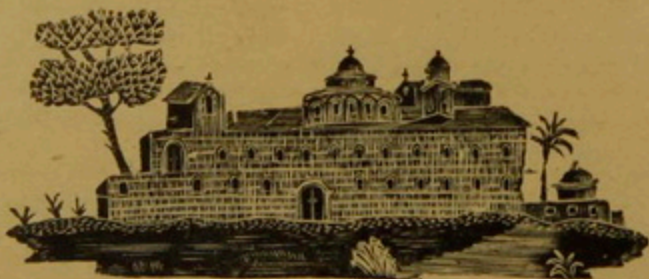
Մեր գործի աւարտին գոհութիւն Աստուծոյ, որ պարգեւիչ է ամենայն բարեաց, և որուն նախախնամող հովանին և օրհնութիւնը կը հայցենք մեր Նուիրարեւող պատուական ժողովուրդին:

Մատչելով ի համբոյր Զեր Ս. Աջոյն
Խոնարհ որդի

Կիրիւն ԳՐԴ. ԳԱՐԻԿԵԱՆ

Նուիրակ Ս. Երեսօսադէմի Պատրիարքեան

1 Հոկտեմբեր 1956

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

Երևան, 14 Նոյեմբեր 1956

Ն. Վեն. Հիւսէյն Թազաւոր Յորգանանի

Ամման

Ձեր Վեհափառութեան ծննդեան տօնակարձի բարեբաւտի առիթով, խոնարհաբար եւ յարգալից՝ կը ներկայացնենք Ձեր Վեհափառութեան մեր եւ մեր Յորգանանի համայնքին կողմէ մեր խոր հաւատարմութիւնը: Կ'աղօթենք ի սրէ Ամենակալին՝ որ պէտքի Ձեր Վեհափառութեան շնորհիւ երկուր, երջանիկ եւ արեւտաւ տարիներ:

ՍՈՒՐԷՆ ԵՊՍ. ՔԷՄԱՃԱՆՆ
Ընդհ. Վարիշ Դործոց Ս. Արոսոյ

Արեւելի Ամմանի, 20 Նոյեմբեր 1956

Գեր. Տ. Սուրեն Եպս. Քեմանեան

Պատրիարքարան Հայոց

Երևան

Նորին Վեհափառութիւնը ինձ հրամայած է որ իր շնորհակալութիւնը յայտնեմ Ձեզ, Ն. Վեհափառութեան ծննդեան տօնակարձին առիթ Ձեր անկեղծ շնորհատուրիւնները հաղորդող հեռագրին համար:

ԳԻՒՆԱՊԵՏ ԱՇԽԱՏԱՆԱՐԻ ԱՐԲՈՒՆԻԲԻ

Երևան, 21 Նոյեմբեր 1956

Ն. Վեն. Հիւսէյն Թազաւոր

Ամման

Ձեր Վեհափառութեան շնորհիւ Ս. Երկիր վերադարձիս առիթով, պատիւ ունիմ ներկայացնելու շնորհակալութեան, հաւատարմութեան եւ երախտագիտութեան արտայայտութիւններս յայտնելու Ձեր Վեհափառութեան, ինչպէս նաեւ Ձեր Վեհափառութեան իմաստուն կառավարութեան, խնդրելով Աստուծէ որ յաջողութեամբ պատկէ Ձեր ճիգերը ի սպաս մեր սիրելի Յորգանանին,

սփռելու համար բարգաւաճութիւն, եղբայրութիւն ու խաղաղութիւն անոր ժողովուրդին մէջ, Ձեր յարգական դրօշին տակ, կամօքն Աստուծոյ:

Կը խնդրենք Ձեր Վեհափառութեանն որ հանիք ունկնդրութիւն մը շնորհել մեզ ըստ Ձեր յարմարութեան:

ՏԻՐԱՆ ԱՐԲԵՊՍ. ՆԵՐՍԵՆԱՆ

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՔ - ԲԵՄԱԿԱՆՔ

● Եր. 6 Հոկտ. — Տօն Խաչի: Ըստ սովորութեան, Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Ս. Նշան վերամատարան մէջ: Պատարագեց Հոգ. Տ. Մատթոյ Վրդ. Բարխուշեան:

● Կիր. 7 Հոկտ. — Բարեկ. Վարդայ Ս. Խաչի պանոց: Այսօր, Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ մատուցուեցաւ հանդիսաւոր Ս. Պատարագ՝ Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Ն. Ս. Ս. Տ. Վաղդէն Ա. ի սծման առաջին տարեդարձին առթիւ: Պատարագեց Հոգ. Տ. Զատէն Վրդ. Զինչիւհան: Քարոզեց Գեր. Տ. Շնորհք Եպս. Գալուստեան, ընթացին ունենալով «Յիշեցէ՛ք զատաշնորհքս մեր...» (Երբ. ԺԴ. 7): Քարոզէն ետք կատարուեցաւ Հայրապետական մաղթանք նախագահութեամբ Գեր. Տ. Սուրեն Եպս. Քէմանեանի:

● Ուր. 12 Հոկտ. — Վաղուան նախատեսակը պաշտուեցաւ Քանգարիս Ղարոց Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյն մէջ: Հանդիսացան էր Գեր. Տ. Հայկազուն Եպս. Արքանահայն:

● Եր. 13 Հոկտ. — Ս. Վերայ գործարհ: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Գէորգ (Ղարոց): Պատարագեց Հոգ. Տ. Գէորգ Արք. Նազարեան: Հանդիսաւոր երթ ու զարձին նախագահեց Եր. Քարոզեց Գեր. Տ. Շնորհք Եպս. Գալուստեան, Նիւթ ունենալով օրուան սուրբին կեանքն ու նահատակութիւնը: Ս. Պատարագէն ետք, Միաբանութիւնը պատուաւորութեան Ղարոց Տեղէն:

— Կէսօրէ վերջ, վաղուան վարդայ խաչի տօնին առթիւ: Գեր. Տ. Հայկազուն Եպս. Արքանահայնի գլխաւորութեամբ Միաբանութիւնը «Հրաշափառ» մատք գործեց Ս. Յարութեան Տաճար: Երեկոյան ժամերգութիւնն ու վաղուան նախատեսակը պաշտուեցան Տաճարի մեր վերամատարան մէջ: Ապա կատարուեցան Տնորմական Որբատեղեաց այցելութեան թափօր: Քանի որ Բարեկ. Վարդայ Ս. Խաչին: Գեր. Տ. Զատէն Վրդ. Զինչիւհան ի առաւտեան ժամերգութիւնները պաշտուեցան Ս. Յարութեան Տաճարի մեր վերամատարան մէջ: Ապա, Գեր. Տ. Հայկազուն Եպս. Արքանահայն մատուց օրուան հանդիսաւոր Ս. Պատարագը՝ Քրիստոսի Ս. Գերեզմանին վրայ, Եր. Քարոզեց օրուայ տօնին չուրջ:

● Կիր. 14 Հոկտ. — Տօն Վարդայ Ս. Խաչին: Գեր. Տ. Զատէն Վրդ. Զինչիւհան ի առաւտեան ժամերգութիւնները պաշտուեցան Ս. Յարութեան Տաճարի մեր վերամատարան մէջ: Ապա, Գեր. Տ. Հայկազուն Եպս. Արքանահայն մատուց օրուան հանդիսաւոր Ս. Պատարագը՝ Քրիստոսի Ս. Գերեզմանին վրայ, Եր. Քարոզեց օրուայ տօնին չուրջ:

● Դհ. 17 Հոկտ. — Այս իրիկուն, Մայր Տաճարին մէջ, Գեր. Տ. Հայկազուն Եպս. Արքանահանի նախագահութեամբ կատարուեցաւ մասնաւոր «Եկեղեցի» կարգ. Ս. Աթոռոյ նորընտիր Տեղապահ Գեր. Տ. Տիրան Արքեպս. Ներսիսեանի շուտափոխութեամբ համար:

● Եր. 20 Հոկտ. — Ս. 72 աւակներացմ Բրիտանի: Վերջին օծումն է թաղում հանգ. Պարգե Եպս. Վրթանահանի (ՏԵՆ Էջ 318):

● Կիր. 21 Հոկտ. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Հրեշտակապետ Պատարագեց Հոգ. Տ. Վարդապետ Կրդ. Գալարահեան Բարոյեց Գեր. Տ. Ասողիկ Ծ. Վրդ. Ղազարեան. բնարան ունենալով օրուան ծառն Աւետարանէն. Որոշի իշխանութեամբ առնես զայդ (Մարկ. ԺԱ. 28):

● Ուր. 26 Հոկտ. — Թարգմանչաց հանդիսաւոր նախատեսակը պաշտուեցաւ ի Ս. Զահարի Հանդիսապետէն էր Գեր. Տ. Սուրէն Եպս. Քէմհանեան:

● Եր. 27 Հոկտ. — Տօն Ս. Թարգմանչաց վարդապետաց: Հանդիսաւոր Ս. Պատարագը, Մայր Տաճարի Աւագ Սեղանին վրայ մատուց Հոգ. Տ. Տիրայր Վրդ. Տէրփիլեան և քարոզեց օրուայ տունին շուրջ, բնարան ունենալով «Արք զարգարեցին տնօրինարար զիմաստ անեղին»: Ս. Պատարագէն ետք, Գեր. Տ. Սուրէն Եպս. Քէմհանեանի նախագահութեամբ կատարուեցաւ հոգեհանգստեան տարեկան հանդիսաւոր պաշտօնը, Ս. Աթոռոյ մեծանուն քարերար Գալուստ Կիւպլեկեանի, իր տիկնոջ և ծնողաց, ինչպէս նաև նորոգ հանգուցեայ Ս. Աթոռոյ Միաբաններէն Տ. Պարգե Եպս. Վրթանահանի և արուեստագէտ ու ժամանց. վարժարանի երբեմին քաղմալաստակ ուսուցիչ Շահան Պէրպէրեանի ռեթորիկն առթիւ, իրենց հոգիներուն ի հանդիսաւոր:

● Կիր. 28 Հոկտ. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Զահարի, մեր վերնամասրան մէջ Պատարագեց և քարոզեց Գեր. Տ. Ասողիկ Ծ. Վրդ. Ղազարեան, բնարան ունենալով օրուան ծառն Աւետարանէն «Այլին այն տառապեայ...» (Մարկ. ԺԲ. 43), շնչեղութեամբ շարժաւ առաքինութիւնն ու քաջատրիկութեան ճիշդ կերպերը:

● Եր. 3 Նոյ. — Ս. Չորից Աւետարանչաց տօնին առթիւ, Ս. Պատարագ մատուցուեցաւ Ս. Զօհաննէս Աւետարանչի մատրան մէջ, Ս. Զարուհեան Տաճարի գաւիթը ժամարան էր Հոգ. Տ. Հայկապետ Վրդ. Պայրամեան:

● Կիր. 4 Նոյ. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Զահարի ժամարան էր Հոգ. Տ. Կորիւն Վրդ. Մանուէրեան:

● Եր. 10 Նոյ. — Վաղուան Գիւտ խաչի տունին առթիւ, կէսօրէ վերջ, Գեր. Տ. Սուրէն Եպս. Քէմհանեանի գլխաւորութեամբ, Միաբանութիւնը «Նախափառ» մասը գործեց Ս. Զարուհեան Տաճար: Ս. Գերեզմանի և Գիւտ խաչի այլի ռեթորիկն ետք, վերջնայ կից՝ հաղապատեան Ս. Գր. Լուսաւորութիւն կեկեղեցոյ մէջ պաշտուեցան երեկոյան ժամերգութիւնն ու վաղուան նախատեսակը Ապա կատարուեցաւ

Տնօրինական Սրբատեղեաց այցելութեան թափօր: Թափօրացեան էր Հոգ. Տ. Խահակ Վրդ. Ղազարեան:

● Կիր. 11 Նոյ. — Գիւտ խաչ: Գերեզմանի և առաւօտեան ժամերգութիւնները պաշտուեցան ի Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Լուսաւորի: Ժամարան էր Հոգ. Տ. Խահակ Վրդ. Ղազարեան: Ս. Պատարագէն ետք կատարուեցաւ երբեք արժ մեծահանգէս թափօր, Բրիտանի Ս. Գերեզմանի և ապա Պատանաւորաց շուրջ, նախագահութեամբ Գեր. Տ. Սուրէն Եպս. Քէմհանեանի, որ ամպնոյն ի տակ, Ս. Խաչափայտի ճահնչապեղ մատուցին ի մեռն, կ'օրհնէր Ս. Գերեզմանին շրջափակը խոնարհ հաւատացեայ, ներս քաղմութիւնը, ինչպէս նաև Ս. Թ. Վարժարանի երկուս աշակերտութիւնը: Ս. Գերեզմանի առեանին մէջ երգուեցան «Տէր պորժեան և Վրաչի քա Բրիտանի»: Արարողութիւնները վերջացան Ս. Գր. Լուսաւորից եկեղեցոյ մէջ:

● Կիր. 18 Նոյ. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Զահարի Պատարագեց և քարոզեց Տանն Կիւլիկոյ Միաբաններէն Հոգ. Տ. Բարդէն Վրդ. Վարժապետեան. «Քանզի կայ իսկ ի գրի, եթէ ահաւասիկ զնեմ ի Սրան վէմ ընտր, զլոյս անկեան...» բնարանով (Ա. Պետ. Բ. Կ):

● Ուր. 23 Նոյ. — Վաղուան նախատեսակին ի Ս. Հրեշտակապետ նախագահեց Գեր. Տ. Նորայր Եպս. Պողարեան:

● Եր. 24 Նոյ. — Տօն Ս. Հրեշտակապետաց: Առաւօտեան ժամերգութիւնն ու Ս. Պատարագը մատուցուեցան ի Ս. Հրեշտակապետ: Ժամարան էր Հոգ. Տ. Գեորգ Արք. Նազարեան: Ապա կատարուեցաւ տարեկան հոգեհանգստեան կարգը, Ս. Աթոռոյ քարերար Աղանի ձգվաճիքեանի և պարագաներուն հոգուցն ի հանգիստ, նախագահութեամբ Գեր. Տ. Հայկազուն Եպս. Արքանահանի: Ապա Միաբանութիւնը պատուաւորութեցաւ վաճաճ Տեղարանին մէջ:

● Կիր. 25 Նոյ. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Զարուհեան, մեր վերնամասրան մէջ, ժամարան էր Գեր. Տ. Ասողիկ Ծ. Վրդ. Ղազարեան: Ս. Պատարագէն ետք նախագահութեամբ Գեր. Տ. Հայկազուն Եպս. Արքանահանի, կատարուեցաւ հանդիսաւոր հոգեհանգստեան պաշտօնը Գեր. Տ. Պարգե Եպս. Վրթանահանի մահուան քառասուն տարին առթիւ: Նոյնը կատարուեցաւ ապա իր հոգաւորային վրայ:

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆՔ

● Եր. 29 Սեպտ. — Գեր. Տ. Տ. Տիրան, Սուրէն, Պարգե և Ենթոյք Արքանները, իբրև Արարներէն լիզուի թարգման իրենց հետ ունենալով Պր. Նուպար Արքեաններ, Աման մեկնեցան, Տիրան Արքանի երկրէն հեռացման հրամանագրի խնդրով: Սուրէն և Պարգե Արքաններ վերադարձան նոյն օրը: Տիրան և Ենթոյք Արքաններ՝ յաջորդ օր:

● **Քշ. 1 Հոկտ.** — **Կեսթե փերջ**, քաղաքիս American School of Oriental Research-ի 1956-1957 զգարացական տարեկշիռների բացման առթիւ տրուած թէյառեղանին ներկայ եղան Գեր. Տ. Հայկազուն եղբ. Արրահամեան և Տիրա Կ. Հինգլիան:

● **Ուր. 12 Հոկտ.** — Տ. Տ. Սուրէն, Պարզի և Շնորհք եպիսկոպոսներ և Հոգ. Տ. Տ. Կորիւն, Թորգոմ, Խաչակ վարդապետներ Ամման մեկնեցան և այցելեցին Վարչապետին, Ներկայ էին նաև Տեառք Ն. Արսէնեան և Գ. Սուլթանեան: Շուրջ ժամ մը տեղի խօսակցութեան գլխաւոր նիւթն էր Տիրան Սրբազանի վերադարձը և օտարաշարժակ Միաբաններու երուսաղէմ մնալու հարցերը: Երկուքին համար այ ապահովութիւններն ինքնիշխան վարչապետը, Գեր. Սրբազանները և Հոգ. Հայրերը նոյն օրը վերադարձան երուսաղէմ:

● **Քշ. 15 Հոկտ.** — Տ. Շնորհք եղբ. Տ. Հայկազուն և Տ. Թորգոմ վարդապետներ այցելեցին երուսաղէմի Կառավարչին, առձամբ յանձնելու համար եղիշէ Արքեպս. Կաշտանեանի թիւան և Տիրան Արքեպս. Նոր Տեղապահ ընտրութեան պաշտօնադրերը:

● **Գշ. 16 Հոկտ.** — Ամերիկեան փոխ-Հիւպատոս Մր. Պրիթ այցելեց Պատրիարքարան և ընդունուեցաւ Գեր. Տ. Սուրէն եղբ. և Ամերիկահայատակ Միաբան Հայրերու կողմէ:

● **Եշ. 18 Հոկտ.** — Տ. Շնորհք եղբ. և Տ. Կորիւն վրդ. Ամման գացին, Տիրան Սրբազանի վերադարձին համար աշխատանքներ կատարելու Կառավարական շրջանակներու մօտ:

● **Ուր. 19 Հոկտ.** — Տ. Շնորհք եղբ. այցելեց Ամմանի Ընդհ. Ստիկանապետին:

● **Շր. 20 Հոկտ.** — Տ. Շնորհք եղբ. Տ. Կորիւն վրդ. և Ամմանի Հոգեւոր Հովիւ Տ. Վազգէն Արեղայ և Պր. Նուպար Արսէնեան այցելեցին Վեհ. Թագաւորի եղբորորդի Էմիր Ջէյսին և ապա ընդունուեցան Ն. Վ. Հիւսէյն Թագաւորէն և իրեն ներկայացուցին Միաբանութեան և Թորգանանի համայն հայութեան անունով խնդրագիր մը Տիրան Սրբազանի վերադարձին համար: Տեսակցութիւնը տեւեց մօտ 15 վայրկեան:

● **Կիր. 21 Հոկտ.** — Տ. Շնորհք եղբ. և Տ. Վազգէն Արեղան, իրենց հետ ունենալով Պր. Մարտիկ Պէրպէրեանը (Ամմանէն), այցելեցին Թորգանանի զօրաց Ընդհանուր Հրամանատար Ապու Նուարի, Տիրան Սրբազանի աքսորման հարցին առնչութեամբ: Տեսակցութիւնը տեւեց շուրջ կէս ժամ:

● **Քշ. 22 Հոկտ.** — Տ. Խաչակ վրդ. փանական գործով մեկնեցաւ Ամման:

● **Գշ. 23 Հոկտ.** — Տ. Շնորհք եղբ. Տ. Կորիւն և Տ. Խաչակ վրդ. դապետներ այցելեցին Ներքին Գործոց Նախարարութեան, Տիրան Սրբազանի վերադարձի հարցով:

● **Գշ. 24 Հոկտ.** — Թորգանանի խորհրդարանական ընտրութեանց առթիւ, երուսաղէմի և Երիթովի շրջանէն ընտրուած երեք երեսփոխաններու շնորհաւորական այցելութեան գացին Գեր. Տ. Սուրէն եղբ., Քէմհաճեան, Գեր. Տ. Ջոսն Ի. վրդ. Տ. Յակոբեան և Հոգ. Տ. Հայկազուն վրդ. Պայրամեան:

● **Եշ. 25 Հոկտ.** — Տ. Շնորհք եղբ. Տ. Կորիւն և Տ. Խաչակ վրդ. ներկայ եղան Թորգանանի խորհրդարանի բացման արարողութեան՝ որ տեղի ունեցաւ Վեհ. Հիւսէյն Թագաւորի նախագահութեամբ:

● **Ուր. 26 Հոկտ.** — Տ. Շնորհք եղբ. Տ. Կորիւն, Տ. Խաչակ վարդապետներ և Պր. Մարտիկ Պէրպէրեան այցելեցին Վեհ. Թագաւորի ազգական Շէրիֆ Նասրէին: Նոյն երեկոյն առոնք վերադարձան երուսաղէմ:

● **Գշ. 30 Հոկտ.** — Տ. Շնորհք եղբ. Տ. Հայկազուն Ի. վրդ. և Տ. Վարուժան վրդ. Ամման մեկնեցան փանական գործով և վերադարձան յաջորդ օրը:

● **Քշ. 5 Նոյ.** — Տ. Սուրէն և Տ. Շնորհք Սրբազաններ, Տ. Ջոսն Ի. վրդ. և Տ. Տիրայր վրդ. Ամման մեկնեցան, շնորհաւորելու նորընտիր Վարչապետ Սուլէյման Նէպիլին, և Տիրան Արքեպս. վերադարձը խնդրելու: Վարչապետը հաւատարմ տուաւ որ քանի մը օրէն կը վերադառնայ Տիրան Սրբազան: Անոնք նոյն օրը վերադարձան երուսաղէմ:

● **Գշ. 7 Նոյ.** — Տ. Շնորհք եղբ. Տ. Ջոսն Ի. վրդ. և Տ. Տիրայր վրդ. Ամման մեկնեցան, շնորհաւորելու Ներքին Գործոց Նախարարը և զրադիւտ Տիրան Սրբազանի վերադարձի հարցով: Նոյն օրը վերադարձան երուսաղէմ:

● **Եշ. 8 Նոյ.** — Տ. Սուրէն եղբ. Տ. Ջոսն Ի. վրդ. և Տ. Տիրայր վրդ. Ամման մեկնեցան, Տիրան Սրբազանի վերադարձի հարցով և վերադարձան նոյն օրը:

● **Շր. 10 Նոյ.** — Տ. Ջոսն Ի. վրդ. և Տ. Տիրայր վրդ. Ամման մեկնեցան և բերին շարաթներով սպասուած բարի լուրը թէ Կառավարութիւնը պաշտօնապէս հրահանգած է Պէյրութի Թորգանանեան Հիւպատոսարանին վրդա շնորհել Տիրան Սրբազանին:

● **Կիր. 11 Նոյ.** — Տ. Միսաք, Տ. Կորիւն, Տ. Ջոսն վարդապետներ և Տ. Վազգէն Արեղայ Պէյրութ գացին, Տիրան Սրբազանը երուսաղէմ հրաւիրելու: Երուսաղէմէն և Ամմանէն շատ մը ազգայիններ սիրայօժար ընկերացան պատգամաւորութեան:

● **Եշ. 15 Նոյ.** — Կեսթե փերջ, Գահիրէի Ղպտոց Պատրիարքի մահուան առթիւ, քաղաքիս Ղպտոց Ս. Անտոն Եկեղեցւոյ մէջ կատարուած հոգեհանգստեան պաշտամունքին ներկայ եղաւ Հոգ. Տ. Միսաք վրդ. Տեմիսեան:

— Իրիկուան ժամը 5ին, Պէյրութէն, Գեր. Տ. Տիրան Արքեպս. հետ, հիւրարար Ս. Աթոռ ժամանեց Տան Կիրիկիոյ Միաբաններէն Հոգ. Տ. Բարպէն վրդ. Վարժապետեան և մեկնեցաւ Քշ. 19 Նոյնի օրերին:

● **Ուր. 16 Նոյ.** — Այս և յաջորդ օրերուն, Պատրիարքարան, Տիրան Արքեպս. այցելեցին Արար զանազան կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ երուսաղէմի և Երիթովի շրջանի երեսփոխանները, Ղպտոց հիւրարար քաղաքս զանազ յայտնող եպիսկոպոսը և Lieut. Ahmed Muhajjer:

● Շր. 17 նոյ. — Կէսօրէ առաջ, նորընտիր Տեղապահ Տ. Տիրան Արքեպ. այցելեց Երուսաղէմի վեմ. Կառավարիչին:

● Բշ. 19 նոյ. — Կէսօրէ առաջ, նորընտիր Տեղապահ Ս. Հայրը, ընկերակցութեամբ Գեր. Տ. Շնորհք եպ. Գալուստեանի, Գեր. Տ. Զգօն Թ. Վրդ. Տէր Զակարեանի և Հոգ. Տ. Տիրայր Վրդ. Տէրվիշեանի մեկնեցաւ Ամման և այցելեց Ներքին Գործոց նախարարին:

● Գշ. 20 նոյ. — Կէսօրէ առաջ, Գեր. Տեղապահ Ս. Հայրը, ընկերակցութեամբ Գեր. Տ. Սուրէն եպ. Քէմանեանի, Հոգ. Տ. Տիրայր Վրդ. Տէրվիշեանի և Գեր. Տ. Ասողիկ Թ. Վրդ. Ղազարեանի մեկնեցաւ Ամման և այցելութեան տուաւ վեմ. Վարչապետին:

Վ Ե Ր Ա Դ Ա Ր Զ

Ս. ԱՌՈՌՈՅ ՆՈՒՐԱԿԻՆ

29 Հոկտեմբեր. Երկուշաբթի առաւօտեան ժամը 10ին, Ս. Աթոռ ժամանեց Ս. Սխարա Միտաններէն՝ Ս. Թարգմանչաց վարժարանի Տեսուչ Հոգ. Տ. Կիրեղ Վրդ. Գարեկեանը, որ երկու տարիներէ ի վեր կը գտնուէր Միացեալ Նահանգներ՝ որպէս Նուիրակ Ս. Աթոռոյ:

Հոգշ. Հայրը վանքի աւագ դրան մուտքին զմասորուեցաւ Միարանութեան անդամներէն ու Ս. Թ. վարժարանի աշակերտութիւնէն. ու առաջնորդուեցաւ Մայր Տաճար, ուր կատարեց իր ուխտը Ս. Գլխադրի մատրան մէջ:

Ապա, շարականի երգեցողութեամբ, Միարանութիւնը քարձարացաւ Գատրիարքարան, ուր Հայր Կիրեղ Ս. Աթոռոյ գործոց Ընդհ. վարիչ Գեր. Տ. Սուրէն եպ. ին. Միարանութեան և ժողովուրդի բաղմութեան հաղորդեց Ամերիկահայոց ողջոյնը: Աւ խօսեցաւ այն խորունկ սիրոյն ու գուրգուրանքին մասին՝ զոր Ամերիկայի մեր ժողովուրդը կը տաճէ նուիրական այս Հաստատութեան նկատմամբ:

Ժողովուրդին համար շատ մեծ նշանակութիւն ունեցող Սրբաանդինները անշուք մնացած են օրուան իշխանաւորին անփութութեան հետեւանքով, նշանակեց Ս. Տեղեաց Դիւան մը, բաղկացած հետեւեալներէն. — Հոգ. Տ. Տիրայր Վրդ. Տէրվիշեան, Հոգ. Տ. Հայկաթեր Վրդ. Պայրամ. եան և Հոգ. Տ. Կիրեղ Վրդ. Գարեկեան:

Ս. Աթոռոյ Տնօրէն Ժողովը նկատելով որ Բեթլեհէմի Ս. Թննդեան Տաճարի և վանուց Տեսուչ Հոգ. Տ. Մեսրոպ Վրդ. Տեմոյեանը բաղմամբաւ ծառայութեան մատուցած է աշխտեղ, տեղափոխեց զայն ի Ս. Գատրիարքարան որպէս առ. Տեսուչ՝ իսկ անոր տեղ. Ս. Թննդեան վանուց Տեսուչ նշանակեց Հոգ. Տ. Մամբրէ Արդ. Մարգարեանը:

Ս. Գալուստեանց Տաճարին մէջ Խոստովանահայր նշանակուեցաւ Հոգ. Տ. Մաշտոց Վրդ. Բարխուսեանը:

Ընդհանուր Երաժշտապետ և երգեցողութեան կանոնաւորման հսկող նշանակուեցաւ Հոգ. Տ. Թորգոմ Վրդ. Մանուկեանը:

Սրան աւագրի Թմարգարեան Մարմնի նոր անդամները ընտրուեցան Գեր. Տ. Շնորհք եպ. և Հոգ. Տ. Խաճակ Վրդ.: Աւագրի Թմարգարեան Մարմնին է այժմ Գեր. Տ. Հայկապուտ եպ. Արաւմատեան, Գեր. Տ. Շնորհք եպ. Գալուստեան, Հոգ. Տ. Խաճակ Վրդ. Ղազարեան և Հոգ. Տ. Զաւէն Վրդ. Զինչիւնեան:

Կարգ մը տեսչութիւններու մէջ ևս փոփոխութիւններ տեղի ունեցան հետեւեալ ձևով.

Ս. Աթոռոյ Դիւանապետ նշանակուեցաւ Հոգ. Տ. Տիրայր Վրդ. Տէրվիշեանը:

Կրկնակնեան Մատենադարանի Տեսուչ, ինչպէս նաև Մայր Տաճարի Ժամօրհնոյ նշանակուեցաւ Գեր. Տ. Ասողիկ Թ. Վրդ. Ղազարեանը:

Նկատի ունենալով որ Միար. Ընդհ. Ժողովը Հոգ. Տ. Զակար Վրդ. զաղբեցուցած էր նոյն Ժողովէն իրեն վստահուած պաշտօններէն, Հոգ. Տ. Զակար Վրդ. հրաժարած էր մատակարարական իր պաշտօնէն: Աւտար Ժողով որպէս նոր մատակարար նշանակեց Գեր. Տ. Հմայեակ Թ. Վրդ. Ինչոյեանը:

Իսկ Գեր. Տ. Պարգե եպ. ի վախճանումով բաց կը մնար Դանձապետի պաշտօնը: Այդ՝ տըրուեցաւ Հոգ. Տ. Գոմէֆ Արդ. Մամբրէ:

Լիայոյս ենք որ Ս. Աթոռէն ներս և Սրբաանդիններու մէջ աւելի ևս կանոնաւորութիւն մտնելով, առաւել արդիւնաւոր պիտի ըլլայ մեր աշխատանքը Աստուծոյ ծառայութեան մեր գործին մէջ, ի փառս մեր Ս. Եկեղեցիին:

Սրան այս առթիւ, յանուն նորընտիր Տեղապահ Ս. Հոր, իր արտադին շնորհաւորութիւններ կը յայտնէ վերոյիշեալ Գեր. և Հոգ. պաշտօնակալներուն, մաղթելով անոնց կարողութիւն իրենց բարի և աստուածահաճոյ գործերուն:

ՊԱՇՏՈՆԵՐՈՒ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

13 Հոկտ. ին տեղի ունեցած Միարանական Ընդհ. Ժողովը Տ. Հայրիկ եպ. Առանեանը և Տ. Զակար Վրդ. Վարդանեանը զաղբեցուց Ս. Աթոռոյ Տնօրէն Ժողովի անդամակցութիւնէ, անոնց անխտանաւթեան քուէ տալով: Գեր. Տ. Պարգե եպ. Վրթանէսեանի վախճանումով ալ Տնօրէն Ժողովի անդամներու թիւը խիստ նուազեցաւ: Այս առնչութեամբ, Միարանական պատկառելի Ժողովը նոր անդամներ ընտրեց յանձին Գեր. Տ. Շնորհք եպ. Գալուստեանի և Հոգ. Տ. Թորգոմ Վրդ. Մանուկեանի:

Դարձեալ Տնօրէն Ժողովս նկատի ունենալով որ անցեալ եօթը տարիներուն Ս. Աթոռոյ և Հայ

ՀԱՆԳԻՍՏ

ԳԵՐ. Տ. ՊԱՐԳԵԻ Ս. ԵՊՍ. ՎՐԹԱՆԷՍԵԱՆԻ

Ս. Յակոբեանց Միաբանութիւնը սրտաբեկ եւ խոր վիշտով կը գումէ անակնկալ վախճանումը Գեր. Տ. Պարգիւ Եպս. Վրթանէսեանի, որ տեղի ունեցաւ Հինգշաբթի, 18 Հոկտեմբերի զիշերուան ժամը 10.30ին, իր սենեակին մէջ, սրտի կաթուածի հետեւանքով:

Հանգուցեալ Սրբազանը ծնած է 1906ին, Փոքր Ասիոյ Պալքէսիւր քաղաքը, աւագանի անունով եղնիկ: Նախնական կրթութիւնը ստացած է տեղւոյն ազգ. նախակրթարանին մէջ, ապա անցած է Կ. Պոլիս, Դում-Դարուի մօտ Լանկայի Մինասեան վարժարանին մէջ երկու տարի, 1918-1920 իր ուսումը շարունակելու: Աշակերտած է նաեւ Պոլսոյ Կեդրոնական վարժարանին (1920 - 1923):

1925ին, երուսաղէմ գալով, իրրեւ Արմաշի կողմէ ղրկուած ժառանգաւոր սան, աշակերտած է Ս. Աթոռոյս ժառ. Վարժարանին: Յաջորդ տարի, Տ. Եղիշէ Դուրեան Պատրիարքէն ձեռնադրուած է Սարկաւազ՝ իսկ 1930ին՝ Արեղայ, Տեղապահ Տ. Մեսրոպ Սրբազանէն: Անկէ ասդին, հանգուցեալը վարեց զանազան պաշտօններ Ս. Աթոռէն ներս: Աւագ-Թարգման, Ս. Յարութեան Տաճարի Տեսուչ, Գանձապետ, Ժամօրհնող, անդամ Գանձատան Մարմնոյ, եւ այլ պաշտօններ մինչեւ իր վախճանումը: Երկիցս ընտրուած է նաեւ անդամ Տնօրէն Ժողովոյ: Տարի մը առաջ, Ս. Էջմիածնի մէջ, նորընտիր Տ. Տ. Վազգէն Կաթողիկոսէն ձեռնադրուած է Եպիսկոպոս:

Գեր. Տ. Պարզեւ Սրբազանի անժամանակ եւ յեղակարծ մահը շուարումի եւ անօրինակ յուզումի մը մատնեց քովանդակ Միաբանութիւնը: Անիկա իր ֆիզիքական եւ մտաւոր ուժերուն ծաղկեալ շրջանին մէջ կը գտնուէր եւ մեր եկեղեցին ու ժողովուրդը ակնկալութիւններ ունէին իրմէ:

Եկեղեցասէր եւ Աթոռանուէր կրօնականին քովն ի վեր յատկանշական էին իր մօտ նկարագրի գեղեցիկ եւ փնտռուող զիծեր: Բարի եւ առաքինի եկեղեցական մըն էր, աւանդապահ եւ գործունեայ:

Կանոնաւոր աշխատակից մըն էր «Սիոն» պաշտօնագրիս: Բացի իր անտիպ ուսումնասիրութիւններէն, Հանգուցեալը հրատարակած էր հետեւեալ գործերը. —

- 1) Ս. Յարութեան Տաճարին մէջ Հայոց Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցին:
- 2) Ս. Յարութեան Տաճարը եւ Քրիստոսի Ս. Գերեզմանը:
- 3) Եղիշէ Պատմագիր եւ Վարդանանց Պատեալագիր:

Սրբազանին հոգւոյն համար Շաբաթ, 20 Հոկտ.ի առաւօտուն, Մայր Տաճարի Աւագ Սեղանին վրայ մատուցուեցաւ հանդիսաւոր Ս. Պատարագ: Պատարագեց Գեր. Տ. Զգօն Մ. Վրդ. Տէր Յակոբեան, իսկ Գեր. Տ. Հայկազուն Եպս. Սրբահամեան յուզիչ դամբանականով մը վեր հանեց Հանգուցեալի նկարագրին բարեմասնութիւնները, աւելի քան բառորդ դարու իր Միաբանական կեանքի ընթացքին: Վերջին օծումը կատարեց եւ Ս. Պատարագէն ետք Թաղման կարգին նախագահեց Գեր. Տ. Սուրէն Եպս. Քէմհանեան: Արարողութեանց ներկայ էր քովանդակ Միաբանութիւնն ու ժողովուրդի ստուար բազմութիւն: Մարմինը ամփոփուեցաւ Զամ-Թաղի գերեզմանատան մէջ:

Սիոն, յանուն Ս. Աթոռոյս նորընտիր Տեղապահ Գեր. Տ. Տիրան Արքեպս.ի, իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ հանգուցեալի ազգականներուն եւ կ'աղօթէ որ Ամենակալը Ս. եկեղեցւոյ երանելի Հայրապետներուն շարքին դասէ Իր սրբազան Պաշտօնեայի հոգին:

«Յիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի». Ամէն:

«ՍԻՈՆ»-ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՒ ԿԻՒՂԱՆԿԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԳՐԱՆԸ
ՇՆՈՐՀԱԿԱՂՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՅԱԾ ԵՆ ՀԵՏԵՒԵՈՂ
ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

APRAHAM HOJA OF AINTAB - Rev. Vartan Bilezikian (donor).

NOW ARE THE DEAD RAISED UP - E. Eschini. Cape Town.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ (Բնաշխարհիկ Այգում) - Դերենիկ Եպս. (նուիրատու):

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԲՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀՍՏ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԽՕՍԲԻՆ ՎԿԱՑՈՒԹԵՂՆ: Տ. Ա. Թոմսոն Եպս.:

Թրգմ. Սեդրաք Մ. Պէզիրկանեան (նուիրատու):

ՊԱՅԲՍՐ - Բացառիկ (1956): Նուէր «Պայքար»էն:

ԳԱՐՆԱՆԱՅԻՆ (Սիրոյ հեղ նամակներ) - Վ. Շուշանեան: Հրատ. եւ Նուէր «Էտման»էն:

ՄԵՌՆՈՂ ԳԻՒՂԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԸ - Մկրտիչ Պարսամեան (նուիրատու):

Վահրամ Մազեան կը նուիրէ 6 Անգլիներէն եւ 4 Հայերէն հատորներ:

ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԻՐ ԾՈՒԹԱՅԱԿԱՆ ԿԵՐՊԻՆ ՄԷՋ: Գարեգին Վրդ. Սարգիսեան (նւրտ.):

ԵՂՆԻԿԸ - Ա. Ամուրեան: Նուէր Ա. Սազինեանէ, Թէհրան, 1938:

Հետեւեալ 5 գիրքերը նուէր ստացուած են «Ալիք»ի խմբագրութենէն, Թէհրան. —

ա) ԱՆՆԱ ՍՈՐՈՅԵԱՆ - Նար-Դոս:

բ) ՏԱՆՏԻՐՈՋՍ ԱՂՋԻԿԸ - Նար-Դոս:

գ) ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ Հ. Յ. Դ. ՄԱՍԻՆ - Ն. Հանգոյց:

դ) ԻՆՁ ՊԻՏԻ ԳԻՏՆԱՅ ԵՐԻՏԱՍՍՐԴ ԴՕՇՆԱԿՑԱԿԱՆԸ - Հ. Տէրտէրեան:

ե) ՀԻՆ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ ԴԷՊԲԵՐԸ - Հին Նախիջեւանցի:

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԳՐԱԲՈՒ ԼԵՋՈՒԻ ՀԱՅԿԱՋԵԱՆ ՍԵՌԻ - Մխիթար Վ. Սեբաստացւոյ:

Նուէր Դաւիթ Թադէոսեանէ, Պաղտատ:

ՄԵԿՆՈՒԹՅՈՒՆ ՅԱՅՏՆՈՒԹԵԱՆ ԳԻՐՔԻՆ - Ա. - Դ. Հատորներ: Նուէր ըստ վերնոյն:

ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐՈՒ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ - Խ. Պ.:

ԾՆՈՂՔՆԵՐՈՒՆ - Պ. Գէորգեան: Նուէր Տօթ. Վ. Հինդլեանէ:

ՀԷՐՊԱՐԴ - Պ. Գէորգեան: Նուէր ըստ վերնոյն:

ՇՂԹԱՆԵՐ - Հրանդ Գանգրունի (նուիրատու):

Տիար Գառնիկ Տէտեան կը նուիրէ երկու տարուան READERS DIGEST.

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՀԱՅՈՑ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔԸ ԵՒ ՍՐԲՈՅ ԾԱԿՈՒԵԱՆՑ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԸ (Հայերէն

եւ Անգլիներէն) - Կազմեց Կարապետ Անդրէասեան (նուիրատու):

ՈՒՍ կը նուիրէ Alfred Lord Tennysonի IDYLLS OF THE KING գիրքը:

TELEPHONE BETWEEN WORLDS - James Grenshaw. Donated by Mrs. Betty Sapaugh.

ՀԱՅ ՔՆԱՐ - Վիքթորիա (Էլմասեան) Կոստանեան (նուիրատու):

ՈՒԽՏԱՒՈՐԻ ՄԸ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ - Սիրվարդ (նուիրատու):

ՄԵՇՆ ՄՈՒՐՍ - Սիրվարդ (նուիրատու):

ՀՆՁԱԿԵԱՆ ՏԱՐԵԳԻՐԲ - Ա. Տարի (1931) եւ Բ. Տարի (1932): Նուէր ըստ վերնոյն:

MY SONGS ON GREEN MEADOWS Beatrice Yeretzian (donor).

Հ. Բ. Ը. Մ. Ի ԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ 42րդ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ:

Հ. Բ. Ը. Մ. Ի ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ 1953 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ:

Հ. Բ. Ը. Մ. Ի » » 1954 » :

ARMENIAN GUARDIANէն նուէր ստացանք. —

ա) ԿԱՆՈՆ Ս. ՊՍԱԿԻ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ:

բ) PRAYERS OF THE ARMENIAN CHURCH.

գ) THE DIGES - Volume II. (1953-54).

ԻՆՔՆԱԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ ՊՕՂՈՍ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ - Տիգրան Մկուչ (նուիրատու):

THROUGH 7 PRESIDENTIAL CAMPAIGNS - Dikran Spear (donor).

ՊԱՏԻԺ ԵՒ ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆ (Թատերախաղ 5 Արար): Անուշաւան Սիմոնեան (նւրս.):
 Ո. ԶԱՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱՃԱՐԸ - Պարգեւ Եպս. Վրթանէսեան (նուիրատու):
 ՓՈՒՆՋ ԵՐԳՈՅ Հասարակաց Ազօթից Հայց. Եկեղեցւոյ: Նուէր Տիրան Արքեպսէ:
 ՍԻՐԱՒՈՐ ԵՒ ՄԵՆԱՒՈՐ ԵՐԳԵՐ: Կարապետ Պօղոսեան: Նուէր Տիկ. Մարի Պօղոսեանէ:
 ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ - Մատթէոս Զարիֆեան: Նուէր Տորթ. Ներսէս Քիւփէլեանէ:
 ԲԱՌԱՐԱՆ (Անգլիերէնէ - Հայերէն) - Մայրլ Ուէսթ: Նուէր Կ. Տէմիրճեան Կրատան:
 LES MEMOIRS DE MGR. JEAN NASLIAN (Volume I & II). Նուէր Գ. Պախթիարեանէ:
 Բէքինի (Չինաստան) Ազգային Դրադարանէն ստացանք 6 Անգլիերէն գիրքեր:
 Տ. Հայկասեր Վրդ. Պայրամեան կը նուիրէ երկու Հայերէն գիրքեր:
 ԱՂԲԱՏԻՆ ՊԱՏԻԺ - Ա. Ալթունեան: Նուէր Կ. Տօնիկեանէ:
 ԷՐՄԻՈՆԻ ԿԱՄ ԲԵՐԱՅԻ ԴԵՂԵՑԿՈՒՀԻՆ - Թիմֆրիսթոս: Նուէր ըստ նախորդին:
 ԹՈՉՈՂ ՄԱՐԴՈՅ ԿՂՋԻՆ - Ռուպեր Փալթոք: Նուէր Գէորգ Իփեանէ:
 ՉՄԱՅԼԵԼԻ ԳԱՆՉԵՐ - Վեր. Տիմոթէոս Յ. Զօրպանեան (նուիրատու):
 Հայ Ազգային Սահակեան Բարձր. Վարժարանէն ստացանք. —

ա) ԲՐԻՍՏՈՍԻ ԵՕԹԸ ԽՕՅԲԵՐԸ - Թ. Տիւպուա:

բ) ՆԵՐՔԻՆ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐ ՀԱՅ ԱԶԳ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ:

գ) ԿՆՈՋ ԿՈՉՈՒՄԸ ԵՒ ԶԱՆԻԿԱ ՍՐԺԷՔՈՒՐԵԼՈՒ ՆԱԽԱՔԱՅԼԵՐԷՆ ՄԻ ՔԱՆԻՆ - Ա. Բ. Ժամկոչեան:

դ) ՅՈՒՇԱԳԻՐԲ ՀԱՅ ԱԶԳ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ ԲԱՐՉՐ. ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ:

ԳԱՂԱՓՈՐԻՆ ԵՒ ԱՆՈՐ - Ա. Մհեր: Նուէր «Արամազդ» Հրատարակչականէն:

ԴԵՂԻՆ ԹՉՈՒԿԸ - Թրգմ. Ա. Կազանճեան: Նուէր ըստ նախորդին:

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԱԼՊՈՄ - Բ. Շարք (Թիւ 1 եւ 2): Նուէր «Աւօ»էն, Հալէպ:

THE STRUGGLE FOR TRANSCAUCASIA (1917-1921) - Firuz Kazemzadeh. Presented by

"The Armenian Mirror-Spectator".

ԱԶՍ ՊԵՏԱՐԱՆ - Նուէր Վ. Մ. Քիւրճեանէ:

ԱՍՊԵՏ ԼԻՊԱՐԻՏ - Նուէր ըստ նախորդին:

ՄՏՔԻՍ ՓՇՐԱՆՔՆԵՐԸ - Մարկոս Տէր Մարկոսեան (նուիրատու):

Աւետիս Տէրունեանէ ստացանք 2 Հայերէն եւ 4 Անգլիերէն գիրքեր:

THE ART OF LIVING - André Maurois. Նուէր Զաւէն Վրդ. Չինչինեանէ:

ՀԱՅՍՍԱՆ - Բնաշխարհիկ Ալպոմ: Դերենիկ Եպս. Փոլատեան (նուիրատու):

ՀԱՅՍՍԱՆ - Անի Ալպոմ: Հեղինակ եւ նուիրատու ըստ նախորդին:

Պր. Մեխակեան կը նուիրէ մամբրիկեան "NATIONAL GEOGRAPHIC MAGAZINE" Թերթի
 1956ի ամբողջ թիւերը:

ԸՆԴՀ. ԵՒ ՀՈԳԵՒՈՐ ԱՐԹՆՈՒԹԵԱՆ ՍՐԵԼԻՔՆԵՐԸ - Բահէլ Ս. Մկրտիչեան (նւրս.):

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ - Մատենաշար «Յուսաբեր»ի
 Նուէր «Յուսաբեր»էն:

ՅԱՄԵՑՈՂ ՎԵՐԱԴԱՐՉ (Քերթուածներ) - Վահրամ Մապեան (նուիրատու):

ԴՐՈ (Դրաստամատ Կանայեան) - Ազապսակ Մահուան Առթիւ:

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ - Շաւարշ Եպս. Գույումճեան (նուիրատու):

ՄՈՒՍՍԵՔ ԱՐԱԳՈՐԾԵԱՆՑ - Անդրանիկ Փաթրիքեան Մասիսնց (նուիրատու):

ՅՈՒՍԱՔԵՐ - Բացառիկ Թիւ նուիրուած Հայ Երիտասարդութեան: Նուէր «Յուսաբեր»էն:

RUDIMENTS D'ANGLAIS - Sans Professeur. Abbé Jean Nalbandian (offert par lui).

ՆՈՐ ՀՈՒՆՉԲ - Անժէլ Սրապեան (նուիրատու):

ՀԻՄԱ ՈՐ ՅԻՍՈՒՍԸ ԸՆԴՈՒՆԵՑԻ - Պապ Բուր: Նուէր Քրիստ. Զանից Ընկերութենէն:

ՀՈԳԵՒՈՐ ԿԵԱՆՔ Տասնորդի Շնորհիւ - Կ. Էրնէսթ Թոմաս: Նուէր ըստ նախորդին:

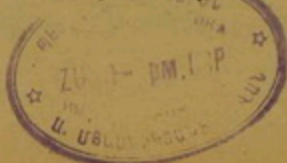
ՀԱՅԱՌԱՆ - Նայիրի Զարեան: Նուէր «Լրաբեր»էն:

L'EGLISE ARMENIENNE - Archeveque Malachia Ormanian. Նուէր Տ. Սրապեանէ:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՔԵՐԱԿ. ԱՐԴԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵՉՈՒԻ (Բ. Գիրք): Զարեհ Մելրոնեան (նւրս.):

ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ ԵՒ ՆԱՄԱԿՆԵՐ - Պնարոս Դուրեան: Հրատ. եւ նուէր Էտվանի:

(Շարունակիկ)

Ս. Արոտոյս Տպարանէն ցարդ լոյս տեսած են

Յ. ՕՇԱԿԱՆԻ

ՀԱՄԱՊԱՏԿԵՐ ԱՐԵԻՄՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

գործէն հետեւեալ հասորները —

Էջ	ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՏՈՐ	ԳԻՆ
368	ՉԱՐԹՕՆՔԻ ՍԵՐՈՒՆԻ	12 ՇԻԼԻՆ

Տերոյենց Պատուելի	Յովհաննէս Հիսարեան
Խաչատուր Միսաքեան	Ստեփան Ոսկան
Նիկողոս Զօրայեան	Դրիգոր Չիլիկիրեան
Նահապետ Ռուսիսեան	Դրիգոր Օսեան

Էջ	ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՏՈՐ	ԳԻՆ
444	ՌՈՄԱՆԹԻՔՆԵՐ	17 ՇԻԼԻՆ

Հ. Ղեւոնդ Ալիբան	Մկրտիչ Պեթկաբաշեան
Պետրոս Դուրեան	

Էջ	ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՏՈՐ	ԳԻՆ
183	ԿՐՏՍԵՐ ՌՈՄԱՆԹԻՔՆԵՐ	10 ՇԻԼԻՆ

Թովմաս Թերզեան	Մկրտիչ Անեմեան
Յովհաննէս Սեբեան	Ռեքոս Պեթկաբեան

Էջ	ԶՈՐՐՈՐԴ ՀԱՏՈՐ	ԳԻՆ
520	ԴԷՊԻ ԻՐԱՊԱՇՏՆԵՐ	ՄԷԿ ՏՆԵԱՐ

Յակոբ Պարոնեան	Եղիա Տէմիրհիպաշեան
Մկրտիչ Խրիմեան	Մինաս Չերազ
Գարեգին Սրուանձսեանց	Մասթոս Մամուրեան
Խորեն Նար-Պէյ	Ծերենց

Սրբուհի Տիւսաբ

Էջ	ՀԻՆԳԵՐՐՈՐԴ ՀԱՏՈՐ	ԳԻՆ
484	ԻՐԱՊԱՇՏՆԵՐ	15 ՇԻԼԻՆ

Արփիար Արփիարեան	Տիգրան Կամսարական
Լեւոն Բաշալեան	Արեակ Զօպանեան
Դրիգոր Զօհրապ	Զապէլ Ասատուր
Հրանդ	Հրանդ Ասատուր

ՍԻՈՆ-ի Տարեկան բաժնեգիրն է՝
բոլոր երկիրներու համար՝ Անգլ. Շիլին 20
Redaction of the Armenian Monthly SION
Armenian Patriarchate,
P. O. B. 4001
Old City - Jerusalem
Via Amman (Jordan)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԵՆ Ս. ԱԹՈՌՈՅՍ ՏՊԱՐԱՆԷՆ

**ՄԱՅՐ ՑՈՒՑԱԿ ՉԵՌԱԳՐԱՑ
ՍՐԲՈՑ ՏԱԿՈՐԵԱՆՑ**

ԶՈՐՐՈՐԴ ՀԱՏՈՐ

ԿԱԶՄԵՑ

ՆՈՐԱՅՐ ԵՊՍ. ՊՈԶԱՐԵԱՆ

Էջ ԺԶ + 275, զոյգ սիւնակ

Գին 1 Սթերլինգ

Ընթացի և Գրաց Բարբառ

Բ. ՏԱՐԻ

Դ. Տպագրութիւն

Էջ 160

Գին 200 Ֆիլս

ՄԱՄԼՈՅ ՏԱԿ Է

ԱՄԲՈՂՋ ԵՐԿԵՐ

Տ. ԹՈՐԳՈՄ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ

ՍՈՒՐԲԷ ԵՒ ՏՕՆՔ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

(Համառօտ տեղեկութիւններ Հայց. եկեղեցւոյ թանկի Սուրբերու
եւ Տէրունական Տօներու մասին)

ՍՏԱՅԱՆՔ

Պ. ՍՆԱՊԵԱՆԻ

ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՏՈՐԸ

Ա. ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ Յառաջարանով

Էջ 108

Գին 5 շիլլինգ

Հասցէ P. O. B. 1426

ՊԵՅՐՈՒԹ